

หนังสือระลึก

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๔๖
ณ วัดกวิศรารามราชวรวิหาร อำเภอเมืองลพบุรี
จังหวัดลพบุรี

วันเสาร์ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

หนังสือที่ระลึก

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๔๖
ณ วัดกฤษีารามราชวรวิหาร อำเภอเมืองอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานี

วันเสาร์ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

สำนักเผยแพร่วัฒนธรรม

สิ่งพิมพ์รัฐบาล

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

คำนำ

ด้วย ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานให้ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ นำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ณ วัดกวิศรารามราชวรวิหาร อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ในวันเสาร์ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖

เนื่องจากจังหวัดลพบุรีเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี เคยเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา ได้รับศิลปกรรมของอาณาจักรเขมรเข้ามามากมาย ถือว่าเจริญรุ่งเรืองกว่าเมืองอื่นๆ ที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงทำนุบำรุงลพบุรีขึ้นใหม่และสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ลพบุรีจนเสมือนเป็นราชธานีแห่งที่ 2 รองจากกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พัฒนาเมืองลพบุรีในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการทหารจนเป็นศูนย์กลางทางการทหาร การที่เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทำให้ลพบุรีมีศิลปกรรมที่เก่าแก่ มีซากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

จากความสำคัญทางประวัติศาสตร์นี้เอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัด

ลพบุรี สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว
เพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นเกียรติความรู้แก่ผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญในการ
ถวายผ้าพระกฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๔๖ ของสำนักข่าวกรอง
แห่งชาติ

ในโอกาสอันเป็นมหามงคลนี้ ขออนุโมทนาและขอขอบคุณ
ทุกท่านที่มีส่วนช่วยในการจัดพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานจนสำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยดีทุกประการ และขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และพระบารมี
ของจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวง
พิษณุโลกประชานาถ จงดคุ้มครองและปกป้องรักษาทุกท่านให้ประสบแต่
จตุรพิธพรชัยด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนสมบัติ
ตลอดกาลนาน เทอญ

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

ประกาศสำนักข่าวกรองแห่งชาติ

เรื่อง การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี 2546

ด้วย ปีพุทธศักราช 2546 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน ให้สำนักข่าวกรองแห่งชาตินำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวายพระสงฆ์จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ณ วัดกวีศรารามราชวรวิหาร อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ในวันเสาร์ที่ 25 ตุลาคม 2546

สำนักข่าวกรองแห่งชาติจึงขอขอบคุณมายังข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักข่าวกรองแห่งชาติทุกท่าน พร้อมทั้งครอบครัว ร่วมเป็นเจ้าภาพในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานในครั้งนี้ หากท่านใดมีจิตศรัทธาบริจาคเงินร่วมทำบุญโดยเสด็จพระราชนุศูลขอได้โปรดรวบรวมส่งไปยัง สำนักงานเลขานุการกรม หรือ ธนาณัติสั่งจ่าย ปณ.กระทรวงศึกษาธิการ ในนาม เลขานุการกรม ภายในวันที่ 24 ตุลาคม 2546

จึงขอเรียนเชิญท่านข้าราชการ และเจ้าหน้าที่สำนักข่าวกรองแห่งชาติทุกท่าน พร้อมทั้งครอบครัวและญาติมิตร ได้ไปร่วมอนุโมทนากุศลครั้งนี้โดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

(นายสมศักดิ์ ตันสัจจา)

ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ

กำหนดการ
พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
วันเสาร์ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๖
ณ วัดกวีศรารามราชวรวิหาร อ.เมือง จ.ลพบุรี

- เวลา ๐๕.๓๐ น. - ส่วนล่องหน้าเคลื่อนองค์พระกฐิน
และผ้าป่าออกจาก สขช.
- เวลา ๐๖.๓๐ น. - คณะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ สขช.
ออกเดินทางจาก สขช.
- เวลา ๐๙.๐๐ น. - คณะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ สขช.
พร้อมกันที่วัดกวีศรารามราชวรวิหาร
- เวลา ๑๐.๐๐ น. - พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
- ถวายผ้าป่าโดยเสด็จพระราชกุศล
- เวลา ๑๑.๐๐ น. - ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์
- เวลา ๑๑.๓๐ น. - คณะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ สขช.
ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา ๑๓.๐๐ น. - ทักษิณศึกษาเชื่อนป่าสักชลสิทธิ์
- เวลา ๑๖.๐๐ น. - เดินทางกลับกรุงเทพฯ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ประวัติวัดกวีศรารามราชวรวิหาร

๑

ลพบุรี

๑๐

ลักษณะภูมิประเทศ

๑๕

ประวัติศาสตร์ลพบุรี

๒๒

- ลพบุรีสมัยทวารวดี

๒๕

- ลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ (สมัยลพบุรี)

๓๒

- ลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๙

๓๖

- ลพบุรีสมัยอยุธยา

๓๗

- ลพบุรีสมัยรัตนโกสินทร์

๔๔

ประเพณีพื้นบ้าน

๕๔

สถานที่ท่องเที่ยว

๖๗

แหล่งหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง

๙๗

อัครวิธานบริหาร

ประวัติวัดกวิศรารามราชวรวิหาร

วัดกวิศ (อ่านว่า วัด-กะ-หวิด) มาจากชื่อเก่าของวัดที่มีชื่อว่า "วัดขวิด"

จากพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ไปทางทิศใต้ บนถนนเพชรราชา เป็นที่ตั้งของวัดกวิศรารามราชวรวิหาร มีเนื้อที่ ๑๔ ไร่เศษ สันนิษฐานว่าเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ และทรงสถาปนาเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี อันดับ ๑ ประเภทราชวรวิหาร

ตามประวัติที่ปรากฏในต้นประกาศพระราชทานเปลี่ยนที่วิสุงคามสีมา เมืองลพบุรี ณ วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ ปีมจ จัตวาศก (พ.ศ.๒๔๐๕) สรุปได้ว่าเมื่อปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ขณะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระประชวรหนัก บรรดาข้าราชการบริพารผู้จงรักภักดีในพระองค์ไม่มีความประสงค์ที่จะเป็นข้าในแผ่นดินอื่น จึงได้ขออุปสมบทอุทิศกุศลถวายแด่พระองค์ท่าน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบเรื่องก็ทรงอนุญาต พระราชทานผ้าไตรจีวรอัฐบริขารพร้อมบรรพชาอุปสมบทแก่ข้าราชการบริพารเหล่านั้นในพระราชวัง ทรงถวายพระราชฐานองค์หนึ่งให้เป็นเขตวิสุงคามสีมาเพื่อทำอุปสมบทกรรม หลังจากบวชข้าราชการบริพารแล้วก็ไม่ได้มีการไถ่ถอนเขตวิสุงคามสีมาดังกล่าว จึงทำให้มีสภาพวัดอยู่ในวัง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าการที่มีวัดอยู่ในเขตพระราชฐานนั้นเป็นการไม่สมควร จึงทรงให้ถอนเขตวิสุงคามสีมาออก และทรงเห็นว่าวัดขวิดอยู่ใกล้กับพระราชวัง จึงทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดขวิดขึ้นแทน และพระราชทานนามวัดขวิดใหม่ว่า "วัดกรวิศยาราม" (ภายหลังเปลี่ยนเป็นวัดกวิศราราม) ให้เป็นวัดรามัญนิกาย เพื่อจะได้นิมนต์พระรามัญเข้าไปสวดพระปริตรในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ และได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์รามัญนิกายมาอยู่จำพรรษา วัดนี้จะมีเจ้าอาวาสสืบทอดกันมาก็รูปไม่ปรากฏ แต่เจ้าอาวาสทุกรูปมีสมณศักดิ์เป็น "พระครูรามัญสมณคุณ" ต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ จึงทรงจัดให้วัดนี้เป็นวัดไทย เนื่องจากหาผู้ทำนุบำรุงพระสงฆ์รามัญนิกายได้ยากขึ้น หลังจากทรงเปลี่ยนแปลงแล้ว วัดกวิศรารามก็เป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ไทยมหานิกายต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เจ้าอาวาสรูปแรกในยุคนี้ คือ พระครูโฆทานสมณคุณ (รุ่ง)

พระครูโฆทานสมณคุณ (รุ่ง) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ก็มรณภาพ พระพุทธวรญาณ (กิตติทินนเถร) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รั้งหน้าที่เจ้าอาวาส และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นับเป็นเจ้าอาวาสวัดไทยรูปที่ ๒ ส่วนเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ พระครูประสาทสุตกิจ

ในด้านความสำคัญแล้ววัดกวิศรารามมีความสำคัญมากเพราะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างจึงได้รับ

พระราชทานเทียนพรรษาเพียงวัดเดียวในจังหวัดลพบุรี ในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีต่าง ๆ ของทาง ราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของจังหวัด ลพบุรี และภายหลังก็เป็นที่ทำประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติทาง ด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเจ้าอาวาสทุกรูปได้อุทิศตนเพื่อ การพระศาสนาและการศึกษาตลอดมา ปัจจุบันวัดกวิศรารามเป็น ศูนย์กลางการศึกษาและศาสนาของจังหวัดลพบุรีมีสำนักการศึกษาและ สำนักงานทางศาสนาตั้งอยู่ ณ วัดกวิศราราม หลายประเภท คือ โรงเรียน นักธรรม โรงเรียนบาลี โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ฝ่ายบวรพิต โรงเรียน ธรรมศึกษาพิเศษ พุทธสมาคมจังหวัดลพบุรี โรงเรียนเทศบาล วัดกวิศราราม โรงเรียนวินิตศึกษา กวิศรารามมูลนิธิ สำนักงาน มูลนิธิบำรุงตึกสงฆ์อาพาธพระธรรมญาณมุนี และสมาคมศิษย์กวิศร ในแต่ละปีจะมีพระมาจำพรรษาประมาณพรรษาละ ๕๐ รูป

ท่านเจ้าคุณพระพุทธวรญาณมรณภาพเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ทางการได้แต่งตั้งพระครูประสาทสุตกิจ ผู้ช่วยเจ้า อาวาสขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จนถึงปัจจุบัน

สิ่งก่อสร้างภายในวัด

พระอุโบสถ มีรูปทรงงดงาม ขนาดย่อมแบบมหาอุด มีประตูเข้าออกทางเดียว ผนังเจาะเป็นช่อง ไม่มีหน้าต่าง ซึ่งเป็น การสร้างสมัยอยุธยา บานประตูซ้ายเป็นภาพแกะไม้พระนารายณ์

ทรงสิงห์ บานประตูขวาเป็นภาพแกะไม้พระนารายณ์ทรงครุฑภายใน
ตักแต่งโดยเขียนลายประดับทั้งที่ผนังและเสาทุกต้น

พระประธาน ชื่อหลวงพ่อมารวิชัย เป็นของเก่าแก่มาแต่เดิม
ปัจจุบันลงรักปิดทอง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยอุทอง

เจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงกลมตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม อยู่ด้านหลัง
ชิดกับพระอุโบสถ

หอไตร อยู่ริมบ่อน้ำหน้าพระอุโบสถ มีขนาดพอเหมาะ
และมีลายหน้าบันเป็นก้านขดสวยงาม ของเดิมชำรุดแต่มีการบูรณะใหม่
ในรูปทรงเดิม

ศาลาและกุฏิ สร้างเป็นหมู่ตึกเป็นระเบียบ เป็นอาคารที่
บูรณะใหม่

บ่อน้ำ อยู่หน้าพระอุโบสถและด้านหลังหมู่กุฏิ รวม ๒ บ่อ
เป็นบ่อกลมลึก ผนังกรุอิฐตลอดกันบ่อ ลักษณะเป็นแบบเดียวกับ
บ่อน้ำในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ซุ้มประตู อยู่ด้านหน้าวัด และหลังวัด

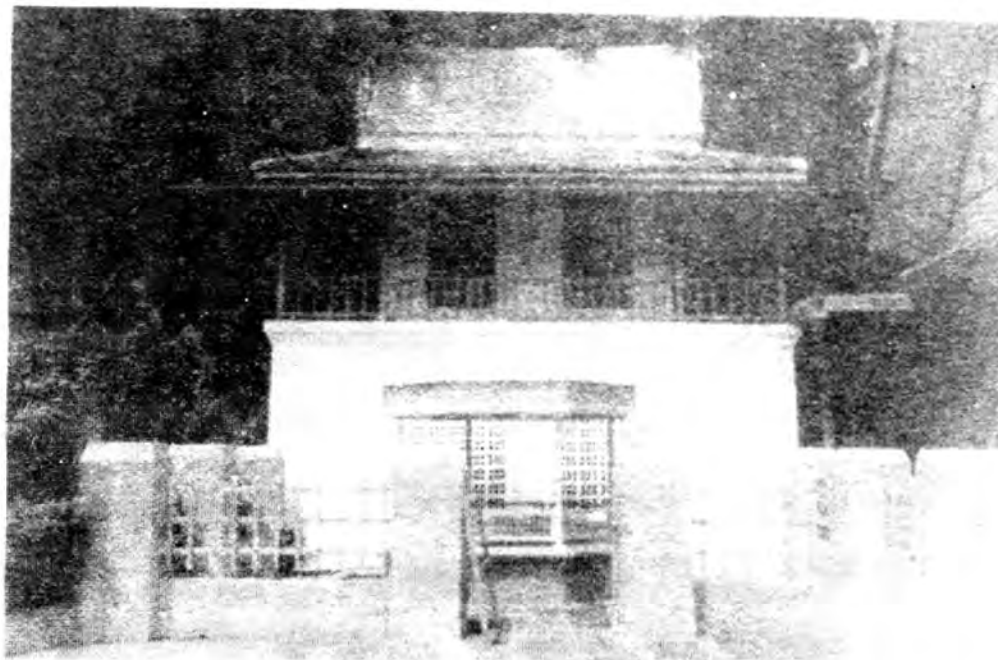

พระครูประสาทสุตกิจ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

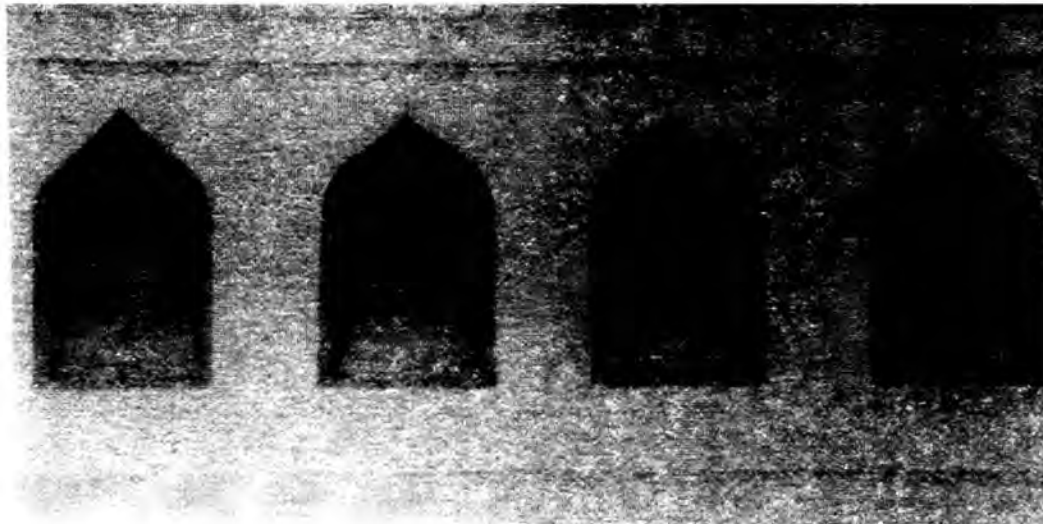
พระประธานในพระอุโบสถ

หอไตร(ด้านหน้าเป็นบ่อน้ำ)

หอระฆัง

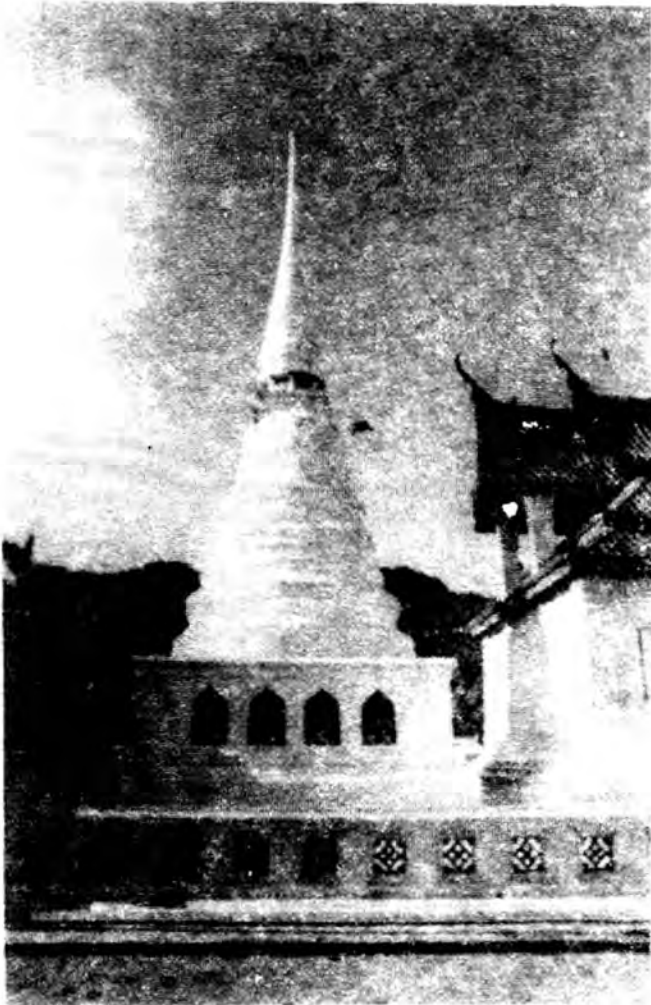

พระพุทธรูปภายในซุ้มรอบฐานเจดีย์
หลังพระอุโบสถ

บานประตูซ้ายพระอุโบสถ เป็นภาพแกะไม้

พระอุโบสถ

พระเจดีย์วัดกวีศราราม

@พมว

ลพบุรี

วังนารายณ์คู่บ้าน

ศาลพระกาฬคู่เมือง

ปราสาทสามยอดลือเลื่อง

เมืองแห่งดินสอพอง

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง

แผ่นดินทองสมเด็จพระนารายณ์

ตราประจำจังหวัด

พระนารายณ์ประทับบนปราสาทสามยอด

หมายถึง การระลึกถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ผู้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นใหม่ และสร้างความเจริญให้แก่แผ่นดิน
ลพบุรี ส่วนพระปราสาทสามยอดเป็นโบราณสถานที่ถือว่าเป็น
สัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี

อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีบทบาทสำคัญ
ในการพัฒนาเมืองลพบุรี

ลพบุรี

ลพบุรีเป็นเมืองสำคัญเก่าแก่เมืองหนึ่งตั้งแต่สมัยทวาราวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖) เคยอยู่ใต้อำนาจมอญและขอมจนกระทั่งในตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ ๑๙ คนไทยจึงเริ่มมีอำนาจขึ้นในดินแดนแถบนี้ ลพบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรีมีความสำคัญเป็นพิเศษถึงขั้นเป็นราชธานีแห่งที่ ๒ รองจากกรุงศรีอยุธยา

ลพบุรีได้รับการทำนุบำรุงอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งได้สร้างเมืองลพบุรีใหม่อันเป็นเมืองทหารอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของทางรถไฟ มีอาณาเขตกว้างขวาง ส่วนเมืองเก่านั้นอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของทางรถไฟ เมืองลพบุรีจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญทางยุทธศาสตร์เมืองหนึ่งในปัจจุบันนี้

ในวันนี้ลพบุรีเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการทหาร ถึงกับกล่าวกันว่าเป็นเมืองทหาร มีหน่วยทหารที่เป็นกำลังหลักของประเทศจำนวนหลายหน่วย มีกำลังทหารจำนวนนับแสนคน บางครั้งลพบุรีถูกเรียกว่าเป็นเมืองลิงรวมทั้งผู้คนในจังหวัดลพบุรีก็ถูกขนานนามว่าเป็นคนเมืองลิง ทั้งนี้ เพราะมีลิงจำนวนมากอยู่กลางใจเมืองของลพบุรีที่บริเวณศาลพระกาฬซึ่งเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ แต่นักวิชาการแห่งกรุงรัตน

โกสินทร์หลายท่านกลับเห็นว่าลพบุรีมีความหลากหลาย และต่อเนื่องทางวัฒนธรรมยาวนานกว่า ๓,๐๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันเพราะเป็นที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศตั้งแต่สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖)

จังหวัดลพบุรีตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศา ๓๗ ลิปดา ถึง ๑๕ องศา ๓๐ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศา ๒๔ ลิปดา ถึง ๑๐๑ องศา ๒๗ ลิปดาตะวันออก ลพบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย มีขนาดเนื้อที่ ๖,๕๘๖.๖๗ ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๗๐ ของพื้นที่จังหวัด เป็นที่ราบสลับเนินเขาและภูเขา และอีกประมาณร้อยละ ๓๐ เป็นที่ลุ่ม ลพบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอตากฟ้า และอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบ้านหมอ อำเภอหนองโดน อำเภอพระพุทธบาท และอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเทพสถิต และอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ อำเภอด่านขุนทด อำเภอสีคิ้ว และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา อำเภอวังม่วง และอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

รถไฟ

การเดินทางโดยรถไฟ สามารถเดินทางโดยรถไฟสายเหนือ
 ออกจากสถานีรถไฟหัวลำโพงทุกวัน วันละหลายเที่ยว

ระยะทางจากอำเภอเมืองลพบุรีไปยังอำเภอต่าง ๆ

อำเภอท่าม่วง	ระยะทาง	๑๕	กิโลเมตร
อำเภอบ้านหมี่	ระยะทาง	๓๒	กิโลเมตร
อำเภอโคกสำโรง	ระยะทาง	๓๕	กิโลเมตร
อำเภอพัฒนานิคม	ระยะทาง	๕๑	กิโลเมตร
อำเภอหนองม่วง	ระยะทาง	๕๔	กิโลเมตร
อำเภอสระโบสถ์	ระยะทาง	๖๕	กิโลเมตร
อำเภอโคกเจริญ	ระยะทาง	๗๗	กิโลเมตร
อำเภอท่าหลวง	ระยะทาง	๘๓	กิโลเมตร
อำเภอชัยบาดาล	ระยะทาง	๙๗	กิโลเมตร
อำเภอลำสนธิ	ระยะทาง	๑๒๐	กิโลเมตร

ระยะทางจากจังหวัดลพบุรีไปยังจังหวัดใกล้เคียง

สิงห์บุรี	ระยะทาง	๓๓	กิโลเมตร
สระบุรี	ระยะทาง	๔๖	กิโลเมตร
อ่างทอง	ระยะทาง	๖๗	กิโลเมตร
พระนครศรีอยุธยา	ระยะทาง	๙๘	กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ อำเภออินทร์บุรี อำเภอเมืองสิงห์บุรี และอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี อำเภอไชโย และอำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง

การเดินทาง

รถยนต์

๑. จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ (ถนนพหลโยธิน) ผ่านจังหวัดสระบุรี อำเภอพระพุทธบาท เข้าสู่จังหวัดลพบุรี ระยะทาง ๑๕๓ กิโลเมตร

๒. จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒ ซึ่งแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะมีทางแยกเข้าได้ ๓ ทาง คือ

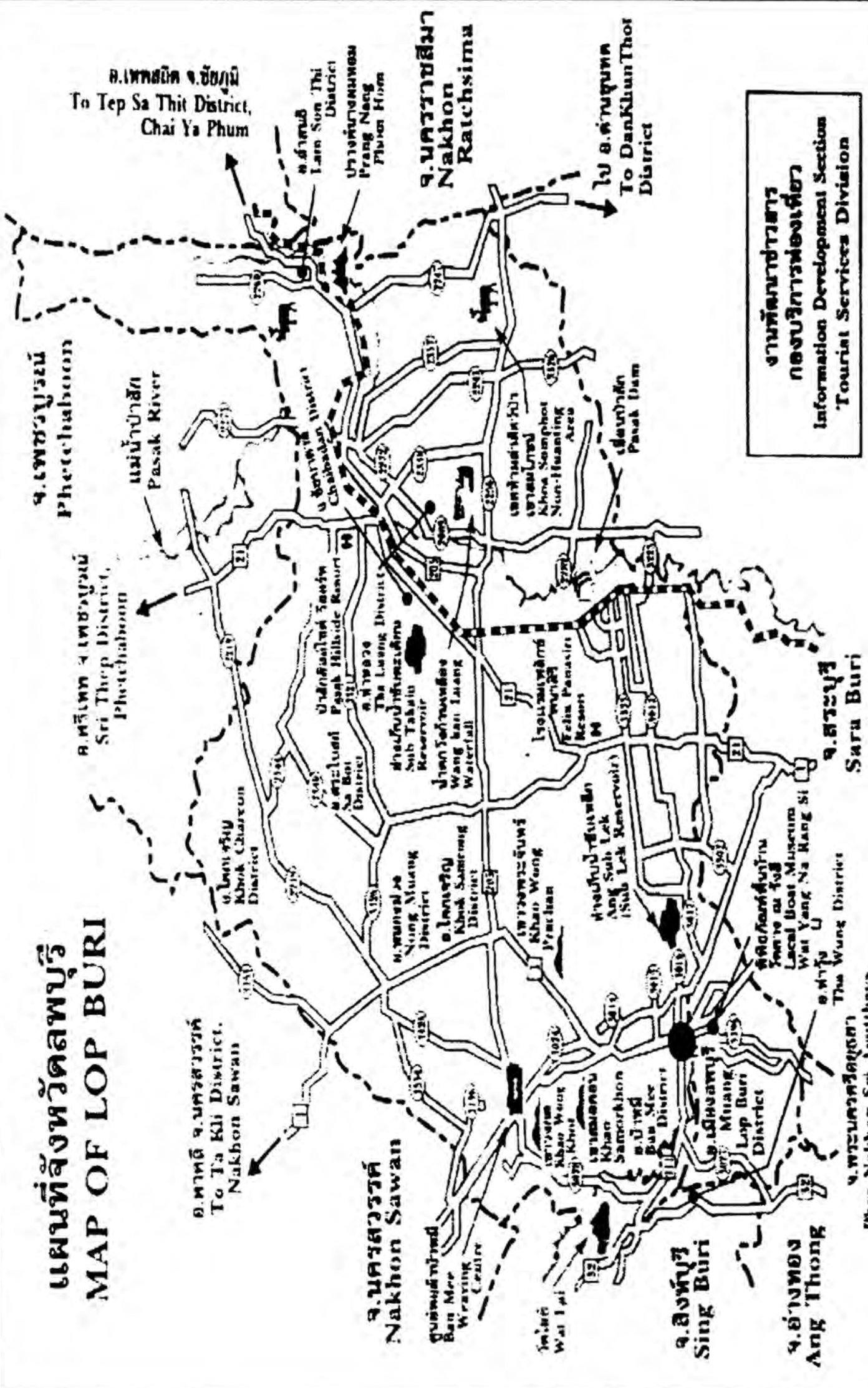
- เข้าทางอำเภอบางปะหัน ผ่านอำเภอนครหลวง เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๓๑๙๖ ผ่านอำเภอบ้านแพรก เข้าสู่จังหวัดลพบุรี

- เข้าตรงทางแยกต่างระดับจังหวัดอ่างทองไปยังอำเภอท่าเรือ แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๓๑๙๖ ผ่านอำเภอบ้านแพรก เข้าสู่จังหวัดลพบุรี

รถโดยสาร

มีรถโดยสารประจำทางออกจากสถานีขนส่งหมอชิต ๒ ทุกวัน วันละหลายเที่ยว

แผนที่จังหวัดลพบุรี MAP OF LOP BURI

งานพัฒนาบริการ
กองบริการท่องเที่ยว
Information Development Section
Tourist Services Division

อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
To Tep Sa Thit District,
Chai Ya Phum

จ.นครราชสีมา
Nakhon
Ratchasima

ไป อ.ด่านขุนทด
To DanKhunThot
District

จ.เพชรบูรณ์
Phetchaboon

แม่น้ำป่าสัก
Pasak River

อ.เทพ ๓ เพชรบูรณ์
Sri Thep District,
Phetchaboon

จ.สระบุรี
Saraburi

อ.พาคี จ.นครสวรรค์
To Ta Kli District,
Nakhon Sawan

จ.นครสวรรค์
Nakhon Sawan

จ.สิงห์บุรี
Sing Buri

จ.อ่างทอง
Ang Thong

จ.พระนครศรีอยุธยา
Phra Nakhon Sri Ayuthaya

ศูนย์มรดก
Ban Mee
Writing
Centre

วัดไร่
Wai Rai

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

วัดป่าสัก
Wat Pa Sak

ลักษณะภูมิประเทศ

เมื่อพิจารณาสภาพพื้นที่ของจังหวัดลพบุรีจากภาพถ่ายดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่จังหวัดสามารถจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

๑. **บริเวณที่ราบสลับเนินเขาและภูเขา** บริเวณนี้มีลักษณะเป็นที่ราบไม่เรียบ ความสูงของพื้นที่ไม่สม่ำเสมอ มีเนินเขาและภูเขาแทรกสลับเป็นบางบริเวณซึ่งคลุมพื้นที่อำเภอหนองม่วง อำเภอโคกเจริญ อำเภอสระโบสถ์ อำเภอลำสนธิ อำเภอชัยบาดาล อำเภอพัฒนานิคม และพื้นที่ทางทิศใต้ของอำเภอโคกสำโรง พื้นที่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองลพบุรี บริเวณทั้งหมดนี้มีเนื้อที่ประมาณร้อยละ ๗๐ ของพื้นที่จังหวัดลพบุรี มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ ๔๐-๖๐๐ เมตร ระดับพื้นที่จะค่อยๆ สูงขึ้นจากทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก

๒. **บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ** เป็นบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มที่น้ำท่วมถึง มีอยู่ ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำลพบุรีและบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำลพบุรีครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอบ้านหมี่ อำเภอท่าเรือ พื้นที่บริเวณทางทิศเหนือของอำเภอโคกสำโรงและพื้นที่บริเวณทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองลพบุรี บริเวณพื้นที่ทั้งหมดนี้ประมาณร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่จังหวัดลพบุรี มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ ๒-๒๐ เมตร สำหรับบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักมีเนื้อที่ประมาณร้อยละ ๕ ของพื้นที่

จังหวัดลพบุรี และมีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ ๒๕-๖๐ เมตร

แม่น้ำลพบุรี เป็นแม่น้ำเก่าที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ตำบลม่วงหมู อำเภอมือสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ไหลไปทางทิศตะวันออก เข้าอำเภอกำแพง อำเภอมือสิงห์บุรี จังหวัดลพบุรี แล้วไหลวกลงทางทิศใต้เข้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อำเภอบ้านแพรก ผ่านอำเภอมหาราช อำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน แล้วไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา มีความยาวประมาณ ๙๕ กิโลเมตร ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดลพบุรีมีความยาวประมาณ ๔๕ กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญทางด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดลพบุรี

แม่น้ำป่าสัก ต้นกำเนิดจากทิวเขาเพชรบูรณ์ที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ไหลผ่านอำเภอลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้าเขตจังหวัดลพบุรีทางทิศเหนือของอำเภอยี่งอ ผ่านอำเภอกำแพง และอำเภอนครหลวง เข้าจังหวัดสระบุรีที่อำเภอแก่งคอยอำเภอเมืองสระบุรี แล้วไหลเข้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อำเภอท่าเรือไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา แม่น้ำป่าสักมีความยาวประมาณ ๕๑๓ กิโลเมตร ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดลพบุรีมีความยาวประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตร ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดลพบุรี - สระบุรี และมีการสร้างเขื่อนป่าสัก

ชลสิทธิ์ขึ้น ซึ่งช่วยให้ผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่อำเภอชัยบาดาล
อำเภอท่าหลวง และอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรีได้ผลดีมากขึ้นด้วย

เนินเขาและภูเขา ลักษณะเป็นที่ราบลอนเทรคสลับเนินเขา
และภูเขาของจังหวัดลพบุรี เริ่มจากพื้นที่ทางทิศตะวันออกติดกับขอบ
ชายแดนจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดนครราชสีมา มีเขาพังเหยและเขา
เหวตาบัวซึ่งเป็นหินทรายวางตัวเป็นแนวยาวเสมือนเส้นแบ่งแดนของ
จังหวัด ด้านตรงข้ามกับเขาพังเหยซึ่งคั่นกลางด้วยที่ราบลุ่มน้ำมีเขา
ลวกวางตัวขนานไปกับเขาพังเหย ทิวเขาลวกนี้มียอดความสูง
ประมาณ ๓๒๘ เมตร ต่อจากเขาลวกลงมาเป็นเขาลังก้าน เขาสมโภชน์
เขาวงจันทร์แดงเขาหินตั้ง เขาโป่งสรวง เกือบทั้งหมดเป็นภูเขาหินปูน
ลูกโดด อยู่ในอำเภอชัยบาดาล ภูเขากลุ่มนี้เขาวงจันทร์แดง เป็นภูเขา
ที่มีความสูงมากที่สุดของจังหวัดลพบุรี สูงประมาณ ๗๒๑ เมตร
รองลงมา คือ เขาสมโภชน์สูงประมาณ ๖๙๕ เมตร

ถัดลงมาตอนกลางของจังหวัดลพบุรี มีภูเขาเป็นแนวโค้ง
จากทางด้านเหนือไปทางทิศตะวันออก แล้วอ้อมลงมาทางตะวันออก
เฉียงใต้ มีทิวเขาวางตัวเป็นแนวเกือบเป็นวงกลม ส่วนใหญ่เป็นภูเขา
หินอัคนี ได้แก่ เขานมนาง เขาวังเปล เขากา เขาลับแล เขาลอมพาง
เขาหินกลิ้งทิวเขากลุ่มนี้เขาวังเปล มีความสูงมากกว่าลูกอื่นๆ คือ
สูงประมาณ ๖๕๑ เมตร

ทางใต้ของจังหวัดมีแนวเขาหินอัคนี และเขาหินปูน
ลักษณะเป็นเขาลูกโดดติดกันเป็นแนวสั้น ๆ คือ เขาวงพระจันทร์

เขาทับควาย อยู่ในพื้นที่อำเภอโคกสำโรง เขาสามยอด เขาพุดา
เขาพระงาม ในพื้นที่อำเภอเมืองลพบุรี และมีเขาจีนแล เขาตะกร้า
เขาชัยเหล็ก เขาช่องสาริกา วางเรียงเป็นแนวทอดยาวไปจนถึงพุด
จังหวัดสระบุรี ภูเขาในกลุ่มนี้เขาวงพระจันทร์มีความสูงโดดเด่นกว่า
ลูกอื่น ๆ คือ สูงประมาณ ๖๔๔ เมตร เขาสามยอดสูงประมาณ
๔๓๒ เมตร และเขาจีนแล สูงประมาณ ๔๐๕ เมตร

ปัจจุบันลพบุรีมีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น อุณหภูมิสูงสุดตลอดปี
ในเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด
๓๙.๘ องศาเซลเซียส และเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุด
๑๓.๔ องศาเซลเซียส อากาศเย็นสบาย ๆ ในช่วงเดือน
พฤษภาคม - ตุลาคม จะเป็นช่วงที่ลพบุรีมีฝนตก โดยได้รับอิทธิพล
จากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และในช่วงเดือนพฤศจิกายน -
กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่ลพบุรีมีอากาศเย็นและแห้ง โดยได้รับอิทธิพล
จากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดลพบุรีประมาณร้อยละ ๙๗
เป็นชาวไทยภาคกลาง มีบางส่วนที่สืบเชื้อสายมาจากจีน ลาว เวียดนาม
มอญ และชาวไทยพวนที่มาจากเขiangขวาง ซึ่งจะยังคงรักษาภาษาพูด
เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไว้ในกลุ่ม อาศัยอยู่กระจัดกระจายในอำเภอบ้านหมี่
อำเภอเมืองลพบุรี

การศึกษา นับเป็นเวลา ๑๐๐ ปีมาแล้ว ที่ลพบุรีมีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ มีสถานศึกษาหลายแห่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปในระดับประเทศ สถานศึกษาเหล่านี้จะมีขนาดใหญ่ มีความพร้อมทั้งการบริหารจัดการ อาคารสถานที่ บุคลากรที่มีความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น สถาบันราชภัฏเทพสตรี วิทยาลัยเทคนิคลพบุรี วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย โรงเรียนพระนารายณ์ โรงเรียนวินิตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยลพบุรี

วันนี้ลพบุรีจัดเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางการศึกษาอยู่ในระดับแนวหน้า

ศาสนา ประชาชนในจังหวัดลพบุรีนับถือนับถือมี ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาฮินดู ประชาชนร้อยละ ๙๙.๔๕ นับถือศาสนาพุทธ ลพบุรีมีวัด ๖๖๙ วัด เป็นวัดหลวง ๔ วัด และวัดราษฎร์ ๖๖๕ วัด มีโบสถ์คริสต์ ๕ แห่ง และมัสยิด ๒ แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ ลพบุรีมีพื้นที่กว้างใหญ่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบสลับเนินเขา อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายอย่าง เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ

ป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง ที่ลพบุรีมีป่าสงวนแห่งชาติ ๔ แห่ง เนื้อที่ประมาณ ๑,๗๗๕ ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรม สำหรับป่าที่คงความสมบูรณ์มากที่สุด คือ ป่าซับลังกา มีพรรณไม้หลายชนิด เช่น ไม้เต็ง รัง เหียง พลวง พะยอม แดง ประดู่ ตะแบก และไผ่ ฯลฯ

สัตว์ป่า เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง วันนี้ป่าไม้ที่ลพบุรีถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากจนสภาพป่ากลายเป็นป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่าล้มหายตายจากไปมากหลายชนิดสูญหายไปจากป่า บางชนิดกระจัดกระจายเข้าไปอยู่ในสวนสัตว์ เข้าไปอยู่ในเมืองก็มี เช่น ลิง ลิงที่ลพบุรีเป็นสัตว์ป่าที่เข้าไปมีชีวิตรอยู่ในเมือง ลิงที่ลพบุรีเป็นลิงวอกมีอยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ ตัว อาศัยอยู่บริเวณศาลพระกาฬ และรอบ ๆ เรียกขานว่าเป็นลิงเจ้าพ่อฯ หรือ ลิงศาลพระกาฬไปในที่สุด

แร่ธาตุ แร่ธาตุที่พบในจังหวัดลพบุรีมีดังนี้

- แร่ควอตซ์ หรือแร่เขี้ยวหนูมาน แร่ควอตซ์นี้พบที่บริเวณเขาแหลม อำเภอโคกสำโรงและที่เขาพระงาม อำเภอเมืองลพบุรี
- แร่เหล็ก พบที่เขาทับควาย อำเภอโคกสำโรง เปิดอนุญาตให้เอกชนประทานบัตรทำเหมืองแร่ได้
- แร่ทองแดง มีปริมาณของแร่ไม่มากพอที่จะเปิดทำเหมืองแร่ได้
- ดินมาร์ล ดินมาร์ลหรือดินสอพองพบมากที่บ้านหินสองก้อน บ้านท่ากระยาง บ้านท่าแค บ้านท่าศาลา อำเภอเมืองลพบุรี

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ อีกที่พบในจังหวัดลพบุรี เช่น หินอ่อน หินปูน ยิปซัม ฟอสเฟต ฯลฯ

พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ดีไม่แพ้ข้าว คือ อ้อย มีพืชไร่อื่นๆ อีก ที่ปลูก ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง ฝ้าย ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ฯลฯ

ผลไม้ที่เกษตรกรลพบุรีปลูกกันมาก ได้แก่ มะม่วง กล้วยน้ำว่า มะพร้าว ส้มเขียวหวาน น้อยหน้า กระท้อน ฯลฯ

ประวัติศาสตร์ลพบุรี

ลพบุรีเป็นเมืองโบราณเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน กล่าวคือ ตั้งอยู่ใกล้บริเวณที่แม่น้ำใหญ่หลายสายไหลมาบรรจบกันและจะออกสู่ทะเล ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากดินแดนตอนบนของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามายังอ่าวไทยให้เป็นศูนย์รวมสินค้า และเป็นเมืองท่าค้าขายที่ดี นอกจากนั้น การตั้งอยู่ในบริเวณที่สามารถติดต่อกับดินแดนอื่นๆ และอยู่ในบริเวณที่เป็นจุดกึ่งกลางของดินแดนอันเป็นที่ตั้งของศูนย์อำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรมในสมัยโบราณ ได้แก่ พม่า เขมร แหลมมลายู ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตลอดจนกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ทำให้ลพบุรีกลายเป็นจุดเชื่อมต่อทางการเมืองและวัฒนธรรมที่สำคัญ และมีผลต่อลพบุรีทั้งในด้านการค้า การทำสงคราม การรับผลเผยแพร่อารยธรรมตลอดจนการอพยพของประชากร ดังปรากฏให้เห็นในประวัติศาสตร์ของลพบุรีในแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังต่อไปนี้

ลพบุรีสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ลพบุรีเป็นดินแดนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากได้มีการขุดพบบริเวณการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่หลายแห่งของลพบุรี ชุมชนของมนุษย์ในยุคนั้นเป็นยุคหิน บริเวณที่ขุดพบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

มนุษย์ยุคหินกระจายอยู่ทั่วไป ได้แก่ ถ้ำกระดำ ตำบลเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ บ้านโคกเจริญ ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล ตำบลซับจำปา อำเภอท่าหลวง และศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี

ถ้ำกระดำ ได้มีการสำรวจพบเครื่องมือหินกะเทาะของมนุษย์ยุคหิน ซึ่งทำด้วยหินไรโอไลต์ หินกรีนสโตน และหินที่เกิดจากภูเขาไฟระเบิด ผู้สำรวจพบเข้าใจว่าเป็นเครื่องมือหินของมนุษย์สมัยหินเก่ามีอายุประมาณ ๕๐๐,๐๐๐-๑๒,๐๐๐ ปี แต่นักโบราณคดีและนักมานุษยวิทยารุ่นต่อมาได้ตรวจพิจารณาแล้วให้ความเห็นว่าเครื่องมือหินกะเทาะดังกล่าวน่าจะเป็นเครื่องมือหินกะเทาะของมนุษย์ยุคหินที่มีอายุประมาณ ๑๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปี และน่าจะเป็นของวัฒนธรรมโอบินเนียน เจ้าของวัฒนธรรมโอบินเนียนที่อยู่ในประเทศไทยเป็นพวกออสตราโล - มาเลนิเซียน มีรูปร่างไม่สูงกว่าคนไทย มนุษย์พวกนี้เป็นพรานล่าสัตว์ หาผลไม้ จับสัตว์น้ำ เช่น หอย ปู ปลา กินเป็นอาหาร อาศัยอยู่ตามถ้ำ เมื่อตายจะมีประเพณีฝังศพในถ้ำนอนชันเข้า ญาติผู้ตายจะนำอาหารใส่ลงไปในหลุมศพด้วย เหนือศพจะนำเอาดินสีแดงมาโปรยไว้

สำหรับโบราณวัตถุที่ขุดพบที่ถ้ำกระดำ ตำบลเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่นี้ ยังมีเปลือกหอยบก และกระดูกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอีกด้วย

ต่อจากสมัยวัฒนธรรมโอบินเนียน ก็คือสมัยหินใหม่ซึ่งมีอายุประมาณ ๔,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ปี หลักฐานที่แสดงว่ามีมนุษย์สมัยหินใหม่อยู่ที่จังหวัดลพบุรีก็คือ ขวานฟ้าขนาดค่อนข้างเล็ก ซึ่งมีทั้งแบบธรรมดาและแบบหินมีป่า รูปด้านตัดเป็นรูปไข่หรือรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ขวานฟ้าขนาดเล็กลักษณะนี้เข้าใจว่าจะเป็นของสมัยหินใหม่ตอนปลายหรือยุคโลหะตอนต้น บริเวณที่มีการค้นพบขวานฟ้า ได้แก่ ตำบลท่าแพ อำเภอเมือง ตำบลบ่อดินแดง อำเภอโคกสำโรง อำเภอบ้านหมี่ ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล ตำบลชัยจำปา อำเภอท่าหลวง และอำเภอพัฒนานิคม

แหล่งโบราณคดีสมัยหินใหม่ที่สำคัญ ก็คือที่บ้านโคกเจริญ ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล

ถัดจากยุคหินใหม่ก็คือยุคโลหะ ซึ่งแหล่งที่เป็นยุคโลหะสำคัญของภาคกลาง ได้แก่ บริเวณศูนย์การทหารปืนใหญ่ลพบุรี

ศูนย์การทหารปืนใหญ่ลพบุรี บริเวณบ้านพักศูนย์การทหารปืนใหญ่ลพบุรี ถือเป็นแหล่งมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์สมัยหลังสุดของลพบุรี บริเวณดังกล่าว นักโบราณคดีได้ขุดพบโบราณวัตถุจำนวนมากใน ปี พ.ศ.๒๕๐๗ - ๒๕๐๘ ดังนี้ เครื่องปั้นดินเผา สีเทาและสีแดง แวดินเผา ลูกกลมดินเผา (ลูกกระสุน) แผ่นเครื่องปั้นดินเผากะเทาะกลม เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กและสำริด ได้แก่ ขวานสำริด หอกเหล็ก และขวานเหล็ก เครื่องประดับ ได้แก่ กำไลสำริด แหวนสำริด ลูกพรวนสำริด ตุ่มหูสำริด กำไลแก้ว ลูก

ปิดแก้วสีต่าง ๆ กำไลหิน กำไลดินเผา ลูกปัดหอย ดินเผาทำเป็นรูปหัวสัตว์ขนาดเล็ก ดินเผาทำเป็นรูปขวาน และโครงกระดูกมนุษย์ จากโครงกระดูกมนุษย์ที่ขุดพบ ทำให้ทราบถึงประเพณีการฝังศพของมนุษย์ยุคโลหะ ว่านิยมฝังศพในท่านอนหงาย

มนุษย์ยุคโลหะที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ลพบุรีจัดเป็นผู้ที่แต่งกายงาม มีการสวมเสื้อแขนยาว นุ่งผ้าถุง ที่มวยผมจะมีลูกปัดสีร้อยเป็นพวงประดับอยู่ มีการสวมแหวนทั้งนิ้วมือและนิ้วเท้า นอกจากนี้ที่ข้อมือของมนุษย์ยุคโลหะจะสวมกำไลสำริด กำไลแก้ว หรือกำไลดินเผา

ในระยะที่เมืองในแถบลุ่มน้ำแม่กลองรุ่งเรืองด้วยการค้าชุมชนในบริเวณลพบุรีก็ได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับลพบุรีมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีทำเลที่ตั้งเหมาะสม สามารถติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ได้สะดวก มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ จึงทำให้ลพบุรีเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความมั่งคั่ง พร้อมทั้งจะพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์อำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ลพบุรีสมัยทวารวดี

ในสมัยทวารวดีได้ปรากฏชื่อเมืองละโว้ หรือลวปุระ ซึ่งเป็นชื่อเดิมของเมืองลพบุรีขึ้น โดยพบหลักฐานทั้งที่เป็นจารึก จดหมายเหตุ และเอกสารต่างๆ ดังนี้ จารึกบนเหรียญเงินสมัยทวารวดีซึ่งพบที่เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีคำที่จารึกเป็นภาษาสันสกฤตว่า

ลวปุระ จารึกภาษาขอม ซึ่งตัวอักษรและภาษาที่ใช้บนจารึกมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พบที่ศาลพระกาฬ ได้กล่าวถึงเมืองละโว้ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ก็ได้กล่าวถึงพระนางจามเทวีว่าเป็นราชธิดาของกษัตริย์กรุงลวปุระ ซึ่งเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมากในสมัยทวารวดี เสด็จขึ้นไปครองเมืองหริภุญไชย (จังหวัดลำพูนในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ.๑๒๐๖ นอกจากนั้น ในจดหมายเหตุของชาวจีนในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ได้เรียกชื่อเมืองและแคว้นหนึ่งในเมืองไทยว่าหลอฮก ซึ่งนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้สันนิษฐานว่าเป็นชื่อเมืองละโว้ ชื่อเมืองละโว้ได้ปรากฏอยู่จนถึงสมัยอยุธยา ดังจะเห็นได้จากเอกสารสมัยอยุธยา หรือจดหมายเหตุบันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติ เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา และฝรั่งเศส

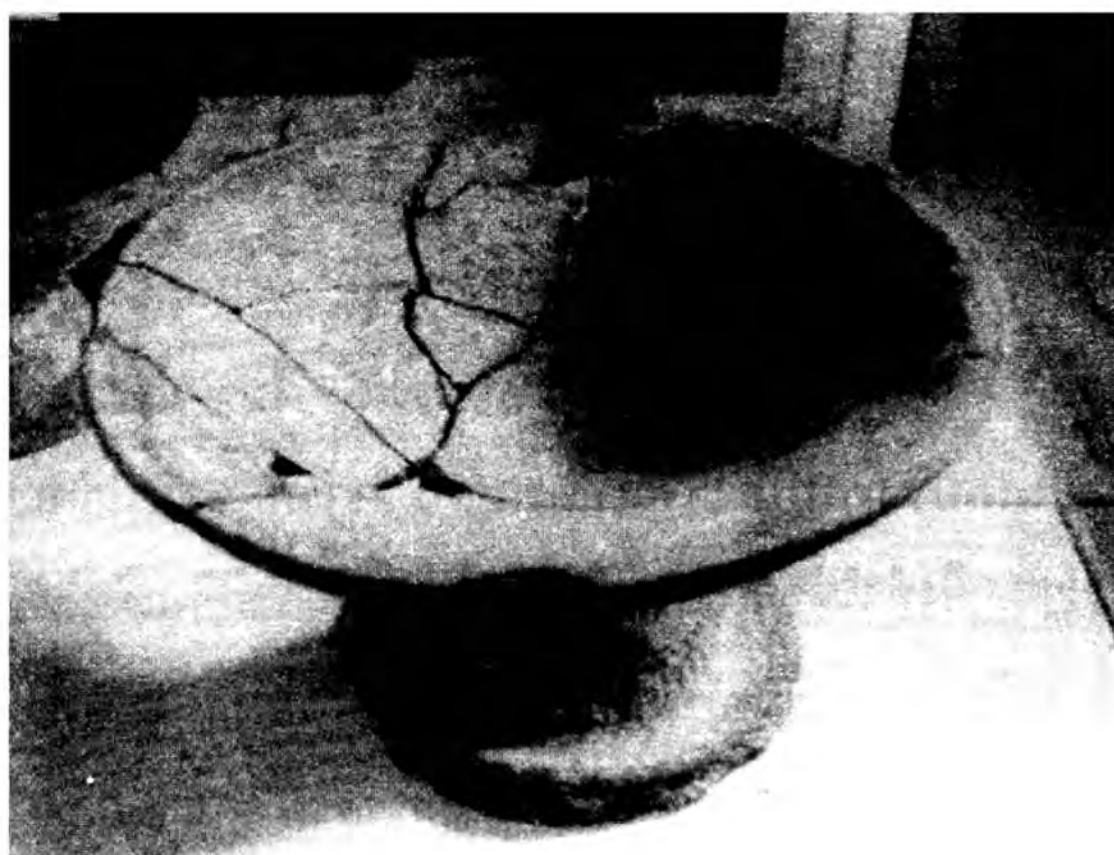
สำหรับประวัติการสร้างเมืองละโว้ได้ปรากฏขึ้นในพงศาวดารเหนือว่า พระยาภาพัรรณดิศราชซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระยาภาณุพัตรได้มอบให้พราหมณ์ทั้งหลายยกพลไปสร้างเมืองละโว้ ในปี พ.ศ.๑๐๐๒ สภาพของละโว้เมื่อแรกตั้งนั้นมีกำแพงและคูเมือง ผังเมืองเป็นรูปรี ไม่สมมาตร ต่อมาชื่อเมืองละโว้ได้เปลี่ยนเป็นเมืองลพบุรีในปี พ.ศ.๑๖๒๕ โดยพระนารายณ์ราชโอรสของพระเจ้าจันทโชติแห่งแคว้นละโว้กับพระนางปฎิมาสุดาดวงจันทร์ เป็นผู้เปลี่ยนชื่อเมืองดังกล่าวในคราวที่พระองค์ได้เสด็จไปสร้างพระปรางค์ที่เมืองละโว้

นักวิชาการของไทยบางท่านได้แสดงความเห็นว่า ประวัติการสร้างเมืองละโว้ที่กล่าวว่าพระยาภาพัรรณดิศราชได้ให้พราหมณ์ไปสร้างเมืองละโว้ในปี พ.ศ. ๑๐๐๒ นั้น คงจะเชื่อถือได้ยาก และเห็นว่าหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้น่าจะได้แก่ ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ซึ่งเป็นตำนานภาษาบาลีของภาคเหนือ เนื่องจากเนื้อเรื่องไม่สับสน ศักราชเชื่อถือได้และถูกนำมาใช้อ้างอิงกันอย่างกว้างขวาง ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ได้กล่าวถึงฤาษีวาสุเทพว่า ได้สร้างเมืองหริภุญไชย (ลำพูน) ใน พ.ศ. ๑๒๐๔ ต่อมาใน พ.ศ. ๑๒๐๖ ได้ส่งทูตล่องไปตามแม่น้ำปิงไปยังเมืองลวปุระเพื่อทูลขอเชื้อสายกษัตริย์ลวปุระให้มาปกครอง กษัตริย์ลวปุระจึงได้พระราชทานพระนางจามเทวีซึ่งเป็นพระราชธิดาให้ไปครองเมืองหริภุญไชยชื่อเมืองลวปุระ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ได้เป็นที่ยอมรับกันว่า คือ เมืองลพบุรี ในปัจจุบัน

สมัยทวารวดีถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นยุคที่เจริญรุ่งเรืองของลพบุรีในประวัติศาสตร์ จนอาจจะเรียกว่าเป็นศูนย์กลางที่แท้จริงของพุทธศาสนาในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และจากการที่ลพบุรีมีการติดต่อกับค้าขายกับต่างประเทศ เช่น จีน - และอินเดีย โดยเฉพาะอินเดียซึ่งเป็นประเทศที่ลพบุรีทำการค้าขายมากกว่าประเทศอื่น ๆ จึงทำให้อารยธรรมหรือวัฒนธรรมจากอินเดียได้เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของลพบุรีที่มีมาแต่เดิมตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เกิดเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

โบราณวัตถุ
ที่ขุดพบ

ภาชนะโบราณ

ในชุมชนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยมีคติความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมร่วมขึ้นในกลุ่มชน ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมทวารวดี รูปแบบวัฒนธรรมร่วมจากอินเดียนี้ปรากฏเด่นชัดในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ และเนื่องจากวัฒนธรรมทวารวดีเป็นวัฒนธรรมในพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน ดังนั้น จึงพบพระพุทธรูป ศิลาคาริก และซากพระสถูปแบบทวารวดีในเขต แคว้นละโว้หรือลพบุรี

วัฒนธรรมทวารวดี ในระยะแรกยังมีรูปแบบศิลปะที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะ ต่อมาจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นแบบพื้นเมืองมากขึ้น โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในสมัยนี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ ตามคตินิยมของอินเดีย เช่น รูปหอยสังข์ ตราพระอาทิตย์ ฯลฯ และแบบเรียบไม่มีลวดลาย พบมากที่เมืองพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

นอกจากนั้นยังได้พบการใช้อักษรจาริกข้อความต่างๆ บนศิลาฐานพระพุทธรูป ธรรมจักร และพระพิมพ์ดินเผา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ

หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาในลพบุรีได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ศิลาคาริกซึ่งค้นพบที่ลพบุรี เช่น จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการนับถือพุทธศาสนาและมีตัวอักษรใช้แล้ว

จารึกหลักที่ ๑๘ ซึ่งเป็นจารึกบนเสาแปดเหลี่ยม พบที่ศาลสูง
(ศาลพระกาฬ)

นอกจากการทำบุญและความรู้ในคัมภีร์บาลีที่ปรากฏใน
จารึกแล้ว ในคราวที่พระนางจามเทวีราชธิดาของพะว้าหรือลพบุรีได้
เสด็จขึ้นไปครองเมืองหริภุญไชยนั้น ได้นำพุทธศาสนา บัณฑิต
หมอยา โหระ และช่างฝีมือต่างๆ จากพะว้าไปยังเมืองหริภุญไชยด้วย
จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าพะว้าหรือลพบุรีเป็นแหล่ง
อารยธรรมที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมและศาสนาอย่างมาก และ
มีอำนาจทางการเมืองด้วย จึงสามารถแผ่อิทธิพลขึ้นไปถึงเมืองหริ
ภุญไชยได้

นอกจากความเจริญทางพุทธศาสนาแล้ว โครงสร้างทาง
กายภาพของเมืองลพบุรีในสมัยทวารวดีก็ได้แสดงถึงลักษณะของ
อารยธรรมเมืองเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากการสร้างกำแพงเมือง
คูเมือง คลองส่งน้ำ และทำคันดินกักน้ำเข้ามาใช้ในตัวเมืองและ
บริเวณใกล้เคียง

ในด้านเศรษฐกิจของลพบุรีในสมัยทวารวดีพบว่ามีการทำ
เกษตรกรรม คือ การทำนาดำซึ่งทำให้ลพบุรีสามารถเลี้ยงตัวเองได้
เป็นอย่างดีและมีเหลือพอที่จะส่งออกขายแก่เมืองอื่น ๆ ได้ ยังมี
การใช้โลหะเหล็กทำเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น การผลิตจอบ เป็นต้น
นอกจากนั้นยังมีงานช่างฝีมือ การค้าขายของลพบุรีนอกจากจะ

ติดต่อค้าขายกับท้องถิ่นใกล้เคียงแล้ว ยังมีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าจากยุโรปแถบเมดิเตอร์เรเนียน อินเดีย และจีนด้วย

จากระบบเศรษฐกิจดังกล่าวจึงทำให้ลพบุรีสามารถพัฒนาเป็นศูนย์กลางของความเจริญทางวัฒนธรรม

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลพบุรี หรือ ละโว้ในสมัยทวารวดีเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีการพัฒนาจากชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ นอกจากจะเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญแล้วยังเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาด้วย มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคม จากสังคมเผ่าซึ่งเป็นสังคมแบบก่อนประวัติศาสตร์ไปเป็นสังคมเมืองที่มีกษัตริย์ปกครองมีภาษาที่ใช้ คือ ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี และภาษามอญ มีการใช้ตัวอักษรที่เป็นรูปแบบอักษรของอินเดียทางใต้

ลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘ (สมัยลพบุรี)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ได้แก่การเปลี่ยนแปลงผู้นำอันเนื่องมาจากสงครามยึดเอื้อระหว่างกษัตริย์ผู้ครองแคว้นทั้งสามคือ ละโว้ หนีญไชย และนครศรีธรรมราช และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากอิทธิพลเขมร

จากการที่ละโว้เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ละโว้อยู่ในความสนใจและถูกแย่งชิงจากกษัตริย์แคว้นต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา

สงครามยึดแย่งระหว่างละโว้ หนีรุกไชย และนครศรีธรรมราช เริ่มจากการที่กษัตริย์หนีรุกไชยยกทัพมาเพื่อยึดละโว้ในระหว่างที่ละโว้และหนีรุกไชยกำลังจะรบกันนั้น กษัตริย์จากนครศรีธรรมราช คือ พระเจ้าชัยวรมัน ได้ยกทัพมายึดละโว้เอาไว้ได้ และเสด็จขึ้นครองละโว้ ส่วนกษัตริย์ละโว้และกษัตริย์หนีรุกไชยต้องหนีขึ้นไปทางเหนือ ไปยังหนีรุกไชยเพื่อยึดครองเมือง ในที่สุดกษัตริย์ละโว้ก็ยึดหนีรุกไชยได้และเสด็จขึ้นครองแคว้นนั้น

ในช่วงที่กษัตริย์นครศรีธรรมราชยึดละโว้นั้น พลเมืองของแคว้นละโว้ถูกเรียกว่า “ชาวกำโปชา” หรือ “คนชาวกำโปช” ทั้งนี้เพราะแคว้นละโว้ถูกรวมเข้ากับแคว้นกำโปช หรืออาณาจักรเขมร การที่พลเมืองของแคว้นละโว้ถูกเรียกว่า “ชาวกำโปชา” เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองละโว้ไม่ใช่มอญอีกต่อไป นอกจากนั้นในตำนานจามเทวีวงศ์ก็เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองละโว้ไม่ใช่ชาวมอญ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากอิทธิพลเขมรนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงอีกอย่างหนึ่งของลพบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ หลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ ได้แก่

โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปากริก ได้รับอิทธิพลศิลปะของเขมร เช่น ปราสาท์แขก พระปราสาท์วัดมหาธาตุ พระปราสาท์สามยอด พระพุทธรูป เทวรูป เป็นต้น และเนื่องจากศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้เป็นฝีมือของช่างเขมร หากแต่เป็นการลอกเลียนแบบมาดัดแปลงด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เรียกลักษณะศิลปกรรมเหล่านี้ว่าเป็นศิลปะแบบลพบุรี อย่างไรก็ตามโบราณสถานโบราณวัตถุของลพบุรียังได้รับอิทธิพลศิลปะปาละจากอินเดีย ศิลปะแบบศรีวิชัยทางตอนใต้ของประเทศไทย และศิลปะพม่าจากพุกามด้วย นอกเหนือจากศิลปะเขมร เพียงแต่อิทธิพลของศิลปะจากที่อื่น ๆ นั้นมีน้อยกว่าอิทธิพลจากเขมร

แม้ว่าเขมรจะมีอิทธิพลจนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในลพบุรีก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองในลพบุรีโดยสิ้นเชิง การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบและตัวบุคคลมากกว่า

กล่าวได้ว่าลพบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของเขมรเป็นครั้งคราว และได้รับอิทธิพลจากเขมรจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในลพบุรีโดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมและศาสนา จนกระทั่งหลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อิทธิพลทางการเมืองของเขมรที่มีต่อเมืองลพบุรีและประเทศราชอื่นๆ ได้ลดน้อยลงหรือสิ้นสุดลงลพบุรีจึงได้เป็นเมืองอิสระ

ศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร

ลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อำนาจของเขมรได้เสื่อมลง ในช่วงเวลานี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือ การเกิดศูนย์ความเจริญแห่งใหม่ที่อโยธยา และการเข้ามาของ ลัทธิลังกาวงศ์ ด้วยเหตุนี้เมืองอโยธยาซึ่งเคยขึ้นต่อละโว้หรือลพบุรี จึงกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่และด้วยปัจจัยที่ตั้งอันเหมาะสมของอโยธยา ที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเลมากกว่าลพบุรีและอยู่ในบริเวณที่แม่น้ำใหญ่ ๓ สาย จากตอนบน คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก ไหลมาบรรจบกัน ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางคมนาคมในบริเวณ กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมดได้อย่างดี

เมื่อศูนย์ความเจริญทางเศรษฐกิจได้ย้ายมาที่เมืองอโยธยา ศูนย์อำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรมจึงได้ย้ายตามมาด้วย ทำให้ เกิดราชธานีแห่งใหม่ที่เมืองอโยธยา ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ดังกล่าวทำให้ลพบุรีหมดความสำคัญลง อย่างไรก็ตามจากการที่ ลพบุรีเป็นเมืองเก่าแก่ที่เป็นศูนย์ความเจริญทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะ ทางศาสนา จึงทำให้ลพบุรียังคงเป็นเมืองสำคัญทางศาสนา และเป็นเมืองที่เป็นแหล่งการศึกษาทางพระศาสนาอยู่

หลังจากอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของเขมรที่มีต่อ ลพบุรีได้เสื่อมลง พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ได้แพร่หลายเข้ามาใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีผู้นำมาเผยแพร่ต่อที่อโยธยาตลอดจน ลพบุรีด้วย และเนื่องจากลัทธิลังกาวงศ์เป็นลัทธิที่เข้าถึงชีวิตของ

สามัญชน การนับถือศาสนาจึงได้เปลี่ยนจากการนับถือพุทธศาสนา
ลัทธิมหายานซึ่งแพร่หลายมาจากเขมรมาเป็นการนับถือพุทธศาสนา
ลัทธิลังกาวงศ์หรือลัทธิเถรวาท (หินยาน) แทน ซึ่งก็มีผลทำให้
ศิลปกรรมของลพบุรีในช่วงนี้เปลี่ยนไปเป็นการสร้างขึ้นเนื่องในพุทธ
ศาสนาฝ่ายหินยาน ดังนั้น จึงพบการสร้างพระสถูปเจดีย์ที่เป็นแบบ
หินยานมากมาย ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในช่วงเวลานี้มีชื่อ
เรียกว่าเป็นศิลปะแบบอู่ทองหรืออโยธยา และได้พบว่ามีการสร้าง
พระพุทธรูปแบบศิลปะอู่ทองอย่างแพร่หลาย

การเข้ามาของลัทธิลังกาวงศ์นั้นถือเป็นการนำลพบุรีเข้าสู่
ระบบวัฒนธรรมเดียวกันกับดินแดนอื่นในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่ง
เป็นการเปิดทางให้ลพบุรีสามารถรวมเข้ากับเมืองอื่นๆ จนเกิดเป็น
อาณาจักรอยุธยา

ลพบุรีสมัยอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ได้สถาปนา
กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแห่งใหม่ขึ้น ในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ นั้น พระองค์
ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระราเมศวรซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ไปครอง
เมืองลพบุรี และเนื่องจากลพบุรีเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือของอยุธยา ดังนั้น เมื่อสมเด็จพระราเมศวร
เสด็จไปครองเมืองลพบุรี จึงได้สร้างป้อมคูเมืองและกำแพงเมืองเพื่อ
ป้องกันข้าศึก รวมทั้งบูรณะซ่อมแซมวัดต่างๆ เมื่อสมเด็จพระราม

ธิดีที่ ๑ เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๑๒ สมเด็จพระราเมศวรได้เสด็จกลับไปครองราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาได้ถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ซึ่งเป็นพระปิตุลา แล้วเสด็จกลับมาครองลพบุรี รวมเวลาถึง ๓๘ ปี

ต่อมาในสมัยที่ราชวงศ์สุพรรณภูมิขึ้นมีอำนาจในกรุงศรีอยุธยา ฐานะของเมืองลพบุรีค่อยๆ ลดระดับลงตามลำดับ จนมีฐานะเป็นเพียงเมืองจัตวาในเขตราชธานีในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

นับแต่สมเด็จพระราเมศวรได้ครองเมืองลพบุรีเป็นเวลานานถึง ๓๘ ปีนั้น ในระยะต่อมาไม่ปรากฏว่ามีเจ้านายในราชวงศ์อยุธยาพระองค์ใดเสด็จขึ้นมาปกครองเมืองลพบุรีอีก คงมีแต่ป้อมปราการไว้เป็นเมืองหน้าด่านป้องกันข้าศึกที่จะมาตีกรุงศรีอยุธยาทางด้านเหนือเท่านั้น ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิซึ่งได้ทำสงครามกับพม่าอยู่ตลอดเวลา พระองค์ทรงเกรงว่าป้อมปราการและกำแพงเมืองเหล่านั้นจะกลับไปเป็นประโยชน์แก่ข้าศึกที่ยกมาตีกรุงศรีอยุธยามากกว่าที่จะใช้ป้องกันเมืองได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อป้อมปราการและกำแพงเมืองที่สร้างในสมัยสมเด็จพระราเมศวรสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลังจากได้ทำศึกกับพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองแล้ว ได้ทรงมอบราชสมบัติแก่สมเด็จพระมหินทราธิราชใน พ.ศ. ๒๐๙๕ เพื่อทรงผนวช แต่ก่อนทรงผนวชก็ได้เสด็จมาประทับที่เมืองลพบุรี และได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ในปี พ.ศ. ๒๑๔๕ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จ
ประพาสเมืองลพบุรีเพื่อทอดพระเนตรโบราณสถานและโบราณวัตถุ
รวมทั้งทอดพระเนตรการหล่อปืนใหญ่เพื่อเป็นอาวุธต่อสู้ข้าศึก

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กษัตริย์องค์ที่ ๒๗
แห่งกรุงศรีอยุธยา พระราชโอรสของพระเจ้าปราสาททอง ไทยมี
ความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศ จนในปี พ.ศ. ๒๒๐๗ ได้
เกิดกรณีพิพาทระหว่างฮอลันดากับไทย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
จึงทรงพระราชดำริว่ากรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ริมแม่น้ำใหญ่ ไม่ไกลจาก
ทะเลเท่าใดนัก ถ้าเกิดศึกสงครามกับชาวยุโรปซึ่งมีกำลังกองทัพเรือ
เข้มแข็ง มหาอำนาจอาจใช้เรือปืนบุกเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาได้โดยง่าย
จะไม่เป็นการปลอดภัย จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นใหม่
เป็นราชธานีแห่งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๙ เพราะว่าเมืองลพบุรีตั้งอยู่
ไกลจากแม่น้ำใหญ่ อยู่บนเนินมีที่ราบลุ่มล้อมรอบ เมื่อน้ำเหนือไหลบ่า
น้ำท่วมทุ่งรอบตัวเมืองนานราว 6 เดือนในแต่ละปี สภาพภูมิประเทศ
ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่คิดขวางข้าศึกผู้รุกรานได้ในตัว พระองค์โปรดเกล้าฯ
ให้ช่างชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ออกแบบ ด้วยเหตุนี้สถาปัตยกรรมที่เมือง
ลพบุรีในสมัยของพระองค์จึงเป็นแบบไทยปนตะวันตก เช่น พระราชวัง
บ้านหลวงรับราชทูต วัดสันเปาโล และบ่อน้ำพุต่าง ๆ

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท ซึ่งเป็นพระที่นั่ง
ท้องพระโรงที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จออกรับคณะราชทูต
หรือแขกเมืองต่างประเทศ พระที่นั่งจันทร์พิศาล ซึ่งใช้เป็นหอประชุม

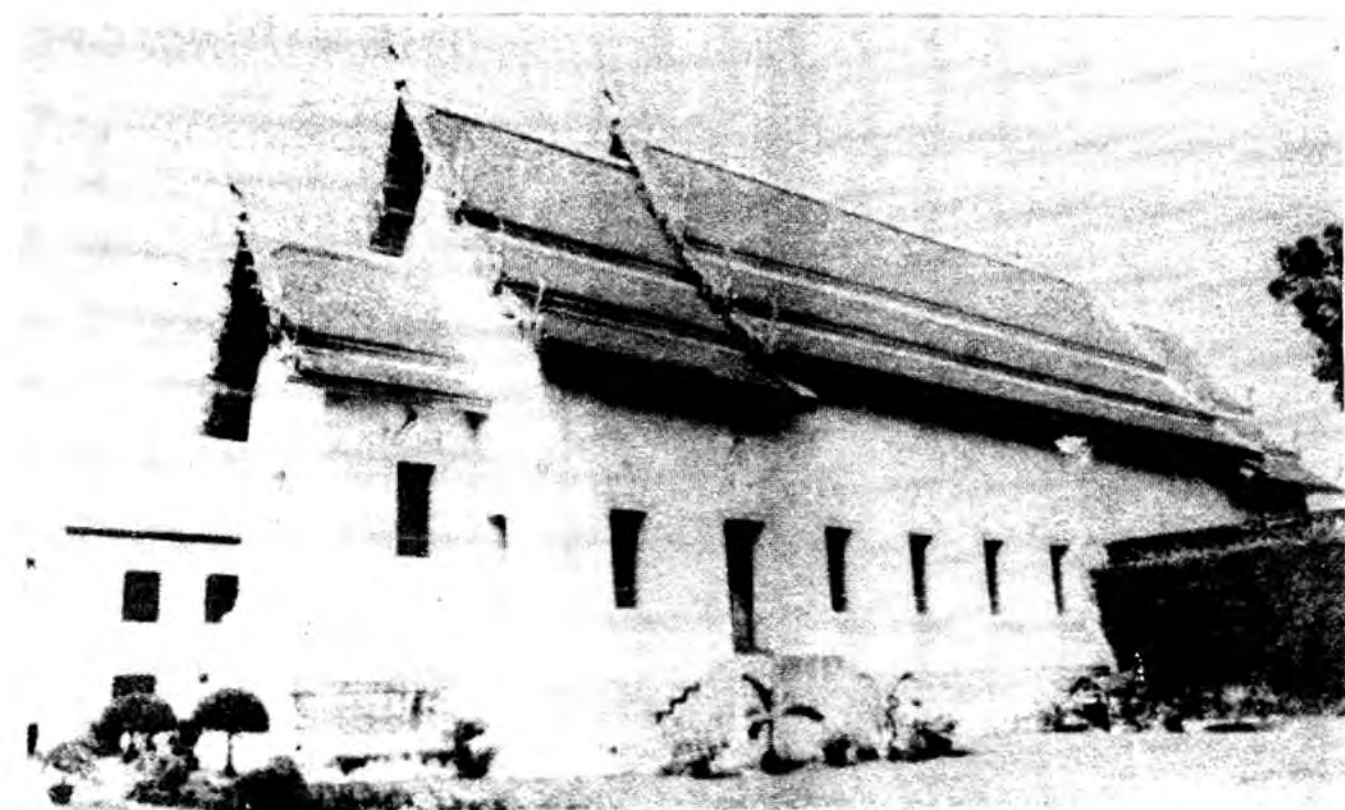
องคมนตรี พระที่นั่งสุทธาสวรรย เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเป็นเป็นที่ที่พระองค์เสด็จสวรรคต ดึกเลี้ยงรับรองแขกเมือง เป็นสถานที่ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงใช้ในการพระราชทานเลี้ยงแก่คณะทูตฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๒๒๘ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ ดึกพระเจ้าเหา สันนิษฐานว่าเป็นหอพระประจำ พระราชวังหมู่ตึกสิบสองห้องพระคลัง สันนิษฐานว่าเป็นคลังเก็บ สินค้าหรือเก็บสิ่งของที่ใช้ในราชการ อ่างเก็บน้ำหรือถังเก็บน้ำประปา และโรงช่างหลวง

เมื่อสร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่ ๒ แล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จขึ้นมาประทับที่ลพบุรีปีหนึ่งเป็นเวลา ๘-๙ เดือน เพื่อทรงสำราญพระอิริยาบถเนื่องจากลพบุรีมีอากาศดี นอกจากนั้นพระองค์ยังโปรดการเสด็จประพาสป่าและการสำรวจ จันทรูปราคาในเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก ช่วงเวลาที่พระองค์โปรดไปประทับที่ลพบุรี คือ ช่วงฤดูน้ำหลากเนื่องจากในระยะนั้นกรุงศรีอยุธยาจะถูกน้ำท่วม เวลาที่เหลืออยู่ปีละ ๓-๔ เดือน (เฉพาะฤดูฝน) พระองค์จึงจะเสด็จไปเมื่อมีงานพระราชพิธี รายละเอียดข้างต้นนี้ สอดคล้องกับบันทึกที่ชาวต่างประเทศซึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในสมัยของพระองค์ได้กล่าวไว้

แม้ว่าจะมีราชธานี ๒ แห่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ กรุงศรีอยุธยา และ ลพบุรี แต่ในพระราชดำริของพระองค์แล้ว

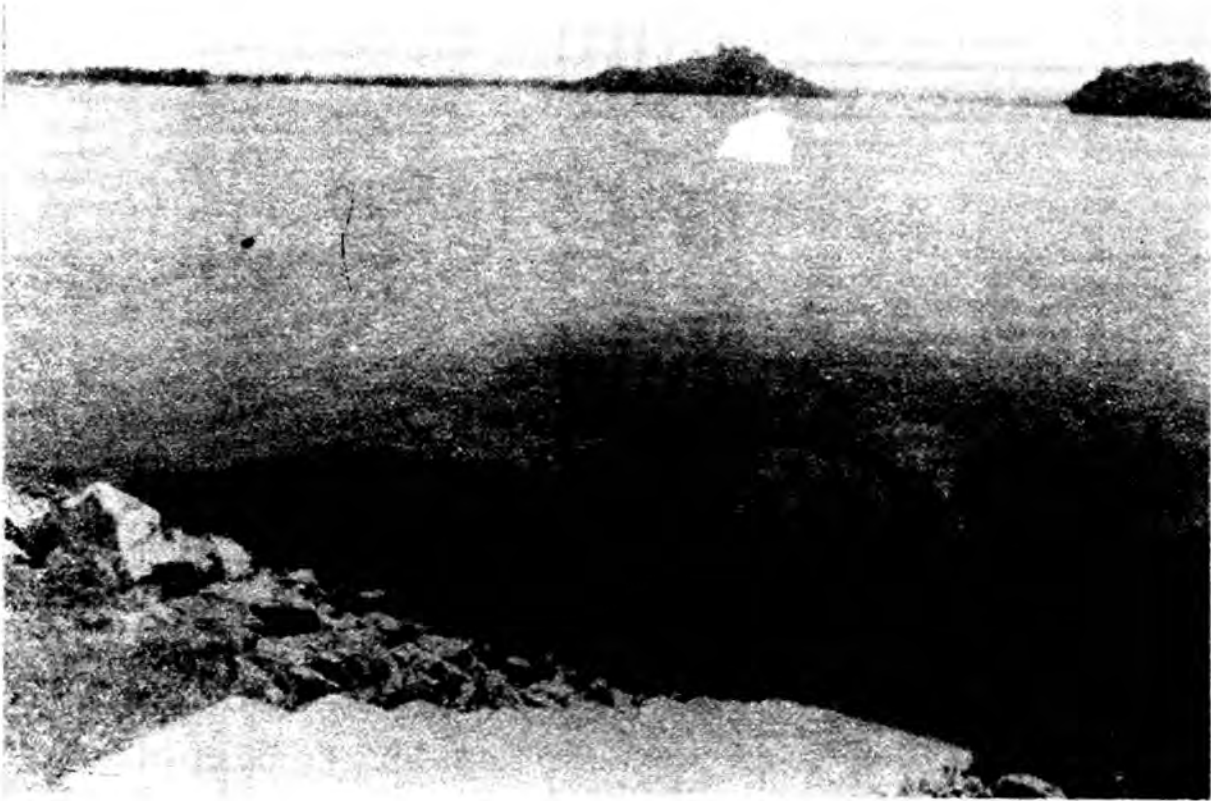

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท

พระที่นั่งจันทรพิศาล

หอประชุมองคมนตรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

- สมเด็จพระนารายณ์
มหาราชทรงจัดระบบ
การประปาโดยต่อท่อ
ประปาดินเผามาจาก
อ่างซับเหล็ก

- ท่อประปาดินเผา

ทรงถือว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเพียงแห่งเดียว และเป็น
สัญลักษณ์แสดงถึงอำนาจและพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์

การบริหารราชการในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น
การเสด็จไปประทับที่ลพบุรี ไม่ได้ทำให้ระบบการปกครองเปลี่ยนไป
เพียงแต่อาจทำให้วิธีปฏิบัติราชการประจำในราชสำนักต้องเปลี่ยนแปลง
ไปบ้าง เช่น ขุนนางผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน
ต้องตามเสด็จไปเข้าเฝ้าที่ลพบุรีด้วย นอกจากขุนนางที่ต้องตาม
เสด็จไปลพบุรีแล้ว ไพร่พลจำนวนมากหมื่นต้องมาชุมนุมอยู่ที่
ลพบุรีด้วย ในระยะที่ไพร่มาชุมนุมอยู่ที่ลพบุรีนั้น นายผู้บังคับบัญชา
ของไพร่ก็ต้องทำหน้าที่คอยดูแลออกคำสั่งอยู่ที่ลพบุรีด้วย

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก
ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์โปรดที่จะขึ้นมาประทับที่ลพบุรีปีละ
หลาย ๆ เดือน นอกจากนั้นยังเอาพระราชหฤทัยใส่ต่อการสร้าง
พระราชวังที่เมืองลพบุรีให้สวยงามเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เขตพระราชฐาน
สะอาดสวยงาม ได้รับการทะนุบำรุงเป็นอย่างดี พระองค์เป็น
พระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองลพบุรีจนเจริญ
ก้าวหน้า ในสมัยพระองค์ได้มีการนำวิทยาการใหม่ๆ หรือ
เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น การจัดระบบการประปาโดยต่อท่อ
ประปาดินเผาจากอ่างซับเหล็กซึ่งอยู่ห่างจากพระราชวังถึง ๑๖
กิโลเมตร และการจัดทำบ่อน้ำพุในบริเวณพระราชวัง เป็นต้น จาก
การสร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่ ๒ ของพระองค์ได้ส่งผลให้

ลพบุรีกลับเป็นเมืองที่รุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งยิ่งกว่าเมื่อครั้งเป็นเมืองลูกหลวงในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

ในตอนปลายรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราชประทับที่เมืองลพบุรีโดยตลอดจนกระทั่งเสด็จสวรรคต หลังจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว เมืองลพบุรีก็ร้างโรยลง เนื่องจากพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป คือ สมเด็จพระเพทราชาได้เสด็จกลับไปประทับที่กรุงศรีอยุธยาดังเดิม อาจกล่าวได้ว่าในสมัยอยุธยา ลพบุรียังคงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ แม้ว่าในช่วงปลายจะมีฐานะเป็นเพียงเมืองจัตวาเท่านั้นก็ตาม

และจากการที่ลพบุรีเป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์หลายพระองค์โปรดที่จะเสด็จประพาสเพื่อแปรพระราชฐาน และพักผ่อนพระอิริยาบถ เช่น การเสด็จไปช่อมแซมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ การเสด็จประพาสลพบุรีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การเสด็จประพาสเพื่อทรงสำราญพระอิริยาบถของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และการเสด็จประพาสเพื่อแปรพระราชฐานของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศก็เป็นส่วนหนึ่งที่เพิ่มความสำคัญให้แก่เมืองลพบุรี

ลพบุรีสมัยรัตนโกสินทร์

ลพบุรีมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่หลังจากสิ้นรัชกาลของพระองค์แล้ว สมเด็จพระ

พระเพทราชาซึ่งได้ครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อมา ไม่ได้โปรดประทับที่เมืองลพบุรี นับแต่นั้นมาลพบุรีจึงได้ซบเซาลง เป็นเพียงหัวเมืองหนึ่งที่พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาเสด็จประพาส เป็นครั้งคราวเท่านั้น ลพบุรีถูกทอดทิ้งให้ร่วงโรยเรื่อยมาจวบจนกระทั่งถึง สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

๑. ลพบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในระยะนั้นเป็นยุคแห่งการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ได้แก่ อังกฤษ และฝรั่งเศส จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงภัยอันอาจเกิดจากการรุกรานของมหาอำนาจได้ จึงทรงพระราชดำริที่จะสร้างราชธานีแห่งที่ ๒ ไว้สำรองเป็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่งในยามที่เกิดมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สนพระราชหฤทัยเมืองลพบุรีมาตั้งแต่เริ่มครองราชสมบัติหรือก่อนหน้านั้น ดังปรากฏหลักฐานว่าพระองค์ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประทับแรมและนมัสการพระที่วัดเกาะแก้ว (ปัจจุบันคือ วัดมณีชลขันธ์ของจังหวัดลพบุรี) หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยา ลพบุรีช่อมแซมอุโบสถ กุฏิ และศาลาวัดเกาะแก้ว ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๙ พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรวังและกำแพงเมืองลพบุรี ปี ๒๔๐๕ เสด็จทอดพระเนตรเมืองลพบุรีอีกครั้ง และในปี พ.ศ. ๒๔๐๘

ได้เสด็จพระราชทานพระกฐินที่วัดเสาชิงช้าและวัดกวีศราราม จังหวัดลพบุรี แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเมืองลพบุรีเป็นระยะๆ มาตั้งแต่เริ่มครองราชย์จนถึงปลายรัชกาลของพระองค์

สำหรับแรงจูงใจที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองลพบุรีสม่ำเสมอ อาจเป็นเพราะพระองค์ได้เคยใช้สถานที่ต่างๆ ในเมืองลพบุรีเพื่อทำพระราชพิธีสำคัญๆ หรือทรงเคยเกี่ยวข้องกับลพบุรีในหลายเรื่อง เช่น โปรดเกล้าฯ ให้ทำพิธีชุบพระแสงศรที่สร้างขึ้นใหม่เป็นเครื่องราชูปโภค ที่เมืองลพบุรีในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ หรือการที่โปรดเกล้าฯ ให้ขุดสระเก็บกักน้ำที่เมืองลพบุรี และตักน้ำใส่ตุ่มเอาผ้าขาวผูกปากประทับตรา นำไปทูลถวายที่กรุงเทพฯ เพื่อต้มเสวยเป็นพระสุธารส (น้ำชา) นอกจากนี้จากการที่พระองค์สนพระราชหฤทัยในเรื่องโบราณสถานและประวัติศาสตร์ จึงได้ทรงค้นคว้าประวัติศาสตร์ของลพบุรี และโปรดทอดพระเนตรที่เมืองนี้หลายครั้ง และเมื่อมีเหตุการณ์การล่าอาณานิคมของมหาอำนาจเกิดขึ้นรวมทั้งทรงเห็นว่าลพบุรีมีทำเลที่ตั้งเหมาะสม อีกทั้งยังเคยเป็นราชธานีหรือพระราชวังของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาก่อน ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๓๙๙ พระองค์จึงตัดสินพระทัยสร้างพระราชวังที่เมืองลพบุรีเพื่อใช้เป็นพระนครชั้นใน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้พระยาพิไชยสงคราม พระยาพิชิตณรงค์ และพระยา

นรินทรราชเสนี เป็นแม่กองปฏิสังขรณ์ กองมอญเป็นผู้ทำอิฐ
เกณฑ์คนเมืองนครราชสีมาเดือนละ ๕๐๐ คน มาทำการก่อสร้าง
พระราชวังที่เมืองลพบุรี สำหรับเหตุผลที่สนพระราชหฤทัยหรือพื้น
พระราชวังเดิมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสร้างเป็นพระราชวัง
ของพระองค์นั้นก็เนื่องจากความสบายพระราชหฤทัยของพระองค์
และเพื่อเป็นการเชิดชูพระเกียรติยศของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ด้วย ส่วนการเลือกเมืองลพบุรีเพื่อสร้างเป็นพระราชวังหรือราชธานี
แห่งที่ ๒ ของพระองค์นั้นก็เนื่องจากลพบุรีเป็นเมืองที่มีความเหมาะสม
ทางยุทธศาสตร์ หากมีเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นจะได้ใช้เป็นป้อมค่าย
ป้องกันข้าศึกได้

นอกจากนั้นได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัดต่างๆ จำนวน ๓ วัด คือ
วัดชุมพลนิกายาราม บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดเสนา
สนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดขวิด จังหวัดลพบุรี
(สำหรับวัดขวิดนี้เมื่อได้รับการปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว ได้รับพระราชทาน
นามใหม่ว่า วัดกระวิศราราม ซึ่งปัจจุบันก็คือวัดกวิศราราม นั่นเอง)

พระราชวังที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวนี้ พระองค์ได้พระราชทานนามว่า **พระนารายณ์ราช
นิเวศน์** สำหรับพระที่นั่งและตึกในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ที่สร้างขึ้น
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระที่นั่ง
พิมานมงกุฎหรือหมู่พระที่นั่งใหญ่ ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมู่ตึกพระประเทียบซึ่งสร้างขึ้น

สำหรับเป็นที่พำนักของข้าราชการฝ่ายในผู้ตามเสด็จ และตึกที่พัก
ของทหารรักษาการณ์หรือทิมดาบซึ่งเป็นที่พักของทหารรักษาการณ์
พระราชวังเพื่อถวายเป็นความปลอดภัยแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวขณะประทับอยู่ที่หมู่พระที่นั่งใหญ่

๒. ลพบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์
ได้เสด็จประพาสเมืองลพบุรีหลายครั้ง โดยโปรดใช้พระที่นั่งพิมาน
มงกุฎหรือหมู่พระที่นั่งใหญ่เป็นที่ประทับ ในรัชกาลของพระองค์ได้ทรง
นำระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลมาใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ และได้
ตั้งลพบุรีเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลกรุงเก่าในปี พ.ศ. ๒๔๓๘

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยัง
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟสายต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาการเมืองภายใน
ในประเทศ ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศในล้านนา และปัญหา
การขนส่งพืชเศรษฐกิจ ลพบุรีจึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีเส้นทางรถไฟตัดผ่าน
ทำให้การคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน
เมืองลพบุรีหลายอย่าง ได้แก่ ด้านการปกครอง ทำให้มีข้าราชการ
จากส่วนกลางสมัครใจเข้าทำงานในลพบุรีมากขึ้นเมื่อการเดินทาง
ระหว่างกรุงเทพฯ - ลพบุรี เป็นไปอย่างสะดวก ด้านเศรษฐกิจ ทำให้
เกิดแหล่งชุมนุมการค้า เนื่องจากมีผู้คนสัญจรไปมามากขึ้น และ
ด้านสังคม ทำให้มีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พัฒนา
ตนเอง เรียนรู้วิธีการผลิต และการบริโภคแบบใหม่ๆ

๓. ลพบุรีในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในขณะนั้นมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ทางรัฐบาลมีนโยบายที่จะปรับปรุงและขยายกำลังทหารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้ดำเนินการสำรวจหาเมืองที่จะจัดตั้งเป็นศูนย์การทหารได้ดีเท่าลพบุรี เนื่องจากตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้เริ่มดำเนินการพัฒนาเมืองลพบุรีจนเจริญก้าวหน้า จนได้ชื่อว่าเป็นเมืองทหาร หรือเป็นศูนย์กลางทางการทหาร การพัฒนาเมืองลพบุรีในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ ดังนี้

๓.๑ การพัฒนาระหว่างปีพ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๙

๓.๑.๑ ดำเนินการก่อสร้างโรงทหาร สถานฝึกทหาร ตลอดจนสถานที่ราชการ แหล่งชุมชน ร้านค้า ฯลฯ เพื่อรองรับทหารและครอบครัวซึ่งเข้ามาอยู่ประจำในเมืองลพบุรี

๓.๑.๒ จัดหาอาวุธเพิ่มเติมและจัดอัตรากองทัพใหญ่ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์หน่วยงานทหารในเมืองลพบุรี โดยย้ายจังหวัดทหารบกลพบุรีเข้าไปตั้งใหม่ในค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพร้อมกับสร้างตึกเอราวัณ (เอราวัณ) เพื่อเป็นบ้านรับรอง จัดซื้ออาวุธที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ต่อมาได้ย้ายที่ทำการกองบินน้อยที่ ๒ จากดอนเมืองมาตั้งที่โคกกระเทียม

พร้อมทั้งย้ายหน่วยรถรบจากกรุงเทพฯ มาตั้งที่เขานนทบุรี อำเภอเมืองลพบุรี และจัดตั้งโรงพยาบาลอานันทมหิดล ที่เชิงเขาสามยอดเพื่อให้บริการแก่ทหารหน่วยต่างๆ และครอบครัว

๓.๑.๓ พัฒนาและย้ายหน่วยงานทหารจากกรุงเทพฯ มายังเมืองลพบุรี ปรับปรุงแผนกทหารปืนใหญ่ด้านกำลังพล ทดลองอาวุธใหม่ แยกเขตทหารปืนใหญ่ออกจากกองบิน ๒ และปรับปรุงโรงพยาบาลอานันทมหิดลให้รับทหารที่เจ็บป่วยเพิ่มมากขึ้น ย้ายกรมทหารหญิงสุริโยทัยมาตั้งบริเวณสถานีตำรวจท่าหินในปัจจุบัน

๓.๑.๔ ทำนุบำรุงโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยย้ายศาลากลางจังหวัดจากพระนารายณ์ราชนิเวศน์มาที่เมืองใหม่ ส่วนบริเวณที่มีอาคารบ้านเรือนบดบังโบราณสถานอยู่นั้น ได้วางนโยบายไม่ให้มีการสร้างอาคารเพิ่มขึ้น

๓.๑.๕ ปรับปรุงและสร้างสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย วิทยาลัยครูเทพสตรี โรงเรียนการช่างเทพสตรี นอกจากนั้นยังได้สร้างสถานที่พักผ่อน ได้แก่ สวนสัตว์สระแก้ว โรงแรมทหารบก โรงภาพยนตร์ทหารบก (โรงภาพยนตร์ทหารบก) และชุดสระแก้วขึ้นใหม่

๓.๑.๖ สร้างสาธารณูปโภค โดยสร้างถนนในเขตเทศบาลเมืองหลายสาย สร้างสะพานข้ามลำสนธิที่อำเภอชัยบาดาล โอนเส้นทางสายบ้านหมี่-โคกสำโรง จากเอกชนมา

ให้โยธาเทศบาลจัดทำเอง จัดระบบน้ำใช้โดยกันทำนบที่บ้านน้ำจั้น
อำเภอเมืองลพบุรี เขาพุดาและเขาพุดอนในบริเวณโรงเรียนทหารปืนใหญ่
และระบบการประปาที่ใช้ระบบน้ำใต้ดินบริเวณตลาดเมืองลพบุรี
และอำเภอท่าม่วง

๓.๑.๗ พัฒนาด้านเกษตรกรรม การเลี้ยง
สัตว์ และอุตสาหกรรม เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓.๒ การพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๐

๓.๒.๑ สร้างและพัฒนาหน่วยทหาร โดย
ปรับปรุงโครงสร้างด้านกำลังรบ ยุทธวิธีตามแบบประเทศสหรัฐ
อเมริกาโดยเฉพาะด้านการตรวจการณ์ ปรับการยิงขึ้น ทั้งภาคพื้นดิน
และทางอากาศ

๓.๒.๒ ย้ายศาลากลางจังหวัด ที่ทำการ
อำเภอ เรือนจำ หอทะเบียนที่ดิน สหกรณ์ เทศบาล ออกจาก
บริเวณพระนารายณ์ราชนิเวศน์ และย้ายบริเวณเมืองเก่ามาอยู่
เมืองใหม่ปัจจุบัน

๓.๒.๓ พัฒนาด้านการศึกษาและด้านอื่นๆ
โดยจัดตั้งโรงเรียนโคกกระเทียมวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ.๒๔๙๖ แยกแผนกออกจากโรงเรียนสตรีลพบุรี “เทพสตรี
วิทยาลัย” จัดตั้งโรงเรียนอนุบาล ปรับปรุงโรงเรียนที่อยู่ในค่ายทหาร
เช่น โรงเรียนค่ายนารายณ์ศึกษา นอกจากนั้นยังได้สร้างเขื่อนกันน้ำ

หน่วยขับเคลื่อนเพื่อให้ราษฎรที่เข้าไปอยู่ในนิคมกสิกรรมมีน้ำใช้ในการเพาะปลูก จัดตั้งสถานีวิทยุจังหวัดทหารบกลพบุรี ณ โรงภาพยนตร์ทหารบก (โรงภาพยนตร์ทหารบก) ปรับปรุงระบบน้ำประปา ระบบไฟฟ้า ระบบขนส่ง สนามกีฬา ฯลฯ

การพัฒนาเมืองลพบุรีในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้เกิดผลต่างๆ ตามมา ดังนี้

๑. ทำให้ลพบุรีเป็นเมืองทหารที่มีหน่วยงานทหารสำคัญตั้งอยู่
๒. ทำให้ลพบุรีมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และสะดวกในการติดต่อประสานงาน
๓. ทำให้ทัศนคติการขยายชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้นำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในลพบุรี เช่น สร้างเขื่อนเก็บน้ำ จัดระบบประปา ไฟฟ้าและสร้างถนน จึงทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งในเมืองมากขึ้น แทนที่จะขยายชุมชนออกไปตามลำน้ำดังที่เคยทำมาแต่ก่อน
๔. ทำให้ลพบุรีเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในภาคกลางตอนบน
๕. ทำให้เกิดความเจริญทางด้านการค้าและเกษตรกรรม
๖. ทำให้เกิดอนุสรณ์สถานต่างๆ ในจังหวัดลพบุรี เช่น ประตุมืองลพบุรีหรือที่เรียกกันว่า "ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช"
๗. ทำให้จังหวัดใกล้เคียงลพบุรีเจริญขึ้น

หลังจากการพัฒนาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว ต่อมา
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ได้เสด็จ
พระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์
มหาราชที่จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๙

ประเพณีพื้นบ้าน

จังหวัดลพบุรีเป็นแหล่งชุมชนของชนหลายกลุ่มหลายพวก มีทั้งไทย จีน มอญ ไทยพวน อีสาน ฯลฯ แต่ทุกกลุ่มก็อยู่รวมกันได้อย่างสงบสุข จึงก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะกลุ่มเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป

งานเทศกาลและประเพณีที่สำคัญของจังหวัดลพบุรีมีทั้งที่กำลังสูญหายและสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในที่นี่จะเลือกกล่าวแต่เฉพาะบางประเพณีที่มีลักษณะเด่นในจังหวัดลพบุรีดังนี้

ประเพณีกำฟ้า

ประเพณีกำฟ้า เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยพวนที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ คำว่า "กำ" ในภาษาพวน หมายถึง การนับถือสักการะ คำว่า "ฟ้า" หมายถึง เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน ผู้ที่อยู่สูง "กำฟ้า" จึงหมายถึง การนับถือสักการบูชาฟ้า

มีตำนานเล่าต่อๆ กันมาว่าสาเหตุที่เกิดวันกำฟ้า เนื่องมาจากสมัยหนึ่งเมืองพวนขึ้นกับนครเวียงจันทน์ และมีเจ้าชมพูเป็นกษัตริย์เมืองพวนนำทัพพร้อมกับทัพเวียงจันทน์ไปตีเมืองหลวงพระบาง แต่เจ้าชมพูได้ประกาศเอกราชไม่เป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์ ทำให้เจ้านนท์แห่งนครเวียงจันทน์โกรธมาก ยกทัพมาปราบเมืองพวนและจับเจ้า

ชมพู่ได้จึงสั่งให้ประหารชีวิตขณะที่ทำพิธีประหาร ฟ้าผ่าถูกด้ามหอก
ที่จะใช้ประหารทหารเมืองเวียงจันทน์ไปกราบทูลเจ้านนท์ให้ทราบ
เหตุอัศจรรย์นั้น เจ้านนท์จึงรับสั่งให้นำเจ้าชมพู่กลับไปครองเมือง
พวนตามเดิม ตั้งแต่เหตุการณ์ครั้งนั้น จึงทำให้เกิดประเพณีกำฟ้า
สืบมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับชาวไทยพวนมีอาชีพทำนาอยู่แล้ว
จึงมีวิถีชีวิตผูกพันกับฟ้า ไม่กล้าทำให้ฟ้าพิโรธเพราะกลัวฝนฟ้าจะ
ไม่ตกต้องตามฤดูกาล การจัดงานบุญกำฟ้านี้ ก็เพื่อให้ผีฟ้าเทวดา
มีความพึงพอใจ อีกทั้งยังเป็นการแสดงความขอบคุณผีฟ้าที่
ประทานฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย

ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนในจังหวัดลพบุรีนั้นตาม
ประเพณีจะจัดตั้งแต่วันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งเป็นวันเตรียมงาน หรือ
วันสุกดิบ คนในหมู่บ้านและสมาชิกในครัวเรือนจะช่วยกันทำข้าวปุ้น
(ขนมจีน) ข้าวหลาม (ข้าวหลามที่ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญ เรียกว่า
ข้าวหลามทิพย์) ข้าวจี (ข้าวเหนียวปั้นยัดไส้หวาน ไส้เค็ม ชุบไข่
แล้วปิ้งไฟจนแห้งเกรียม) เพื่อนำสิ่งของดังกล่าวไปเซ่นไหว้ผีฟ้า นอกจากนี้
ยังมีการสร้างปะรำสำหรับทำพิธีที่วัด ตอนเย็นจะนิมนต์พระสงฆ์มา
เจริญพระพุทธมนต์ ผู้อาวุโสของหมู่บ้านจะประกอบพิธีเบิกบายศรี
อัญเชิญเทพยดาผีฟ้ามารับเครื่องสังเวยและมีการรำขอพร จากนั้น
จะแยกย้ายกันกลับบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่จะเอาไม้ไปเคาะที่เตาไฟกล่าวคำ
ขอให้ผีฟ้า ผีบ้าน ผีเรือน มาปกป้องรักษาคนในครอบครัวให้อยู่ดีกินดี
มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ สิ่งสำคัญที่สุดของงานบุญนี้ คือ ทุกคน

ต้องหยุดทำงานทั้งหลายทั้งปวง เพราะมีความเชื่อว่าหากผู้ใดฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามจะถูกฟ้าผ่าตายได้

สำหรับในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ จะเป็นวันกำฟ้า ซึ่งเป็นวันสำคัญที่สุดชาวบ้านจะตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อเตรียมอาหารคาวหวานไปถวายพระและร่วมกันใส่บาตรข้าวหลาม ข้าวจี๊ ที่เตรียมทำกันไว้แก่พระภิกษุสงฆ์ ตอนบ่ายจนถึงกลางคืนจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ตะหมาเบี้ย ต่อก่ ไม้้อคร่อมเส้า ชวงชัย มอญซ่อนผ้า ฯลฯ และในช่วงเวลากำฟ้านั้น คนเฒ่าคนแก่ในครอบครัวจะคอยฟังเสียงฟ้าร้อง ซึ่งเป็นการพยากรณ์เกี่ยวกับความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้าน หลังจากวันกำฟ้า ๑ สัปดาห์ จะไปทำบุญที่วัดอีกครั้งหนึ่งโดยนำดุ้นฟืนที่ติดไฟ ๑ ดุ้น ไปทิ้งตามแม่น้ำลำคลองให้ไหลไปตามสายน้ำ เพื่อเป็นการบูชารำลึกถึงเทพดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเป็นการบอกกล่าวแก่เทพดาผีฟ้าว่าหมดเขตกำฟ้าแล้ว

ประเพณีชักพระศรียารีย์ วัดไผ่หรือประเพณีแห่พระศรียารีย์

ประเพณีชักพระศรียารีย์ หรือแห่พระศรียารีย์ วัดไผ่ อำเภอกาบัง จังหวัดลพบุรี และได้ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ชาวบ้านเชื่อกันว่าพระศรียารีย์หรือพระศรียาริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกมนุษย์หลังจากสิ้นสุดศาสนาของพระมหาสมณโคดมแล้วห้าพันปี เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เรียกว่าศาสนาพระศรียารีย์ จึงได้มีการสร้างรูปพระศรียารีย์ขึ้น เพื่อเป็นที่

เคารพสักการะโดยเชื่อกันว่าจะได้ไปเกิดในยุคศาสนาของพระศรีอารียะ จะทำให้มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข

ประเพณีชักพระศรีอารียะวัดไผ่ล้อมนี้ แต่เดิมจะจัดในช่วงหน้าน้ำ ซึ่งตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยแห่พระทางชลมารคเพราะน้ำ จะท่วมท้องทุ่ง การสัญจรไปมาทางเรือสะดวก การแห่พระทาง ชลมารคจะอัญเชิญรูปพระศรีอารียะลงเรือปิกนิกหรือเรียกกันว่าเรือ ทรงมีเรือพายของคณะกรรมการวัดใช้เชือกลากจูงนำหน้าและมีเรือพาย ของชาวบ้านจำนวนน้อยๆ ล้ำเข้าร่วมขบวนแห่ แต่มีบางพวกจะแข่ง เรือยาว บางพวกเล่นเพลงฉ่อย และเพลงเรือ ท้ายขบวนมีเรือ เอี่ยมจิ้นของทางวัดบรรทุกพวกมโหรี ปี่พาทย์ แตรวง บรรเลงไป ตลอดทาง โดยเรือทุกลำจะตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อโยงเรือทรงผลัด เปลี่ยนกันไปตามลำน้ำบางขามจนถึงวัดมหาสอน ตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ รวมระยะทางประมาณ ๗ ก.ม. ตลอดทางจะมีการตั้ง โรงทานเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มแก่ผู้ร่วมขบวนเป็นระยะๆ เมื่อ ขบวนแห่พระกลับคืนวัดก็จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้นมัสการ สรงน้ำ ปิดทองพระ ส่วนตอนกลางคืนประชาชนจะนำเรือพายมา ลอยอยู่หน้าวัดเพื่อฟังการเล่นเพลงพื้นบ้านซึ่งโต้ตอบกันเป็นที่สนุกสนาน และในเรือทุกลำจะมีการจุดตะเกียงจนสว่างไสวไปทั่ว สำหรับบน ศาลาวัดไผ่ล้อมนั้นจะมีการเทศนาเรื่องตำนานพระศรีอารียะให้ประชาชน ฟังไปพร้อม ๆ กัน ปัจจุบันนี้ประเพณีชักพระศรีอารียะทางชลมารคได้ ล้มเลิกไปแล้ว เนื่องจากได้มีการสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัด

ชยันตเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร จึงทำให้น้ำที่เคยไหลมาท่วมท้องทุ่งแห้งแล้งลง ประเพณีชักพระศรีอารีย์จึงได้เปลี่ยนมาจัดงานในฤดูแล้ง คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นประเพณีแห่งพระทางสถลมารค แต่พิธีต่าง ๆ ยังคงอนุรักษ์แบบแผนเดิมไว้

โดยจัดเป็นขบวนแห่อัญเชิญรูปหล่อพระศรีอารีย์ขึ้นประดิษฐานบนตะเข้ชนิดไม่มีล้อ ทำเป็นบุษบกมีหลังคาหรือทำเป็นฉัตรกันแล้วใช้เชือกขนาดใหญ่ผูกสองเส้นเป็นสองแถว และประชาชนทั้งหลายที่มาร่วมในขบวนแห่ช่วยกันลากไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้ เมื่อถึงเวลาเริ่มพิธีจะจุดพลุ พร้อมตีกลองและระฆังเป็นสัญญาณให้เริ่มจุดลากตะเข้ เพื่ออัญเชิญรูปหล่อพระศรีอารีย์แห่ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งตลอดระยะทางจะมีผู้มาตั้งโรงทานเลี้ยงอาหารหลากหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีดนตรีหรือการละเล่นต่าง ๆ เมื่อไปถึงสถานที่ซึ่งสุดเส้นทางที่กำหนดไว้แล้วจะให้ประชาชนได้สรงน้ำพระศรีอารีย์และนมัสการปิดทอง พอได้เวลาอันสมควรแล้วก็นำขบวนแห่กลับวัด พอถึงวัดจะอัญเชิญรูปหล่อพระศรีอารีย์ขึ้นประดิษฐานยังวิหารตามเดิม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้นมัสการปิดทอง ในตอนกลางคืนจะมีมหรสพต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ ลิเก เป็นต้น

ขบวนแห่พระศรีอารีย์

ประเพณีกวนข้าวทิพย์

เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ โดยนางสุชาดา ธิดาของเศรษฐีหมู่บ้านเสนานิคม ได้นำอาหารซึ่งเป็นข้าวมธุปายาส ไปบวงสรวงเทพยดาที่ใต้ต้นนิโครธ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ นางได้พบพระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นนิโครธ ก็เข้าใจว่าเป็นเทพยดา เมื่อพระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว ได้ทรงนำถาดทองที่ใส่ข้าวมธุปายาสนั้นไปลอยน้ำ และทรงอธิษฐานว่าถ้าหากพระองค์จะได้ตรัสรู้ขอให้ถาดทองนั้นลอยขึ้นเหนือน้ำ เมื่อพระพุทธองค์ทรงวางถาดลงในน้ำปรากฏว่าถาดทองนั้นลอยขึ้นเหนือน้ำดังคำอธิษฐาน พระพุทธองค์ทรงถือว่า ภัตตาหารมื้อนั้นได้มีส่วนทำให้พระพุทธองค์ได้สำเร็จและตรัสรู้อรินัยสำเร็จได้

ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส ในจังหวัดลพบุรี จะมีการกวนข้าวทิพย์อยู่หลายแห่ง เช่น วัดนิคมสามัคคีชัย ตำบลนิคม อำเภอเมืองลพบุรี มีประเพณีการกวนข้าวมธุปายาสที่ชาวบ้านพากันเรียกว่า “ข้าวทิพย์” โดยจะพากันเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ และจะนำไปถวายพระในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

พิธีกวนข้าวทิพย์นั้น จะเริ่มต้นด้วยพิธีพราหมณ์ แล้วจึงตั้งบายศรีบวงสรวงเทพยดา พราหมณ์จะสวดชุมนุมเทวดา แล้วจึงเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์ โดยการนำเอาข้าวที่ยังเป็นน้ำนม หมายถึงข้าวที่เพิ่งออกรวงใหม่ที่เมล็ดยังเป็นแป้งอยู่ นำมาเอาเปลือกออก นอกจากนี้

ยังมีนม ถั่ว งา น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ ใส่รวมกันลงไปแล้วกวนให้ข้าวสุกจนเหนียว พิธีการกวนข้าวทิพย์จะต้องใช้สาวพรหมจารียี่นุ่งขาวห่มขาวอย่างน้อย ๔ คน เป็นผู้กวนพอถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ พวกทายก ทายิกา จะช่วยกันปั้นข้าวทิพย์เป็นก้อน ๆ ถวายแด่พระภิกษุภายในวัด และจัดแบ่งไปถวายพระภิกษุตามวัดต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง นอกนั้นก็เหลือแจกจ่ายให้แก่ประชาชนที่ไปร่วมทำบุญในวันนั้นเพื่อเป็นการให้ทาน

ประเพณีใส่กระจาด

หรือตามภาษาพวนเรียกว่า เสอกระจาดเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทยพวน ซึ่งถือปฏิบัติกันในเขตอำเภอบ้านหมี่ มักจะจัดให้มีขึ้นในงานเทศน์มหาชาติ ส่วนมากจะกำหนดในฤดูกาลออกพรรษา คือ วันข้างแรม เดือน ๑๑ เมื่อหมู่บ้านใดกำหนดให้มีเทศน์มหาชาติขึ้นแล้ว ทางวัดจะส่งหนังสือกำหนดเทศน์ไปตามวัดต่างๆ เพื่อให้ส่งพระเข้ามาร่วมเทศน์ก่อนวันเทศน์ ๑ วันซึ่งเรียกว่า วันตั้ง คือ วัน “เสอ (ใส่) กระจาด” นั่นเอง

ก่อนจะถึงวันใส่กระจาดหนึ่งวัน เรียกว่า “วันต้อนสาว” คำว่า “ต้อนสาว” เป็นภาษาท้องถิ่น คือ บ้านไหนจะทำพิธีใส่กระจาด เจ้าของบ้านจะชวนลูกสาวของเพื่อนบ้านที่คุ้นเคยมาช่วยทำขนมห่อข้าวต้ม ตำข้าวปุ้น (ขนมจีน) และช่วยกันต้อนรับแขกที่จะมาใส่กระจาด เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวที่ชอบพอกันได้พบปะ

พูดคุยกัน และช่วยเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขกตลอดคืน พอรุ่งขึ้น เป็นวันใส่กระจาด ชาวบ้านอื่น ๆ จะนำของ เช่น กล้วย อ้อย ส้ม กล้วยเทียน หรือของอื่น ๆ มาใส่กระจาดตามบ้านของคนที่คุณรู้จัก จากนั้น เจ้าของบ้านจะนำอาหารที่เตรียมไว้มาเลี้ยงรับแขก เมื่อแขกกินเสร็จแล้วจะบอกลากลับ เจ้าของบ้านจะเอาข้าวต้มมัดฝากไปให้คนที่บ้าน ๑ มัด เป็นของฝาก ซึ่งเรียกว่าคั้นกระจาด วันให้ของเสอกระจาดและของคั้นกระจาด ตลอดจนการจัดหาอาหารคาวหวานให้รับประทาน แขกที่ไปใส่กระจาดจะต้องกินอาหารของเจ้าของบ้านทุกบ้านอย่าง ละเล็กละน้อยเพื่อไม่ให้เกิดการน้อยใจและปีต่อไปจะได้ไปตอบแทนกัน

วันรุ่งขึ้นเป็นวันเทศน์มหาชาติเจ้าของบ้านจะรวบรวมสิ่งของที่เพื่อนบ้านนำมาใส่กระจาดทำเป็นกัณฑ์เทศน์ไปถวายพระที่วัด โดยถือว่าการทำบุญเทศน์มหาชาตินี้เป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ประจำปีที่ได้มาร่วมการกุศลกัน

ประเพณีลงข่วง

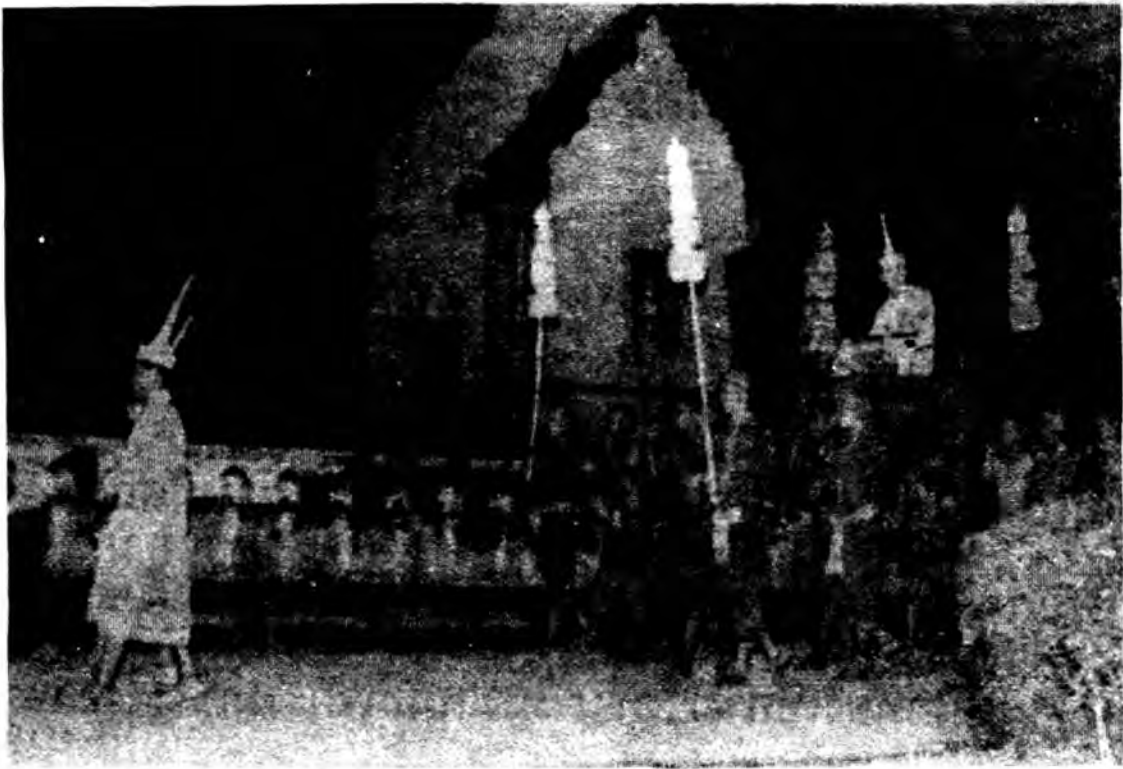
เป็นประเพณีของชาวไทยพวนที่อยู่ในอำเภอบ้านหมี่ คำว่า “ข่วง” หมายถึง บริเวณที่โล่งแจ้งซึ่งกว้างพอสมควร พอที่จะเป็นบริเวณรวมคนได้ประมาณ ๒๐-๓๐ คน เพื่อที่จะมาช่วยกันทำงานที่นำมาทำขณะลงข่วงนั้น ส่วนใหญ่เป็นประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น กรอฝ้าย (ทำเส้น) ทอผ้า ปั่นด้าย หรือตำข้าว ผัดข้าว กะเทาะเปลือก ถั่วลิสง (เตรียมไว้ปลูก) ฯลฯ

ประเพณีลงช่วง จะเป็นการนัดหมายเพื่อนบ้านออกมาทำงานพร้อมกันและเป็นการพบปะสังสรรค์ของหนุ่มสาวชาวพวนอีกวิธีหนึ่งซึ่งอยู่ในขอบเขตสายตาของผู้ใหญ่ ส่วนมากจะมารวมกันเป็นล่อง ๆ คำว่า "ล่อง" หมายถึง บ้านใกล้เคียงกัน

ก่อนการลงช่วงจะมีการเก็บหัว (เศษไม้ใบไม้หรือฟืน) เพื่อนำมาก่อไฟให้เกิดแสงสว่าง พอตอนเย็นสาวจะเดินเก็บหัวเพื่อเป็นการบอกให้หนุ่มทราบว่าจะมีการลงช่วง โดยเก็บหัวมากองรวมไว้บริเวณที่จะลงช่วง แล้วขึ้นบ้านประกอบอาหารเพื่อรับประทานอาหารก่อน จากนั้นจึงลงช่วง หลังจากรับประทานอาหารและอาบน้ำแต่งตัวเสร็จแล้วก็จะช่วยกันก่อกองไฟ และนำงานที่จะทำลงมาจากบ้าน ช่วยกันทำอย่างสนุกสนานจากนั้นหนุ่มๆ ในละแวกบ้านก็จะเดินมาเที่ยวเป็นกลุ่มๆ การมาของหนุ่มอาจจะเป่าแคน เป่าขลุ่ย เป่าปาก ร้องเพลง เป็นการให้เสียงลวงหน้าเพื่อสาวจะได้เตรียมตัวต้อนรับ โดยนำน้ำดื่มมาวางไว้ในบริเวณงาน หรืออาจมีขนมหวานวางไว้ให้ด้วย หนุ่มที่สนใจสาวคนใดอาจจะแยกเป็นคู่ๆ และจะมีบางกลุ่มร้องเพลง ร่วมคุยตลกขบขัน เป็นที่น่าสนุกสนานจนถึงเวลาพอสมควร หนุ่มก็จะไปส่งสาวกลับบ้าน แต่ในบางท้องที่การลงช่วงจะทำกันที่บ้านของสาวนั่นเอง

งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ เกิดขึ้นจากแนวคิดของ
ชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน และสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรีกับ
แนวคิดของนายเชาวน์วงศ์ สุตลาภา ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ
จังหวัดลพบุรีในขณะนั้น ต้องการที่จะพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมือง
ท่องเที่ยวเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ รวมทั้งเป็นการ
เทิดพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงสร้างเมืองลพบุรีให้
เจริญรุ่งเรือง แต่เดิมการจัดงานในครั้งแรกใช้ชื่อว่า “นารายณ์รำลึก”
ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์” โดยเริ่มจัด
ครั้งแรก ระหว่าง ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งต่อมาได้
กำหนดจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ในเดือนกุมภาพันธ์ของ
ทุกปี ทั้งนี้ เพราะถือว่าเดือนกุมภาพันธ์เป็นเดือนพระราชสมภพของ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช การจัดงานจะมีกิจกรรมต่างๆ มากมาย
ทั้งกลางวันและกลางคืน การแสดงสาธิตวิถีชีวิตไทย การแสดงรูปแบบ
จำลองเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ งานราตรีวังนารายณ์ การละเล่น
พื้นเมือง การแสดงมหรสพ และการออกจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง
นอกจากนี้ยังมีขบวนแห่ของชนชาติต่างๆ เข้ามาเจริญพระราชไมตรี
ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกด้วย

งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

งานเลี้ยงโต๊ะจีนลิง

จัดขึ้นในวันอาทิตย์ สัปดาห์สุดท้ายของเดือนพฤศจิกายน บริเวณศาลพระกาฬ และพระปรางค์สามยอด บริเวณนี้มีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก บรรดานักท่องเที่ยวที่มานมัสการเจ้าพ่อพระกาฬมักจะนำอาหารและผลไม้มาเลี้ยงลิงทำให้ลิงมีความเชื่อและคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ในงานมีกิจกรรมต่างๆ อาทิ การเลี้ยงอาหารที่ตกแต่งอย่างสวยงามเป็นพิเศษสำหรับลิง การแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มาเยือนลพบุรีหากจะเลียบเมืองเพื่อชมเสน่ห์ของลพบุรี นอกจากจะได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินจากแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและหลากหลายแล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้สัมผัสกับทัศนียภาพของขุนเขาอันบริสุทธิ์ริมสายธาร ที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติบรรยากาศสดชื่นรื่นรมย์อีกด้วย ซึ่งจะได้แยกกล่าวเป็นเรื่องๆ ไป

สถานที่ท่องเที่ยว

เขตอำเภอเมือง

ผู้ที่เดินทางมาลพบุรี ก่อนจะเข้าตัวเมืองจะเห็น อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี ตั้งเด่นอยู่กลางวงเวียนเทพสตรีใกล้ศาลากลางจังหวัดลพบุรี เป็นรูปปั้นในท่าประทับยืนผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงดาบ ก้าวพระบาทซ้ายออกมาข้างหน้าเล็กน้อย

สระแก้ว

เป็นสระน้ำขนาดใหญ่อยู่กลางวงเวียนศรีสุริโยทัยหรือวงเวียนสระแก้ว ที่กลางสระมีสถาปัตยกรรมรูปร่างคล้ายเทียนขนาดยักษ์ตั้งอยู่บนพานขนาดใหญ่ รอบ ๆ ขอบพานประดับด้วยเครื่องหมายประจำกระทรวงต่าง ๆ ทั้งสี่ทิศมีสะพานเชื่อมถึงกันที่เชิงสะพานมีคชสีห์ในตำนานหมอบเป็นนยามอยู่สะพานละ ๒ ตัว (สถาปัตยกรรมชิ้นนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี)

สวนสัตว์ลพบุรี

อยู่หลังโรงพยาบาลนตรีทหารบกสระแก้ว เป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ในเรื่องสัตว์และพืช สถานที่นี้เองที่เป็นแหล่งพำนักของลิงคู่ขวัญดาราดังประจำสวนสัตว์ ชื่อไมค์ - ชูชู รวมทั้งจ้อยหรือมนต์สิทธิ์ลูกของมัน (ปัจจุบันไมค์เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งครั้งหนึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังถึงกับจังหวัดลพบุรีจัดงานแต่งงานลิงให้เป็นครั้งแรกของโลก

ศาลพระกาฬ

ตั้งอยู่ริมทางรถไฟทางทิศตะวันออกของพระปรางค์สามยอด ศาลพระกาฬเป็นเทวสถานเก่าของขอม สร้างด้วยศิลาแลงเรียงซ้อนกันเป็นฐานสูงเดิมจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ศาลสูง” ที่ทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ทำด้วยศิลาทราย ๑ แผ่น อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ส่วนด้านหน้าเป็นศาลที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ โดยสร้างทับบนฐานเดิมที่สร้างไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในประดิษฐานเทวรูป พระนารายณ์ทรงประทับยืน ทำด้วยศิลา ๒ องค์ องค์เล็กเป็นแบบเทวรูปเก่าในประเทศไทย องค์ใหญ่เป็นประติมากรรมแบบลพบุรี แต่พระเศียรเดิมหายไป ภายหลังมีผู้นำเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยา มาสวมต่อไว้ รูปพระนารายณ์นี้เองที่ชาวลพบุรีเรียกกันว่า “เจ้าพ่อพระกาฬ” เชื่อกันว่าเป็นเจ้าพ่อที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ทุก ๆ วัน จะมีผู้

ศาลพระกาฬและ
เจ้าพ่อพระกาฬที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์

มาแก้บนมากมายศาลพระกาฬจึงยังคงเป็นสถานที่พึ่งทางใจแก่คนที่มี
มีความเชื่อต่อไป

บริเวณศาลพระกาฬเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงลิงจำนวนมาก
เห็นมีอาหารวางอยู่ก็พากันมากินเสมอและไม่ยอมไปหากินที่อื่นต่อมา
คนที่มาแก้บนก็เลยทำของแก้บนเพิ่มขึ้น เพราะถือว่าเจ้าพ่อศาล
พระกาฬเลี้ยงลิงไว้เป็นศิษย์ ในที่สุดคนกับลิงก็คุ้นเคยกันไปเอง ลิง
ฝูงนี้จึงไม่ยอมออกไปอยู่ในป่าอีกแต่มาอาศัยอยู่รอบ ๆ ศาลพระกาฬ
นี้เอง ข้างนอกศาลยังมีลิงอีกฝูงหนึ่งที่ถูกขนานนามว่าลิงตึกมาหากิน
ตามตึกแถวรอบ ๆ ศาลพระกาฬและปรางค์สามยอด แล้วเริ่มลูกกลมสู่
บ้านร้านค้าตลาดที่อยู่รายรอบ

ทุกวันนี้ลิงในลพบุรีแบ่งเขตกันอยู่ กล่าวคือ ลิงในศาลพระ
กาฬประมาณ ๔๐๐ - ๕๐๐ ตัว อยู่กันแบบอิมหน้าสำราญ เพราะ
ได้อาหารจากนักท่องเที่ยวและคนแก้บน ลิงอีกส่วนหนึ่งเรียกว่าลิงตึก
มีประมาณ ๓๐๐ ตัว อยู่อย่างอด ๆ อดยาก ๆ พร้อมจะปล้นอาหาร
และทรัพย์สินในมือคนเดินผ่านได้ทุกเมื่อ และลิงกลุ่มสุดท้ายเรียก
ว่าลิงพิบูลย์ มีไม่มากแต่หิวโซพอ ๆ กับลิงตึก

ปรางค์สามยอด

เป็นสัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี ซึ่งตั้งบนเนินดินด้านตะวันตก
ของทางรถไฟใกล้กับศาลพระกาฬมีลักษณะเป็นปรางค์เรียงต่อกันสามองค์
มีทางเดินเชื่อมต่อกันโดยตลอดเป็นศิลปะเขมรแบบบายน ซึ่งมีอายุ

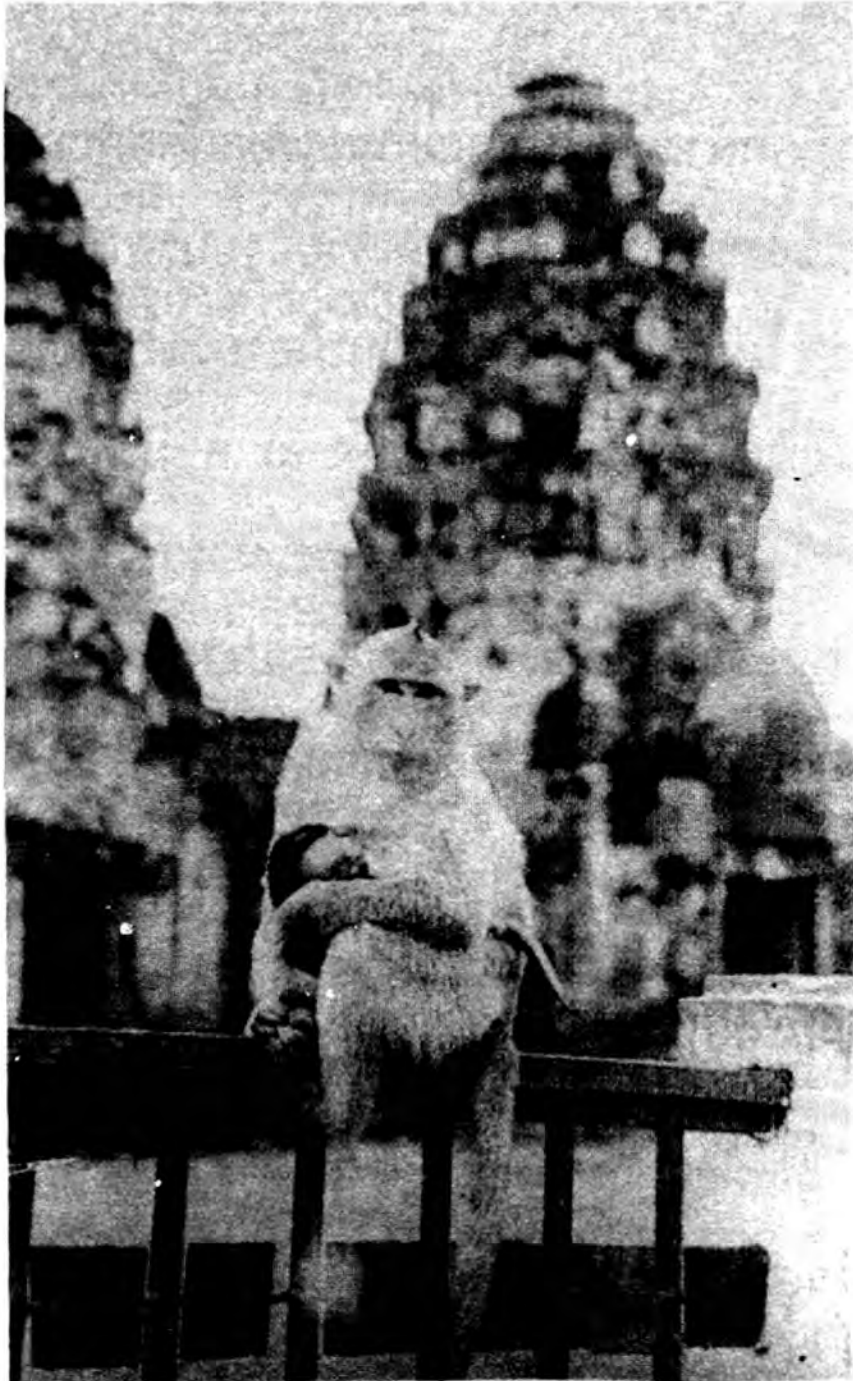
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ รูปทรงของปราสาทมีลักษณะป้อมๆ มีผู้เปรียบว่าปราสาทสามยอดมีลักษณะเหมือนงาช้างแรงงอก หรือหัวปลีหงาย สร้างด้วยศิลาแลง หินทราย รอบ ๆ องค์พระปราสาทมีลวดลายปูนปั้นที่ประดิษฐ์งดงามมากแบบนูนสูงและล้วงลึก ถ้าสังเกตลวดลายปูนปั้นให้ดีจะเห็นว่ามีความแตกต่าง คือ ลวดลายที่อยู่ตอนบนเป็นลายละเอียดนูนและลึกมาก เข้าใจว่าเป็นฝีมือดั้งเดิมส่วนตอนล่างๆ เป็นลายบาง ๆ ไม่นูน และลึกมากน้ก เข้าใจว่าเป็นการซ่อมเสริมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตรงซุ้มประตูเดิมมีทับหลัง แต่ที่เหลือในปัจจุบัน คือ เสาประดับกรอบประตูแกะสลักเป็นรูปฤษีนั่งชันเข่าในซุ้มเรือนแก้ว ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของเสาประดับกรอบประตูศิลปะเขมรแบบบาเยน ปราสาทองค์กลางมีฐาน แต่เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

มูลเหตุที่สร้างปราสาทสามยอดขึ้นมา บ้างก็เห็นว่าเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธสถานสำหรับการทำพิธีกรรม บ้างก็ว่าน่าจะใช้เป็นเทวสถานสำหรับทำพิธีกรรมในศาสนาฮินดู อย่างไรก็ตามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระปราสาทสามยอดเป็นวัดในพุทธศาสนา แล้วสร้างวิหารเพิ่มเติมทางทิศตะวันออกขององค์พระปราสาท ในวิหารนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ปางสมาธิ ซึ่งมีพุทธลักษณะสง่างามเกือบลงตัว กล่าวกันว่าเป็นต้นแบบที่ส่งผลให้แก่ศิลปะสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นโดยตรงทีเดียว

พระปรางค์สามยอด

ลิงซึ่งมาอาศัยอยู่บริเวณศาลพระกาฬ
และพระปรางค์สามยอด

เทวสถาน หรือ ปรากฏ์แขก

ตั้งอยู่ใจกลางเมืองบริเวณถนนสุรศักดิ์ติดกับถนนวิชาเยนทร์ เป็นเทวสถานของขอมเป็นปรากฏ์ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ไม่ใช่ศิลาแลง ปรากฏ์ ๓ องค์ ไม่มีเฉลียงเชื่อมต่อกัน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ศิลปการก่อสร้างคล้ายกับศิลาเขมรแบบพะโค มีประตูศิลาเข้ากรอบ เลียนแบบเครื่องไม้ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้ สร้างโบสถ์พราหมณ์ขึ้นทางทิศตะวันออกของปรากฏ์องค์กลางเช่นเดียวกับ สร้างพระอุโบสถขึ้นหน้าพระปรากฏ์สามยอด แต่ในปัจจุบันได้หักพัง เหลือเพียงผนังเท่านั้น

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าปรากฏ์แขกเป็นเทวสถานในศาสนา ฮินดู คือ ภายในปรากฏ์องค์กลางยังคงมีฐานศิวลึงค์ปรากฏอยู่ แต่ตัวศิวลึงค์ หายไปแล้ว ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีการสร้างวิหารเล็ก หน้าปรากฏ์เพื่อใช้เป็นที่ทำพิธีกรรมทางศาสนา มีประตูทางเข้าเป็นแบบ โค้งแหลม และได้สร้างถึงเก็บน้ำทางด้านทิศใต้ของปรากฏ์แขกไว้ด้วย

พระนารายณ์ราชนิเวศน์

พระนารายณ์ราชนิเวศน์เป็นพระราชวังที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๙ เพื่อใช้เป็นที่ประทับ ณ เมืองลพบุรี ซึ่งเป็นราชธานีที่ ๒ เป็นพระราชวังที่มีการ ออกแบบก่อสร้างที่สวยงามและทันสมัยที่สุดในยุคนั้น ซึ่งยังปรากฏร่องรอย ให้เห็นในปัจจุบันนี้

ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมครั้งใหญ่ มีชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวฝรั่งเศสเข้ามาช่วยราชการไทย ด้วยการก่อสร้างป้อมปราการ อาคารต่างๆ ตลอดจนพระที่นั่งในพระราชวังเมืองลพบุรี จึงทำให้พระราชวังเมืองลพบุรีมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปกรรมไทยกับศิลปกรรมตะวันตก

เนื้อที่ของพระนารายณ์ราชนิเวศน์กว้างขวางถึง ๔๒ ไร่เศษ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าพระราชวังหันเข้าหาตัวเมืองด้านหลังติดแม่น้ำลพบุรี กำแพงพระราชวังก่อด้วยอิฐถือปูนมีใบเสมาเรียงรายบนสันกำแพงตลอด ตรงกึ่งกลางกำแพงมีป้อมปืนอยู่ ๗ ป้อม ตรงฐานป้อมปืนแต่ละป้อมเจาะเป็นช่องกลมเพื่อเสียบปืนใหญ่

บ้านหลวงรับราชทูต หรือ บ้านวิชาเยนทร์

สถานที่นี้เป็นที่พำนักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ชาวกรีกที่เข้ามารับราชการในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจนเป็นที่โปรดปรานได้รับตำแหน่งสูงถึงที่สมุหนายก บ้านนี้จึงได้ชื่อว่า บ้านวิชาเยนทร์ และเมื่อคราวทูตจากประเทศฝรั่งเศสชุดแรกที่เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๘ ได้พำนัก ณ สถานที่แห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า บ้านหลวงรับราชทูต อีกชื่อหนึ่ง

บ้านวิชาเยนทร์ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ พื้นที่ในบริเวณบ้านแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนทิศตะวันตก

ส่วนกลาง และส่วนทิศตะวันออก มีตึกใหญ่ย่อยหลายหลัง มีกำแพงล้อมรอบทั้งสี่ด้าน มีถังเก็บน้ำประปา

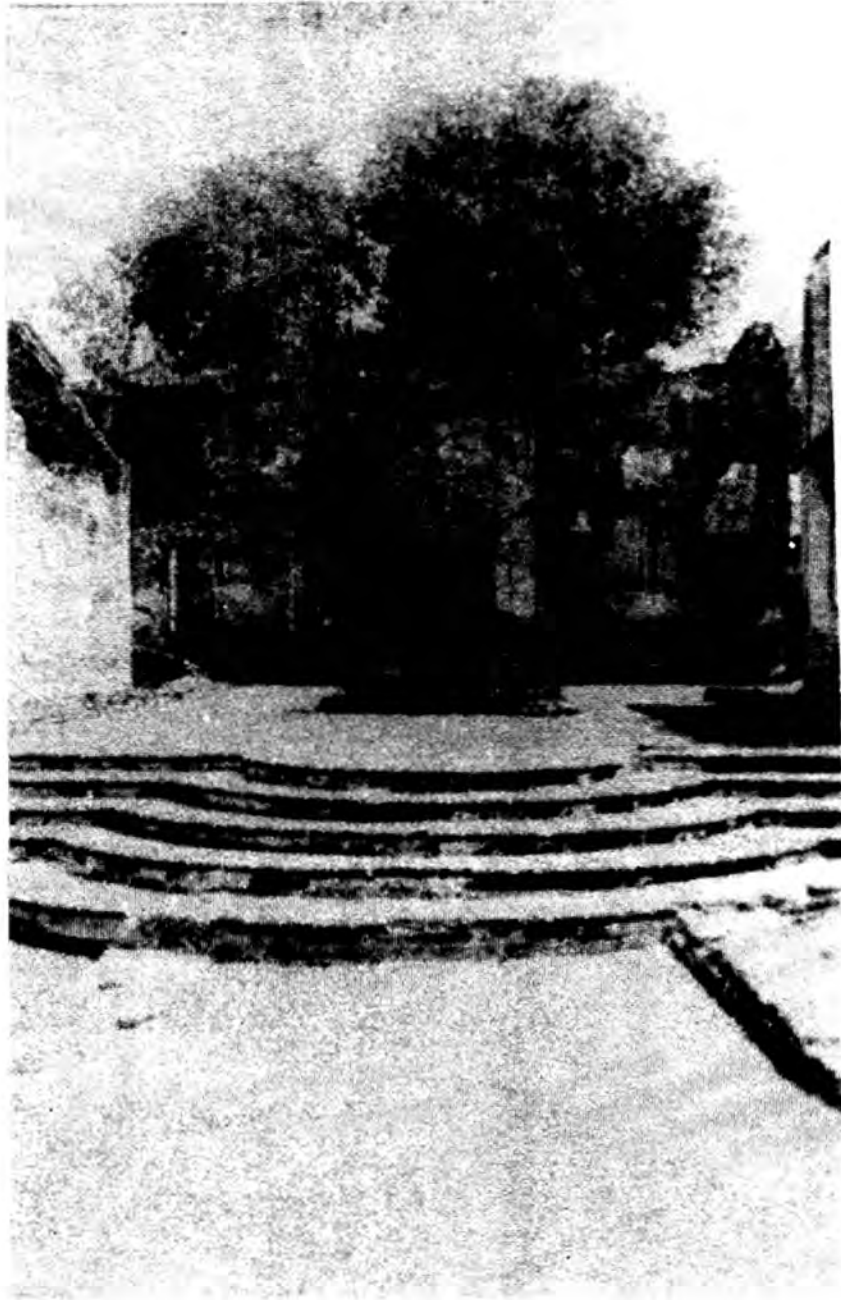
ลักษณะของสถาปัตยกรรมในบ้านวิชาเยนทร์บางหลังเป็นแบบยุโรปอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอาคารใหญ่ทางทิศตะวันออกก่ออิฐถือปูนสูง ๒ ชั้น หน้าต่างและซุ้มประตูแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะตะวันตกแบบเรอเนสซองส์ นอกจากนี้ยังขุดพบห้องใต้ดินที่บริเวณบ้านพักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์อีกด้วย

พระที่นั่งไกรสรสีหราช หรือ พระที่นั่งเย็น

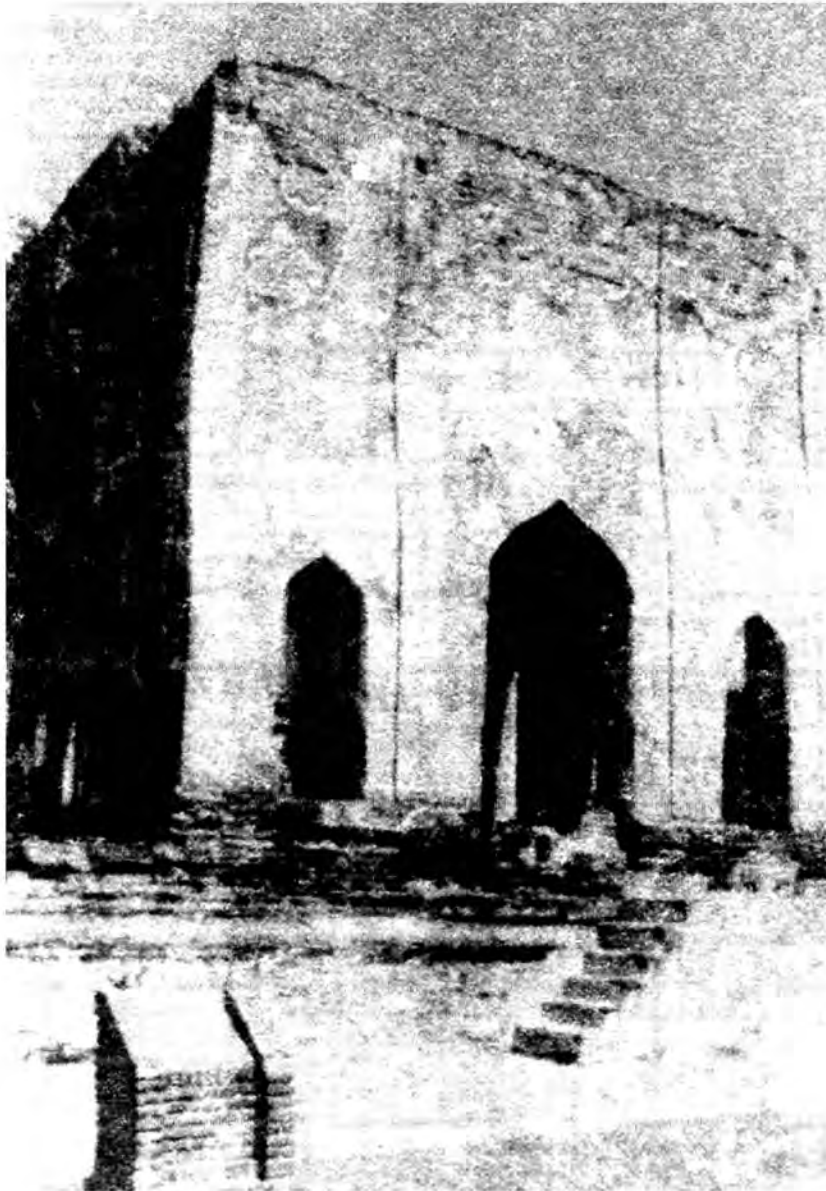
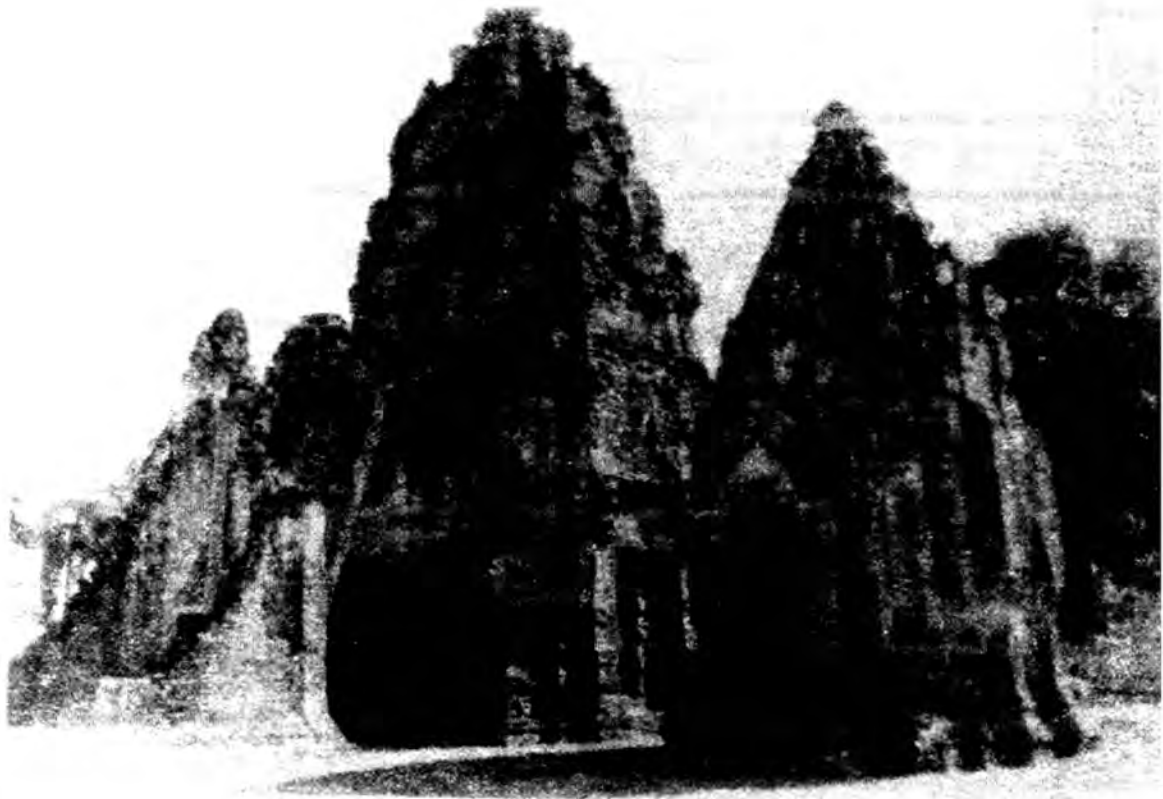
เป็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่งของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งโปรดฯ ให้สร้างขึ้นที่เกาะกลางทะเลชুবศร ห่างจากเมืองเก่าลพบุรี ประมาณ ๓ กิโลเมตร เพื่อทรงใช้เป็นที่สำราญพระราชอิริยาบถและต้อนรับแขกเมืองส่วนพระองค์

พระที่นั่งองค์นี้เป็นพระที่นั่งชั้นเดียว มีผนังเป็นทรงจตุรมุขตรงมุขหน้าเป็นมุขเด็จยื่นออกมา และมีสีหบัญชรกลางมุขเด็จสำหรับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จออก ซุ้มหน้าต่างและซุ้มประตูทำเป็นซุ้มเรือนแก้ว เป็นแบบแผนที่นิยมทำกันมากในอาคารสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระที่นั่งเย็นมีความสำคัญในฐานะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชใช้เป็นสถานที่สำราญจันทรุปราคา เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ และทอดพระเนตรสุริยุปราคา เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน

บ้านหลวงรับราชทูตหรือบ้านวิชาเยนทร์

- เทวสถานปรางค์แขก
- พระที่นั่งดุสิตสวรรค์-
ธัญญมหาปราสาท

๒๒๓๑ ร่วมกับบาทหลวงเยซุอิตและบุคคลในคณะทูตชุดแรกที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศสส่งมาเจริญสัมพันธไมตรี เหตุที่ใช้พระที่นั่งเย็นเป็นที่สำรวจจันทร์ปราดา เพราะเป็นที่เหมาะสมสามารถมองเห็นท้องฟ้าได้ทุกด้าน และมีพื้นที่กว้างมากพอสำหรับที่จะติดตั้งเครื่องมือ

วัดสันเปาโล

เป็นวัดในคริสต์ศาสนา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้พระราชทานที่ดินให้บาทหลวงฝรั่งเศส ชุดที่ ๒ ซึ่งเป็นนักดาราศาสตร์ที่จะมาประจำ ณ เมืองลพบุรี ใช้เป็นที่ทำพิธีทางศาสนาพร้อมกับใช้เป็นที่พัก วัดสันเปาโลมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแบบไทยผสมยุโรป มีอาคารสำคัญ คือ หอดูดาวแปดเหลี่ยม สองชั้น เป็นอาคารสูงสำหรับสังเกตการณ์ทางดาราศาสตร์ มีเรือนพักและสิ่งก่อสร้างเป็นโบสถ์ฝรั่ง แต่ยังคงก่อสร้างไม่เสร็จ

ปัจจุบันแม้วัดสันเปาโลจะเหลือเพียงซากโบราณสถานให้เห็นเป็นผนังด้านหนึ่งและหอดูดาว แต่ก็ยังคงทิ้งร่องรอยความสำคัญในฐานะที่เป็นสถานที่ศึกษาและสังเกตการณ์ทางดาราศาสตร์อย่างแท้จริง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหอดูดาวแห่งแรกของเมืองไทย

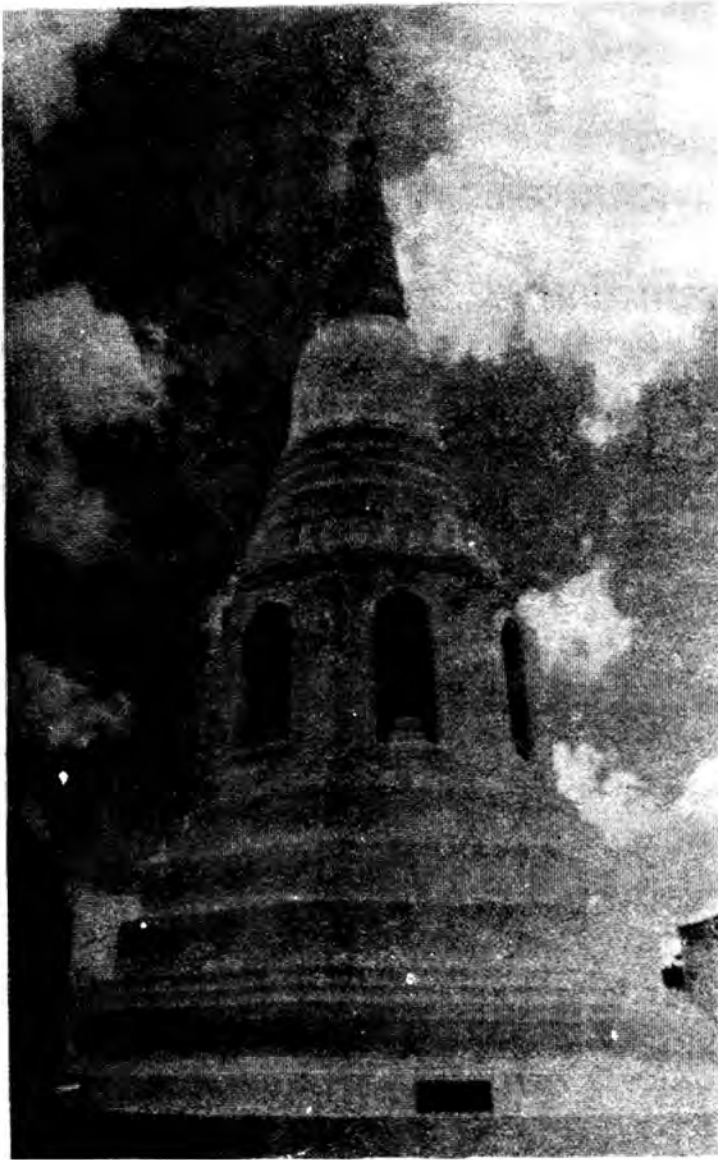
วัดเสารงทอง

ตั้งอยู่ระหว่างพระนารายณ์ราชนิเวศน์กับบ้านหลวงรับราชทูต เป็นวัดเก่าแก่ เดิมแยกเป็น ๒ วัด คือ วัดรวก กับวัดเสารงทอง ต่อมา ได้รวมเป็นวัดเดียวกัน โบราณสถานที่ควรชมในวัดนี้ คือ พระวิหาร ซึ่งแต่เดิมคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานของศาสนาอื่น พระวิหารหลังนี้อาจเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามของชาวเปอร์เซีย นอกจากนั้น ก็มีตึกปิจุ ตึกคชสาร หรือ ตึกโคระसान สันนิษฐานว่าใช้เป็นที่พักนัก ของแขกเมืองและราชทูตต่างประเทศชาวเปอร์เซีย วัดนี้เป็นสถานที่ อีกแห่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับดาราศาสตร์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

เป็นวัดเก่าแก่ มีชื่อเสียง และมีขนาดใหญ่โตกว่าวัดอื่นๆ ใน ลพบุรี อยู่ทางทิศตะวันออกของพระปรางค์สามยอด พื้นที่ของวัด พระศรีรัตนมหาธาตุมีขนาดใหญ่โตพอๆ กับพื้นที่ของพระนารายณ์ ราชนิเวศน์

วัดนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาก มี ปรางค์องค์ใหญ่ตั้งเด่นเป็นประธานอยู่ตรงกึ่งกลางของพื้นที่ ลักษณะ ขององค์พระปรางค์ย่อมุมมากและชะลูดกว่าแบบพระปรางค์ที่มีอายุ ก่อนหน้านั้น เป็นพระปรางค์ที่หลุดจากกรอบดั้งเดิม คือ แบบเขมรเป็น

เจดีย์วัดเสาธงทอง

โบสถ์วัดเสาธงทอง

ครั้งแรก และเป็นจุดเริ่มต้นของพระปรางค์แบบไทย นอกจากนี้ยังมี
วิหารเก้าห้อง ซึ่งหมายถึงวิหารที่มีผนังยาว โดยมีช่องเสากันอยู่รวม
เก้าช่องเสา เป็นวิหารขนาดใหญ่มาก ประติมากรรมเป็นเหลี่ยมแบบไทย
หน้าต่างเจาะเป็นช่องโค้งแหลมแบบเดียวกับอาคารในพระนารายณ์
ราชนิเวศน์ สิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งในวัดนี้คือ ศาลาเปลื้องเครื่อง
ศาลานี้ใช้เป็นที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเปลื้องเครื่องทรงก่อนที่จะเข้า
พิธีทางศาสนาในพระวิหารหรือพระอุโบสถ ศาลาเปลื้องเครื่องตั้งอยู่
หน้าวิหาร ปัจจุบันเหลือเพียงเสาเอนเอียงอยู่เท่านั้น

ปัจจุบันแม้วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นวัดร้าง แต่มีศิลป
กรรมซ้อนทับกันอยู่หลายยุคหลายสมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ปกครอง
ในแต่ละยุคได้ให้ความสำคัญทำการบูรณะและก่อสร้างศาสนสถาน
ต่างๆ มาโดยตลอด

วัดมณีชลขันธ์

เดิมชื่อวัดเกาะแก้ว เพราะเป็นวัดตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำ
ปัจจุบันถูกถมดินจนไม่เห็นร่องรอยเดิม ชาวบ้านเรียกกันสั้นๆ ว่า
"วัดมณี" มีโบราณสถานที่น่าสนใจ คือ เจดีย์หลวงพ้อแสง พระ
อุโบสถ พระวิหาร และพระพุทธรูปใหญ่ริมน้ำ ซึ่งมีลักษณะงดงาม
มาก โดยเฉพาะเจดีย์หลวงพ้อแสง เป็นเจดีย์ฐานเล็กแต่ทรงสูง อยู่
ทางด้านใต้ของวัด สามารถมองเห็นได้แต่ไกล และถือเป็นสัญลักษณ์
ตราประจำวัดด้วย เจดีย์นี้เป็นเจดีย์แบบพิเศษที่หลวงพ้อแสงสร้างขึ้น

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ก่อเป็นเรือนธาตุ
ย่อมุมซ้อนกันสามชั้นเรือนธาตุแต่ละชั้นมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป
เหนือเรือนธาตุชั้นบนสุดคือองค์ระฆังเป็นแบบเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม

ปัจจุบันเจดีย์หลวงพ่อแสงคอนข้างทรุดโทรม ประกอบกับ
เป็นเจดีย์สูงสร้างบนเกาะ ดินทรุด จึงทำให้เจดีย์เอียงไปด้านหนึ่งทาง
แม่น้ำ ที่วัดมณีชลขันธ์นี้ มีศาลาเก่าอีกหลังหนึ่ง เรียกว่า ศาลาคอกหมู
ศาลาหลังนี้ชำรุดทรุดโทรมมาก และภายในบริเวณวัดมีต้นโพธิ์ใหญ่
อยู่ทางทิศตะวันออกหลังพระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ ๑ ต้น ต้นศรี
มหาโพธิ์ต้นนี้เป็นต้นโพธิ์ที่มีประวัติ และเป็นประวัติที่ชาวลพบุรีมี
ความภาคภูมิใจ เพราะได้เมล็ดพันธุ์โดยตรงจากพุทธคยาเป็นครั้งแรกใน
ประเทศไทย

วัดนครโกษา

เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของลพบุรี อยู่ทางตอนเหนือของสถานี
รถไฟลพบุรี ใกล้กับศาลพระกาฬ เดิมเป็นเทวสถานของขอม มีซาก
โบราณสถาน คือ เจดีย์องค์ใหญ่สมัยทวารวดี และพระปรางค์แบบ
ลพบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ อยู่ด้านหน้า แต่พระพุทธรูปปูนปั้น
แบบอุททองบนปรางค์นั้นสร้างขึ้นเพิ่มเติมภายหลังและยังได้พบเทวรูป
ขนาดใหญ่แบบลพบุรีซึ่งมีร่องรอยดัดแปลงเป็นพระพุทธรูป ๒ องค์
ปัจจุบันนำไปไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์
เทวสถานแห่งนี้ภายหลังมีผู้สร้างเป็นวัดขึ้นในสมัยอยุธยา ถึงแม้ว่า

วัดนครโกษาจะเป็นวัดร้าง แต่ก็มีสิ่งที่น่าสนใจให้ชมหลายอย่างเป็นต้นว่า พระปรางค์ยอดหักที่ก่อด้วยอิฐถือปูน ซึ่งรอบพระปรางค์ยังปรากฏมีลวดลายงดงามหลงเหลือให้เห็นอยู่บ้าง นอกจากนี้วัดนครโกษายังมีเรื่องราวที่น่าสนใจทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดีให้เลือกศึกษาอีกมากมาย

วัดสิริจันทรนิมิตรวรวิหาร หรือ วัดเขาพระงาม

อยู่ในเขตตำบลพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ห่างจากศาลากลางจังหวัดลพบุรีไปทางทิศเหนือตามถนนพหลโยธิน ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร วัดเขาพระงามเป็นหนึ่งในหลายวัดของลพบุรีที่สร้างอยู่บนไหล่เขาสูง เมื่อเดินทางเข้าใกล้วัดจะแลเห็นพระพุทธรูปองค์โตสีขาวเด่นตระหง่านอยู่บนเชิงเขา ซึ่งบางคนว่ามองแล้วเหมือนพระนาคปรก

วัดเขาพระงามนี้เดิมเป็นวัดร้าง สร้างมาแต่เมื่อใดไม่ปรากฏ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร สิริจันโท) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส พระนคร กับพระสงฆ์อีก ๒ รูป ได้ธุดงค์มาพักที่วัดนี้ เห็นว่ามีภูมิประเทศเป็นชัยภูมิสวยงาม จึงได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นที่ไหล่เขาเป็นพระพุทธรูปที่มีหน้าตักกว้าง ๑๑ วา สูงจากหน้าตักถึงยอดพระเศียร ๑๘ วา เส้นพระศกทำด้วยไทรกระเทียม เมื่อสร้างเสร็จได้ถวายพระนามว่าพระพุทธรูปนิมิตรมัยมพุทธกาล ภายหลัง

ซ่อมเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙ จึงได้เปลี่ยนนามใหม่ว่า พระพุทธปฏิภาคมัธยมพุทธกาล มาจนถึงทุกวันนี้ และเรียกวัดนี้ว่า วัดเขาพระงาม

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาผูกพัทธสีมาที่วัดนี้ จึงได้พระราชทานนามวัดให้ใหม่ว่า "วัดสิริจันทรนิมิตร" เพื่อเป็นเกียรติแก่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าฯ ยกเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี นามว่า "วัดสิริจันทรนิมิตรวรวิหาร"

เพชรเขาพระงาม เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงโด่งดังเมื่อราว ๑๐ กว่าปีก่อน แต่ปัจจุบันไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันนัก เพชรเขาพระงามที่เรียกกันนี้ที่จริงก็คือเขี้ยวหนุมาน เป็นหินควอตซ์ชนิดหนึ่งมีหลายสี เช่น ใสเหมือนกระจก ขาวขุ่น ชมพู เขียว ม่วง ดำ เป็นต้น ขุดได้จากบริเวณเขาพระงาม

วัดยาง ณ รังสี และ พิพิธภัณฑสถานเรือพื้นบ้าน

อยู่ตำบลตะลุง อำเภอเมืองลพบุรี ริมฝั่งแม่น้ำลพบุรี เดิมเรียกว่า วัดพญายาง เนื่องจากภายในบริเวณวัดมีต้นยางยักษ์ใหญ่ตระหง่านอยู่ท่ามกลางดงต้นยาง สันนิษฐานว่าเดิมเป็นวัดโบราณอยู่กลางป่า น่าจะมีอายุตั้งแต่สมัยละโว้ เพราะมีประติมากรรมหินทรายประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถของวัด คือ พระพุทธรูปปางนาคปรก ๒ องค์ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ๑ องค์ และพระพุทธรูปปาง

สมาธิ ๑ องค์ เป็นเนื้อหินทรายและหินหนุมาน (หินสีเขียว) รูปทรงเป็นแบบสมัยขอมเรื่องอำนาจ

ส่วน **พิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้าน** ตั้งอยู่ที่ศาลากลางเปรียญไม้ริมน้ำที่วัดยาง ณ รังสี เป็นศาลาที่มีความสวยงามได้สัดส่วนและมีคุณค่าทางศิลปะ ความแปลกตาของศาลาลงนี้ คือ หลังคาเป็นแบบปีกนกซ้อนกัน ๓ ชั้น คล้ายหลังคาพระอุโบสถ วิหาร พื้นจั่วด้านหน้าและด้านหลังของศาลาสลักไม้ปิดทอง ประดับกระจกเป็นรูปเทพารักษ์นั่งอยู่ในศาล ศาลานี้ถูกดัดแปลงให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์เรือ รวบรวมเรือที่เคยใช้ในท้องถิ่นตามอำเภอต่างๆ ของลพบุรีมาจัดแสดงไว้ นอกจากนี้ยังมีเรือยากลำใหญ่ซึ่งเป็นเรือโบราณสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอยู่ ๑ ลำ

อ่างซับเหล็ก หรือ ห้วยซับเหล็ก

เป็นอ่างเก็บน้ำตามธรรมชาติที่มีมาแต่โบราณ มีลักษณะเป็นทะเลสาบในวงล้อมของขุนเขา อยู่ในเขตตำบลนิคมสร้างตนเองอำเภอเมือง ห่างจากศาลากลางจังหวัดลพบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๖ กิโลเมตร

สมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์โปรดให้ช่างชาวฝรั่งเศสและช่างชาวอิตาเลียนเป็นผู้วางท่อส่งน้ำจากอ่างซับเหล็กนำไปใช้ในเขตพระราชฐาน และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ จังหวัด

ลพบุรีได้ปรับปรุงอ่างซับเหล็กให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยทำถนนรอบอ่างเก็บน้ำ ปลูกต้นไม้ สร้างศาลาพักร้อน ฯลฯ

อุทยานเขาพุดา

เป็นเทือกเขาที่อยู่ในเขตศูนย์การบินทหารบก ค่ายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีความร่มรื่นและทิวทัศน์ที่สวยงาม ในฤดูที่ต้นไม้ ออกดอกจะแลเห็นสีส้มต่างๆ ตระการตา บนสันเขาจะมีพระพุทธรูป ขนาดใหญ่สามสมัย คือ สมัยเชียงแสน สุโขทัย และอุทอง นอกจากนี้ ยังมีลานพุทธอุทยานสำหรับนั่งวิปัสสนา สันทนาการ หรือสัมผัสกับความเงียบสงบของธรรมชาติ มีศาลาแปดเหลี่ยมไว้สำหรับนั่งพักผ่อน ทิวทัศน์

สวนรุกขชาติน้ำตกวังก้านเหลือง

อยู่ตำบลท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล แต่เพียงจะเป็นที่รู้จักแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้เอง เป็นน้ำตกที่มีความประหลาดมากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก เพราะแทนที่ต้นน้ำจะอยู่บนภูเขาสูง กลับปรากฏว่าต้นน้ำแห่งนี้เป็นตาน้ำขนาดใหญ่ผุดขึ้นมาจากใต้ดินซึ่งอยู่ทางทิศ ตะวันออกห่างจากบริเวณน้ำตกประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ธารน้ำตก จะไหลเลาะมาตามที่ลาด ตกปะทะกับหินผาเป็นชั้นๆ นับได้ไม่ต่ำกว่าสิบชั้นแล้วไหลลงไปบรรจบกับแม่น้ำป่าสัก

น้ำตกวังแสนดี

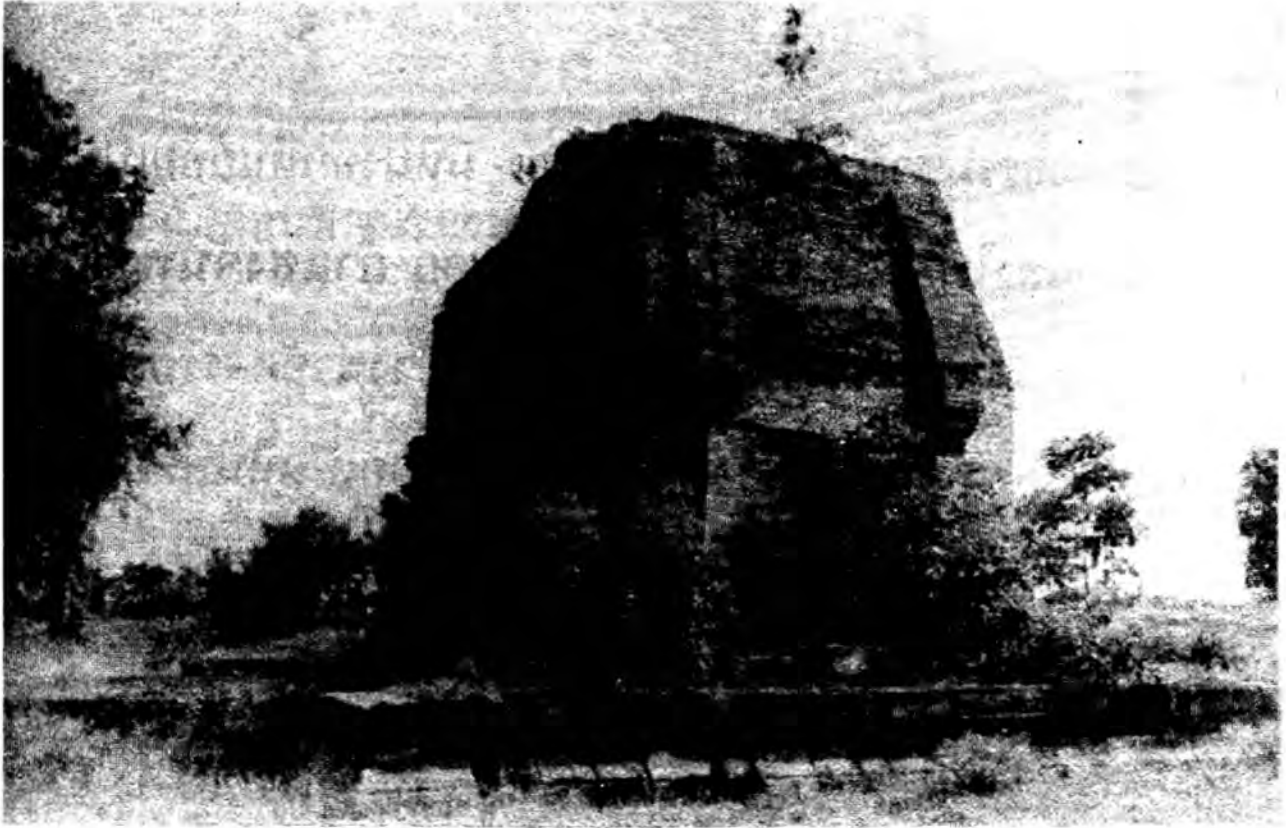
อยู่ใกล้ปราสาทนางผมหอม อำเภอลำสนธิ น้ำตกแห่งนี้เป็นแก่งหินกั้นลำน้ำพญากลาง ทำให้เกิดเป็นน้ำตกขนาดเล็กไหลมาเป็นเชิงชั้นท่ามกลางสวนป่าดิบแล้ง ในฤดูแล้งน้ำจะน้อย เป็นน้ำตกที่คงความเป็นธรรมชาติอยู่มาก

ปราสาทนางผมหอม

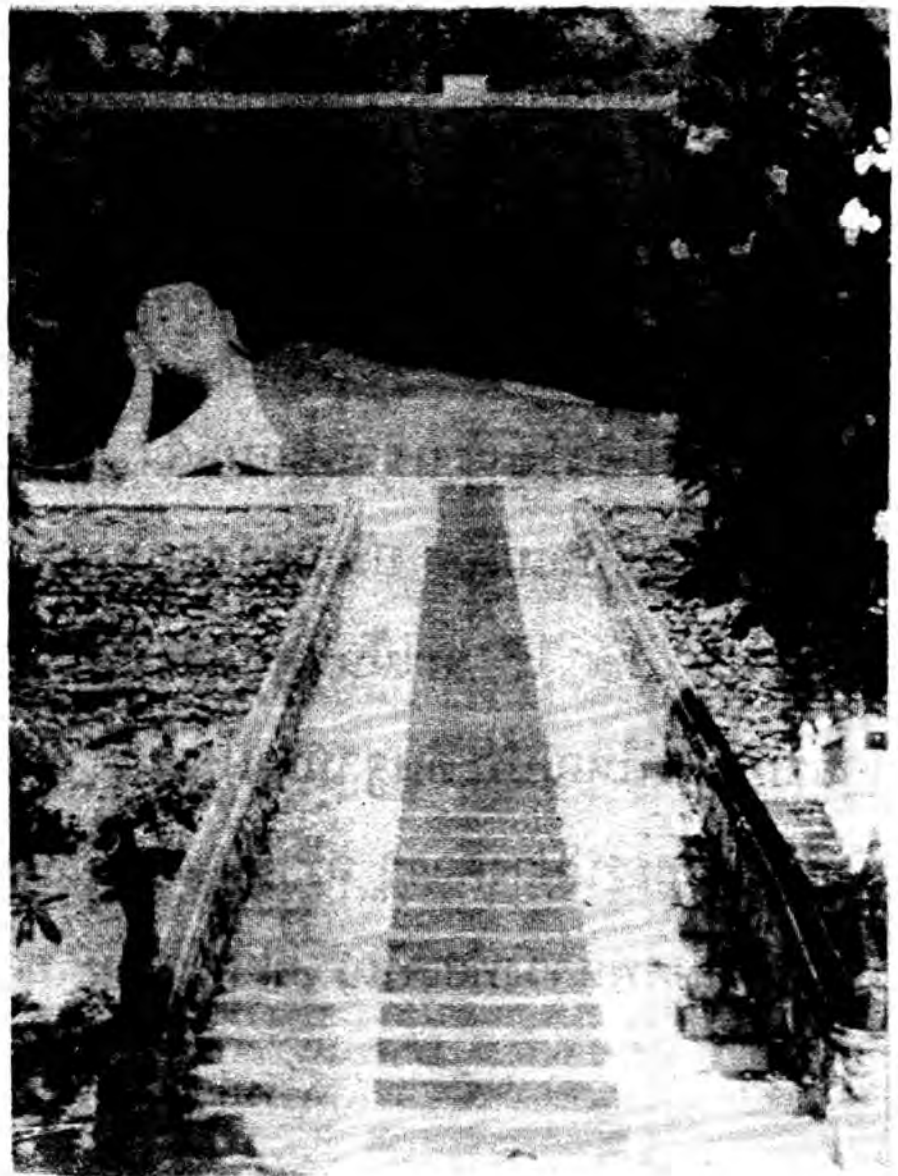
ตั้งอยู่ที่เขตบ้านโคกคลี ตำบลหนองรี อำเภอลำสนธิ ลักษณะของปราสาทนางผมหอมนี้เป็นปราสาทองค์เดี่ยวโดดๆ ก่อด้วยอิฐก้อนใหญ่ ไม่มีปูนสอเช่นเดียวกับเทวสถานปราสาทแขก สภาพปัจจุบันยอดหักลงมาหมดแล้ว มีประตูเข้าภายในปราสาทได้ ภายในปราสาทเป็นห้องโถง กรอบประตูสร้างด้วยแท่งหิน รอบๆ ปราสาทยังมีก้อนหินก้อนใหญ่อยู่เกลื่อนกลาด ห่างจากปราสาทนางผมหอมไม่มากนักเป็นด้านกักสัตว์บ้านโคกคลี เป็นเนินดินมีซากอิฐ เข้าใจว่าเป็นฐานวิหารหรือเจดีย์ ชาวบ้านเรียก โคกคลีน้อย

วัดเขาดำบล

อยู่ในเขตตำบลนาโสม อำเภอชัยบาดาล ห่างจากตัวอำเภอไปตามถนนสุระนารายณ์ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร เป็นภูเขาที่เต็มไปด้วยถ้ำต่างๆ มากมาย เถาที่สำรวจพบแล้วมีประมาณ ๓๔ ถ้ำ แต่ละ

ปราสาทนางผมหอม

พระนอนที่เขาวงกต

ถ้าสวยงามตามธรรมชาติ เช่น ถ้ำนิมิต มีหินงอกหินย้อยเป็นรูปต่างๆ เวลาถูกแสงไฟจะเป็นประกายงดงามมาก ถ้ำแสงจันทร์ เมื่อเข้าไปแล้ว จะเห็นแสงเหมือนคืนจันทร์เพ็ญอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ถ้ำฤๅษี เป็นถ้ำที่มีโครงกระดูกของคนโบราณที่กลายเป็นหินปรากฏอยู่

วัดเขาสมโภชน์

อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลไปตามเส้นทางสายบัวชุม ประมาณ ๓๐ กิโลเมตร วัดเขาสมโภชน์ตั้งอยู่บนเทือกเขาสมโภชน์รอบๆ บริเวณร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ชานาชนิด ที่เชิงเขาเป็นที่ตั้งของวัดสำหรับปฏิบัติธรรม ภูเขาแห่งนี้เต็มไปด้วยถ้ำต่างๆ ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมากกว่า ๑๙ ถ้ำ

วัดเขาวงกต

วัดนี้ตั้งอยู่เชิงเขาสนามแจง ห่างจากตัวอำเภอบ้านหมี่ ประมาณ ๔ กิโลเมตร บริเวณวัดอยู่ในวงล้อมของภูเขาสามด้าน มีเนื้อที่กว่า ๓๐ ไร่ จะเห็นหมู่กุฏิสงฆ์เรียงเป็นระเบียบ มีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่ประดิษฐานบนไหล่เขาด้านทิศตะวันตก นอกจากนั้นยังมีพระพุทธรูปปางต่างๆ สร้างขึ้นเรียงรายไว้ตามยอดเขา ถัดลงมา มีศาลาเก็บศพหลวงพ่อเจริญ ดิถสวัณโณ อดีตเจ้าอาวาสซึ่งมรณภาพ

ไปแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ แต่ศพไม่เน่าเปื่อย หน้าวัดมีเจดีย์สร้างอยู่บนเรือสำภาอนุสรณ์ของหลวงพ่อกษัตริย์สร้างวัดนี้

ของดีของวัดนี้คือ "ถ้ำค้างคาว" นับว่าเป็นถ้ำค้างคาวที่ใหญ่ที่สุดในลพบุรี มีบันไดขึ้นไปจนถึงปากถ้ำ ภายในถ้ำมีค้างคาวนับเป็นจำนวนล้านๆ ตัว แต่ละปีมูลค้างคาวจะทำรายได้ให้กับวัดนับเป็นเงินจำนวนหลายหมื่นบาททีเดียว ช่วงเวลาประมาณ ๑๘.๓๐ น. ค้างคาวจะพากันบินกรูออกมาจากปากถ้ำอย่างมืดฟ้ามัวดิน เพื่อออกไปหากิน ใช้เวลาประมาณ ๑-๒ ชั่วโมง กว่าจะบินออกจากถ้ำหมด

เขาวงพระจันทร์

ตั้งอยู่ในเขตตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง อยู่ห่างจากตัวเมืองลพบุรีประมาณ ๒๘ กิโลเมตร เขิงเขาเป็นที่ตั้งของวัดเขาวงพระจันทร์ ชั้นล่างสุดเป็นราวระฆังแขวนเรียงราย ถัดไปจะเป็นศาล มีพระพุทธรูปอยู่ ๒ องค์ ชั้นที่สองมีรูปแม่พระธรณีบีบนมมวย และพระพุทธรูปปางประทานพร ชั้นที่สามซึ่งเป็นชั้นสูงที่สุด ทางขวามือมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทางซ้ายมือเป็นศาลเจ้าแบบแก่งจั้น ภายในมีเทวรูปตั้งอยู่หลายองค์ ลึกเข้าไปอีกเล็กน้อยทางขวามือเป็นศาลเจ้าแบบแก่งจั้น มีเทวรูปประดิษฐานอยู่มากมาย และทางซ้ายมือสุดซึ่งเป็นทางทิศใต้ชะง่อนผามีรอยพระพุทธรูปบาทจำลองประดิษฐานอยู่

วัดไผ่

อยู่ริมน้ำบางขาม ในเขตตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง
ไปตามเส้นทางถนนสายลพบุรี - สิงห์บุรี ประมาณกิโลเมตรที่ ๑๘

ปัจจุบันทางวัดได้ก่อสร้างวิหารสำหรับประดิษฐานพระ
ศรียาจารย์ขึ้นใหม่ แล้วยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น พระวิหาร
ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบอย่างอยุธยาตอนต้น

เทือกเขาสมอคอน

ตั้งอยู่ในบริเวณตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง เป็น
เทือกเขาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนเป็นสถานที่
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ มีวัดสำคัญบนเทือกเขานี้ ๔ วัด
คือ วัดบันไดสามแสน วัดถ้ำตะโก วัดถ้ำช้างเผือก และวัดเขาสมอคอน

- **วัดบันไดสามแสน** เป็นวัดแรกที่ตั้งอยู่ในบริเวณเทือกเขา
สมอคอน อำเภอท่าม่วง ห่างจากวัดไผ่ ประมาณ ๖ กิโลเมตร มีถ้ำอยู่
๒ ถ้ำ คือ ถ้ำวิหาร และถ้ำแสนสุข

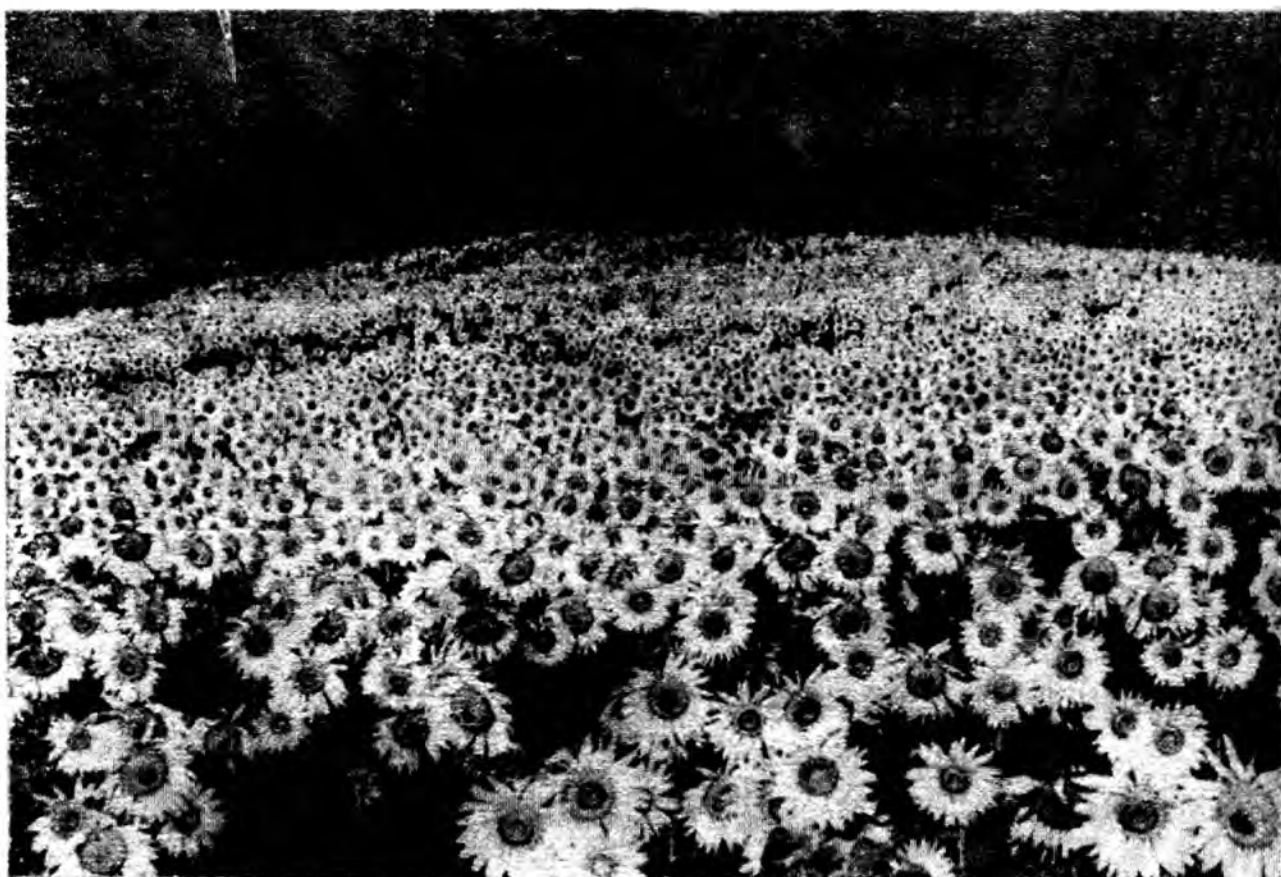
- **วัดถ้ำตะโกพุทธโสภณ** อยู่ห่างจากวัดบันไดสามแสนเข้าไป
ประมาณ ๑ กิโลเมตร เดิมเป็นวัดเก่า วัดนี้มีถ้ำเรียกว่า ถ้ำตะโก
เป็นถ้ำที่ไม่ลึก ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปศิลาทราย บรรจุอัฐิของ
อาจารย์สำเภาซึ่งเป็นผู้สร้างวัด ที่เจดีย์เขียนชื่อไว้ว่า "พระเจดีย์ทรง
เรือมรรคัสัจจ์"

- **วัดถ้ำช้างเผือก** อยู่ห่างจากวัดถ้ำตะโกพุทธโสภา ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เป็นวัดที่มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงามมาก ถึงแม้ว่าจะเป็นฝีมือของช่างปัจจุบันก็ตาม ด้านหลังอุโบสถมีรูปปั้นช้างเผือก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัดตั้งเด่นอยู่บนโขดหิน สามารถขึ้นบันไดไปชมทิวทัศน์ได้ถึงตัวช้าง ที่เชิงเขามีทำนบดินและอ่างเก็บน้ำโบราณ สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ น่าจะเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดอีกแห่งหนึ่งของเขาสมอคอน

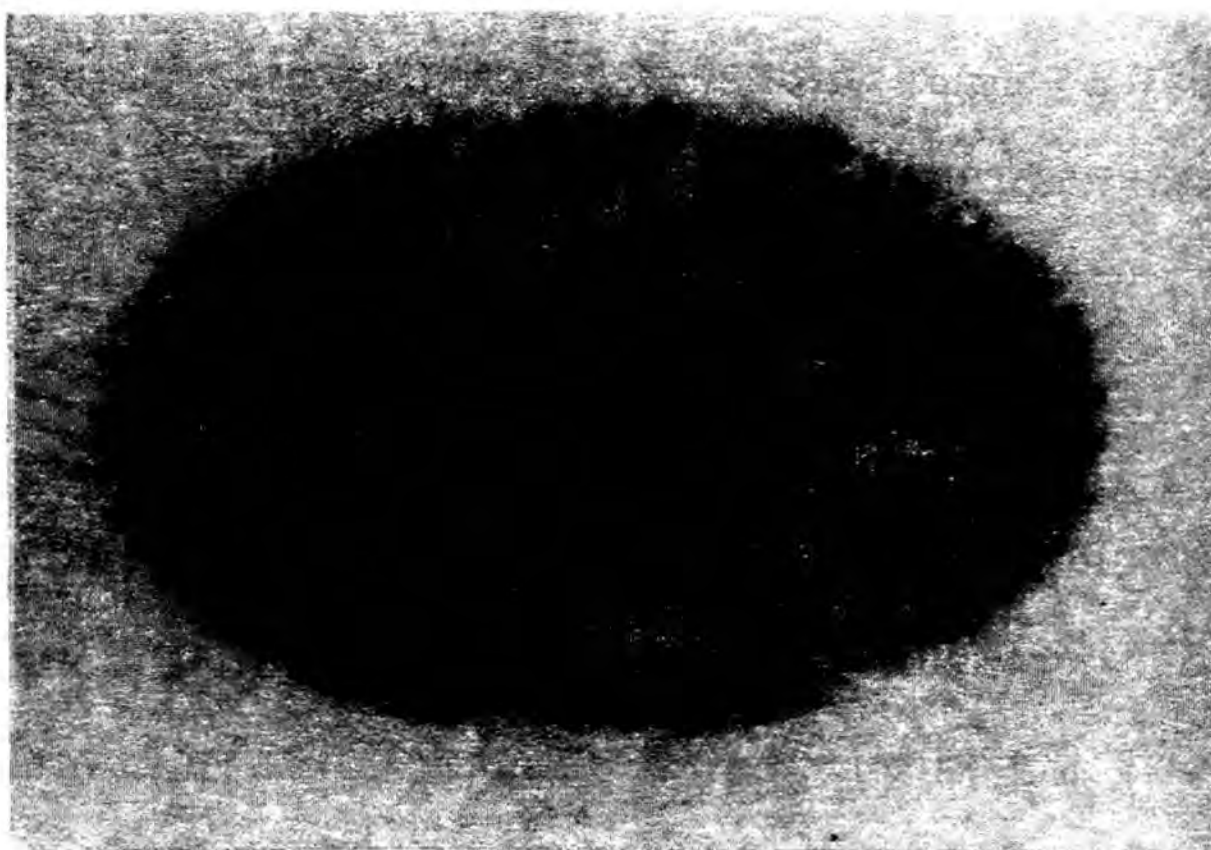
- **วัดเขาสมอคอน** เป็นวัดอยู่บนเทือกเขาสมอคอน ซึ่งเป็นภูเขาสูงประมาณ ๖๓ เมตร ถัดจากวัดถ้ำช้างเผือกเข้าไป เป็นวัดเก่าแก่มาก มีหลักฐานมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา วัดนี้มีเจดีย์ทรงลังกา ย่อมุมไม้สิบสองที่ทำบัวกลุ่มรองรับองค์ระฆัง เป็นเจดีย์แบบนิยมของสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีโบสถ์และมณฑปที่สวยงาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จประพาสถ้ำและวัดต่างๆ ที่เขาสมอคอนแห่งนี้ด้วย

ทุ่งทานตะวัน

ตั้งอยู่ตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม ดอกทานตะวันจะบานสะพรั่งเหลืองอร่ามสุดสายตาในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม นับว่าเป็นทุ่งทานตะวันที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เพราะบริเวณดังกล่าวปลูกต้นทานตะวันหลายหมื่นไร่

ทุ่งดอกทานตะวัน

ทุ่งทานตะวันเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดลพบุรีที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวผู้ชื่นชอบกับความงดงามตามธรรมชาติ

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

ตั้งอยู่ที่บ้านแก่งเสือเต้น ตำบลหนองบัว อำเภอพนัสนิคม เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้กับเขื่อนแห่งนี้ มีความหมายว่า “เขื่อนแม่น้ำป่าสักที่เก็บกักน้ำไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ” วัตถุประสงค์หลักที่สร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ขึ้นมาก็เพื่อกักเก็บน้ำในแม่น้ำป่าสัก สร้างภายใต้โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นเขื่อนแกนดินเหนียวที่ยาวที่สุดในประเทศไทยมีความยาว ๔,๘๖๐ เมตร ความสูงที่จุดสูงสุด ๓๖.๕๐ เมตร จุดเด่นที่น่าสนใจภายในเขื่อน ได้แก่ จุดชมวิวสันเขื่อนพิพิธภัณฑลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งแสดงความรู้ด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

แม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสาขาที่สำคัญสายหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสักยามมีน้ำน้อยน้ำก็จะแห้งขอดจนกระทั่งราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในลุ่มน้ำแห่งนี้ขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค แต่เมื่อมีน้ำมากน้ำก็จะล้นตลิ่งไหลเข้าท่วมบ้านเรือนตลอดจนเรือกสวนไร่นาของราษฎรในลุ่มน้ำป่าสักจนได้รับความเสียหาย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำป่าสักนั้นจะต้องไหลลงมาเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปริมาณน้ำที่มีมากก็จะไหลเข้าสมทบกับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และกรุงเทพมหานคร เป็นปัญหาใหญ่ที่ใครๆ ก็แก้ไม่ตกตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักเป็นอย่างดีถึงปัญหาที่เกิดจากปริมาณน้ำในแม่น้ำป่าสักขณะนี้ จึงทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและอุทกภัยในเขตลุ่มน้ำป่าสัก โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงถือกำเนิดขึ้น

แหล่งหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง

๑. ดินสอพอง

อำเภอเมืองหมู่บ้านดินสอพองลพบุรีได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตดินสอพองที่มีคุณภาพดีที่สุดแห่งเดียวในประเทศไทย แหล่งผลิตอยู่ที่หมู่บ้านหินสองก้อน ตำบลทะเลชุบศร (ริมคลองชลประทาน บริเวณสะพาน ๖) เป็นหมู่บ้านที่มีการทำดินสอพองกันแทบทุกครัวเรือนและบริเวณนั้นจะมีดินสีขาวเรียกกันว่า ดินมาร์ล มีเนื้อเนียนขาวละเอียดแน่น จึงไม่เหมาะแก่การปลูกพืช แต่ด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นได้นำมาผลิตเป็นดินสอพองซึ่งสามารถนำไปเป็นวัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้หลายชนิด เช่น แป้ง เครื่องสำอาง ยาสีฟันटकแต่งผิวเครื่องเรือน เป็นต้น

ไข่เค็มดินสอพอง ของฝากที่มีชื่อเสียงของลพบุรี โดยนำดินสอพองมาผสมกับเกลือและน้ำตาลตามสัดส่วน นำมาพอกไข่เค็มดินสอพองลพบุรี ไม่เค็มมากนักสามารถนำไปทำไข่หวาน ไข่ดาว ไข่ต้ม และปรุงอาหารได้ ที่ขึ้นชื่อคือ ไข่เค็มผัดพริกขิง

แหล่งผลิตได้แก่

- ชมรมแม่บ้านพัน ปจว.กองพันปฏิบัติการจิตวิทยาศูนย์

สงครามพิเศษ ถนนนารายณ์มหาราช โทร.๐ ๓๖๖๑ ๑๐๙๙

- โรงงานวรชัย ๑๓๑ หมู่ ๘ ตำบลป่าตาล อ.เมือง โท.

๐ ๓๖๕๑ ๓๐๘๗,๐ ๓๖๕๒ ๐๙๒๕

๒. วุ้นน้ำมะพร้าว

เป็นสินค้าสำคัญที่นำรายได้เข้าจังหวัดลพบุรีอีกชนิดหนึ่ง สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายอย่าง เพราะมีความเหนียวนุ่ม และดูสะอาดตา ส่วนใหญ่นำไปทำเป็นของหวาน รับประทานกับน้ำแข็ง วุ้นน้ำมะพร้าวเป็นผลผลิตที่เกิดจากการหมักน้ำมะพร้าว ด้วยเชื้อแบคทีเรีย

๓. ผ้าทอมัดหมี่

เป็นสินค้าที่ขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุดของจังหวัดลพบุรี ผ้าทอที่จังหวัดลพบุรีจะมีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครเพราะสืบทอดมาช้านาน มีการพัฒนา ประยุกต์ และเพิ่มสีสันตลอดจนลวดลายให้โดดเด่น อยู่เสมอดังนั้นลายแต่ละลายจึงมีความแตกต่างกันไปตามความชอบ และจินตนาการของผู้ทอ แหล่งที่ทอผ้ากันมาก คือ อำเภอบ้านหมี่ ซึ่งมีชาวพวนจำนวนมากอาศัยอยู่ทำให้มีสัญลักษณ์หนึ่งที่ผู้คนมักกล่าวขวัญถึงอยู่เสมอ คือ “ผ้ามัดหมี่ของชาวพวนแห่งอำเภอบ้านหมี่”

การทอผ้าโดยทั่วไปที่อำเภอบ้านหมี่พอจะจำแนกลักษณะ ลวดลายของผ้าที่ทอได้เป็น ๕ แบบใหญ่ คือ

๑) ผ้าลายน้ำไหลหรือสายฝน ความงามจะอยู่ที่ความ

เป็นประกายระยิบระยับของลวดลายแนวความคิดของลายน้ำจะมาจาก ลักษณะของสายน้ำที่ไหลแรงหรือฝนที่สาดกระหน่ำลงมาอย่างมาก

๒) **ผ้ามัดหมี่ลายโลด** (หมี่โลดหรือหมี่หัวโลด) เป็นผ้าทอที่มีลวดลายและดอกต่างๆ กระจายอยู่เต็มผืนปรากฏอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ชายผ้าจะเป็นสีพื้นเรียบ

๓) **ผ้ามัดหมี่ลายเมียง** (หมี่เมียง) เป็นผ้าที่มีลวดลายดอกดวงชัดเจนวางอยู่ในแถบซึ่งห่างกันประมาณหนึ่งเท่าครึ่งของความกว้างแถบลายระหว่างแถบเป็นผ้าพื้นที่มีสีสดใส อาจมีเส้นหมี่ย่อยแทรกอยู่บ้าง

๔) **ผ้ามัดหมี่ลายล้าย** (หมี่ล้ายหรือหมี่ตา) เป็นผ้าที่มีลวดลายดอกดวงอยู่ในช่องเดียวกับหมี่เมียง แต่ขนาดของแถบแคบกว่าพาดไปตามหน้ากว้างของผ้า ระหว่างแถบจะมีเส้นหนาย้อมสีเดียวหรือ ๔ สี (เหลือง ขาว ดำ แดง) ทอแซมเป็นระยะเส้นเหล่านี้บางครั้งอาจทอแบบยกขีด

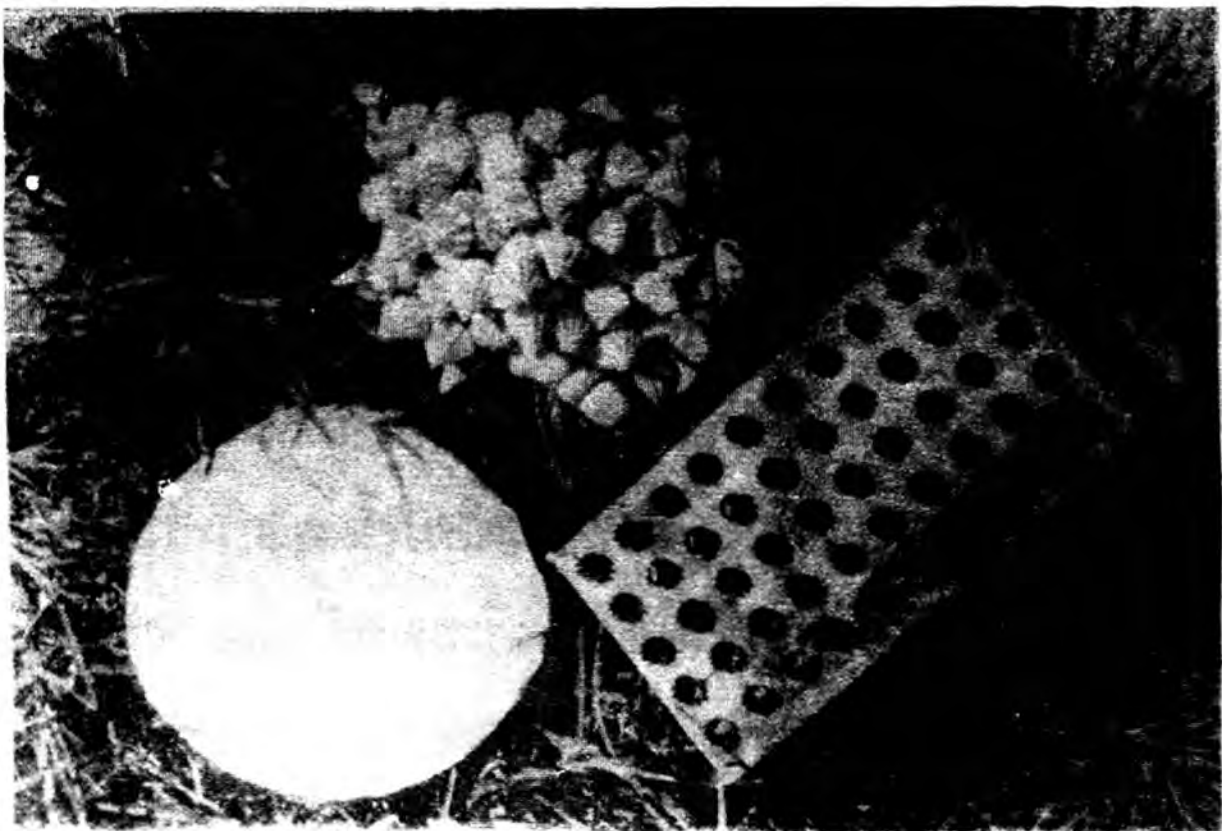
๕) **ผ้าแบบมีเชิง** สีของผ้าจะทอเป็นสีพื้นเรียบสีเดียวค่อนข้างเข้ม อาจมีลวดลายบ้างแต่เป็นลายเล็กๆ ที่ไม่ชัดเจนนักด้านล่างของผ้ามีเชิงทอด้วยไหมสีสดใสเป็นรูปทรงเรขาคณิต บางผืนอาจทอเป็นลวดลายที่หรูหราและมีพื้นที่ขอบเชิงด้านล่างค่อนข้างกว้าง

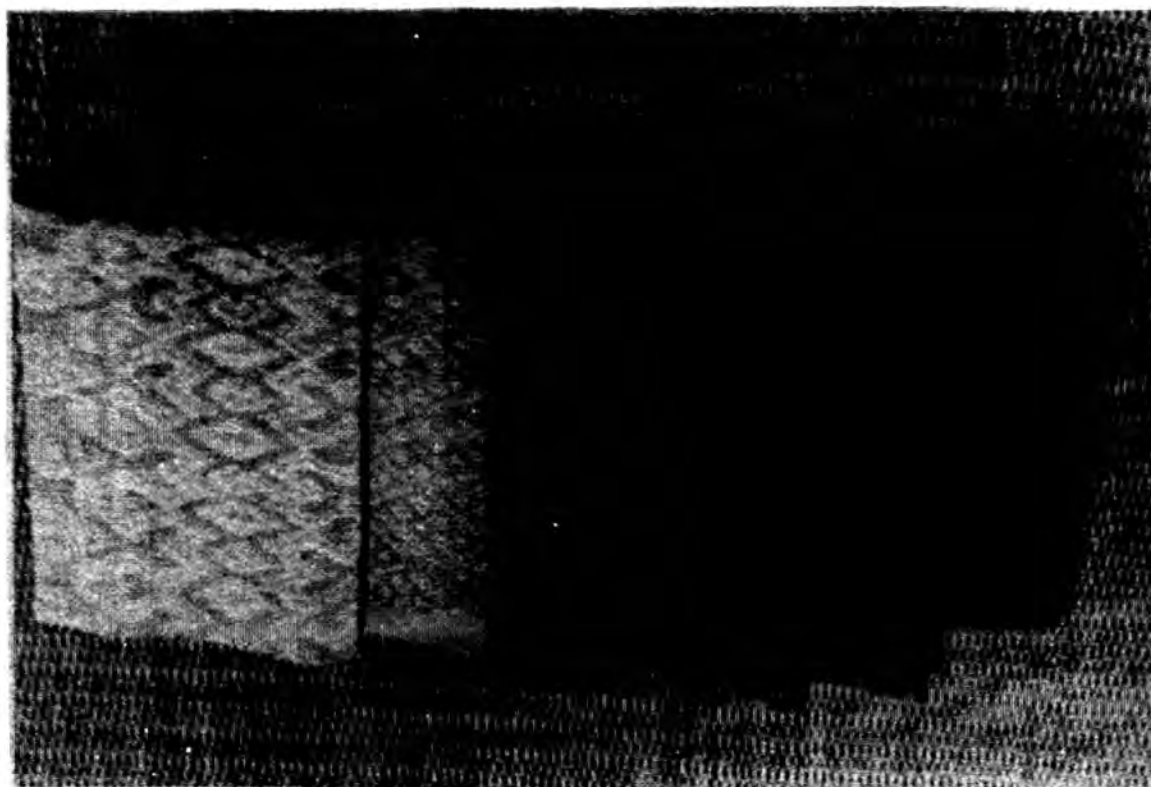
๔. น้อยหน้า

เป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อลือชาของจังหวัดลพบุรีมาช้านานตั้งแต่ครั้งสมัยรัชการที่ 5 คือ น้อยหน้าพระที่นั่งเย็นซึ่งปลูกอยู่แถวพระที่นั่งเย็นทะเลชุบศร น้อยหน้าเมืองลพบุรีถือกันว่ามีรสชาดดี และผลโต

ไข่เค็มดินสอพองและ
ดินสอพองผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของลพบุรี

ผ้าทอมัดหมี่ลายต่างๆ

ปัจจุบันปลุกกันมากแถวหมู่บ้านน้ำจั้นเขาสายอดในเขตนิคมสร้างตนเองและในบางท้องที่ในเขตอำเภอพัฒนานิคม

๕. ส้มผัก

เป็นอาหารที่ได้จากการหมักเนื้อปลาด้วยเกลือข้าวสุกบด และกระเทียมบด นวดจนเนื้อแน่นเข้าด้วยกันแล้วหมักในสภาพไม่มีอากาศเช่นเดียวกับการหมักแหนมใช้เวลาในการหมักประมาณ ๓ วัน จะเปรี้ยวได้ที่ สามารถนำมารับประทานได้ทันที ปลาที่ใช้ทำส้มผักมักใช้เนื้อปลากราย ปลาสร้อย และปลาเยือก

- ปลาส้ม นิยมใช้ปลาตะเพียนหรือปลาสวายทั้งตัว
  - หมูส้ม กระดุกหมูส้ม
  - ปลาร้า มักใช้ปลากระดี ปลาชิว หรือปลาขนาดเล็กมาทำ
  - ปลาแจ่ว หมูแจ่ว นิยมใช้ปลาตัวใหญ่ที่มีเนื้อมากมาทำ
- เช่น ปลาช่อน ปลาชะโด ปลานวลจันทร์ ปลาสวายหรือหมูสามชั้น

๖. ขนมบ้าบิ่นมะพร้าวอ่อน

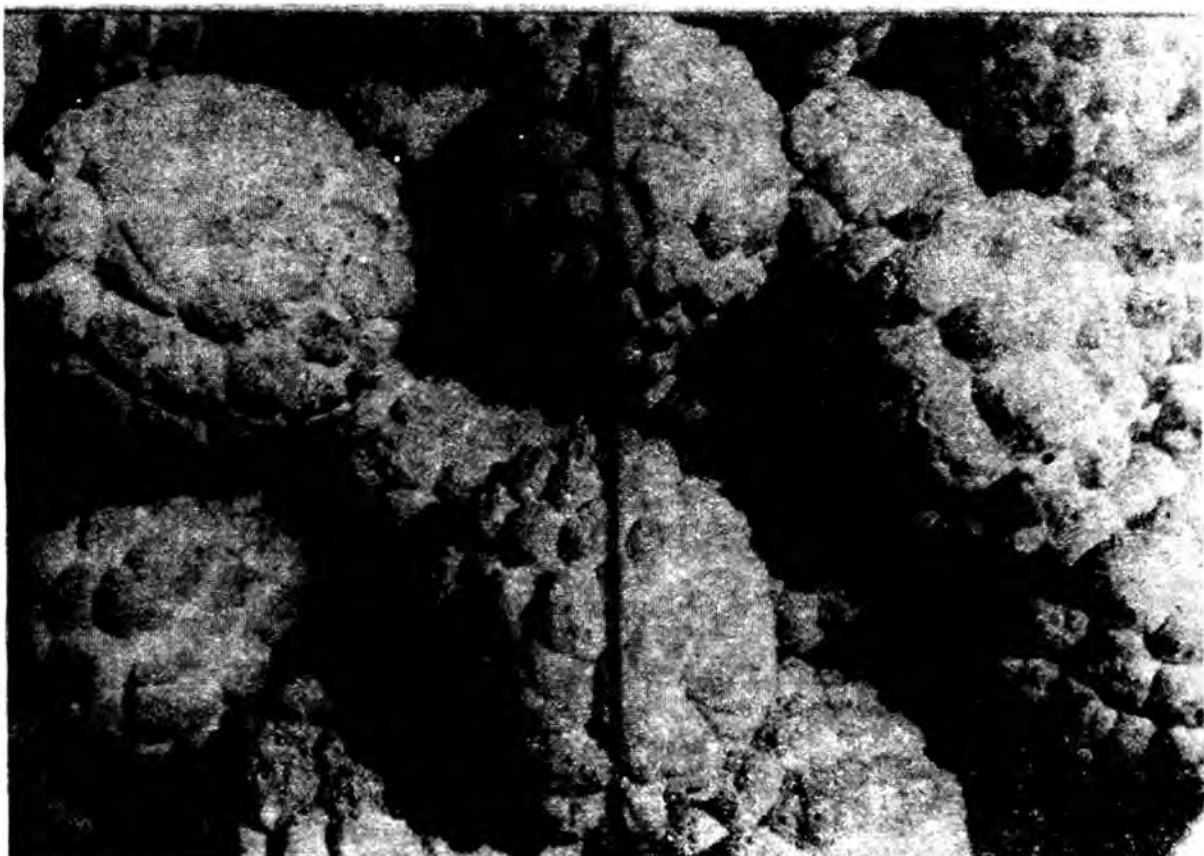
ทำกันมากที่ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม

๗. การหล่อรูปโลหะทองเหลือง

ทำกันมากที่หมู่บ้านท่ากระยาง ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง เป็นอาชีพเสริมอย่างหนึ่ง คือ การหล่อพระพุทธรูป ซึ่งมีขนาดและแบบที่แตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน ต่อมาได้มีการหล่อรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้นเพราะเป็นที่นิยมของผู้ที่ผ่านไปมาพบเห็น

รูปโลหะทองเหลือง และ น้อยหน้า
สินค้าชั้นสี่อีกชนิดหนึ่งของลพบุรี

๘. การเจียรระไนพลอย

เป็นงานฝีมือที่มีการสืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย และทำให้ชื่อเสียงของจังหวัดเป็นที่รู้จักกันทั่วไป วัตถุประสงค์ซึ่งได้แก่ พลอยประเภทต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น กาญจนบุรี ตราด ระยอง แหล่งที่ทำกันมาก คือ ที่บ้านเชียงงา บ้านกล้วย บ้านทราย และบางกระพี้ ในเขตตำบลสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ และที่ตำบล หลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง

๙. การแกะสลักหินทราย

ทำกันมากที่บ้านเพนียด บ้านหนองแล้ง อำเภอโคกสำโรง โดยการนำเอาหินทรายซึ่งอยู่ในเขตติดต่อระหว่างจังหวัดลพบุรีกับ จังหวัดชัยภูมิมาแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีการแกะสลัก ลงบนหินแกรนิต หินอ่อน โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการ ของผู้สั่งอีกด้วย ส่วนใหญ่ทำกันที่บ้านท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล

๑๐. การจักสาน

งานจักสานที่ลพบุรีในปัจจุบัน มักไม่ใช่สินค้าที่ผลิตใน พื้นที่เพียงแห่งเดียว แต่มีผลผลิตที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ ด้วย ส่วนใหญ่ เป็นการใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด เข่ง ชะลอม เป็นต้น งานจักสานที่เข้าข่ายถึงขั้นงานหัตถศิลป์นั้นยังสามารถหาได้เช่นกัน เช่น “การสานตะกร้า” ที่บ้านมหาสอน ตำบล มหาสอน อำเภอบ้านหมี่ วัสดุที่นำมาสานได้แก่ หวาย และไม้ไผ่

ผลงานจะมีลักษณะต่างๆ กันหลายแบบทั้งลวดลายก็วิจิตรบรรจงงดงามยิ่ง

๑๑. เสื้ออกก

ทำกันมากที่บ้านท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล ซึ่งเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของจังหวัดลพบุรี

๑๒. เครื่องดนตรีไทย

ปัจจุบันยังมีฝีมือในการทำเครื่องดนตรีได้อย่างเป็นที่ยอมรับในจังหวัดลพบุรี อยู่ที่ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมืองลพบุรี สามารถผลิตเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิด โดยทำด้วยมือทุกชนิด

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. "ลพบุรีธานีแห่งอารยธรรม". กระทรวงศึกษาธิการ :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๑๘๐ หน้า ๒๕๔๒ .

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. "ท่องเที่ยวลพบุรี". เอกสารพิมพ์เผยแพร่:

กรุงเทพฯ.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. "อสมท" วารสารภาพประกอบฉบับ

เดือนกันยายน ๒๕๓๘.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย "ท่องเที่ยวภาคกลาง" วารสาร

ภาพประกอบเดือนสิงหาคม ๒๕๓๕.

อนุสาร อ.ส.ท.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย "คู่มือท่องเที่ยวลพบุรี"

วารสารภาพประกอบ

<http://www.thaitambon.com/Provinces/Lopburi.htm>

<http://travel.mweb.co.th/central/lopburi/index.html>

คณะกรรมการ

นายปรีชา	นวมถนอม	ประธานคณะกรรมการ
นางรพีพัฒน์	จุลมนต์	รองประธานคณะกรรมการ
นางสาวธีราณี	งามเนตร	รองประธานคณะกรรมการ
นายไฉนร	ทัศนาศุขลี	คณะกรรมการ
นางอุษา	บุญรักษ์	คณะกรรมการ
นางสุปราณี	อุษะวงษ์	คณะกรรมการ
ว่าที่ ร.ต.กิตติพันธ์	แจ่มสุวรรณ	คณะกรรมการ
นางบังเอิญ	ชีวะพงษ์	คณะกรรมการ
นางณัฐร่ำไพ	ชันธจำนงค์	คณะกรรมการ
นางสาวสุทิษา	ไทยชน	คณะกรรมการ
นางสาววรรณวลัย	ธรรมพงษ์	คณะกรรมการ
นายกฤษฎา	ดิรธนกานต์	คณะกรรมการ
นายธรรมศักดิ์	ประเสริฐวัฒนากร	คณะกรรมการ
นางสาวศิริมา	นุชถาวร	คณะกรรมการ
นางสาวรัตนา	พิมพ์ศักดิ์	คณะกรรมการ
นางสาวสุพรรณดี	เอกรักษา	คณะกรรมการ

ขอขอบคุณ

นายประพจน์	รักรินเรือง	นางสาวไพริน	พวงลำไย
นายกนก	สุ่มทอง	นายนพดล	อัทโน

